MESAČNÍK O NOVÝCH KNIHÁCH / XXVII. ROČNÍK / 16. 11. 2017 / ČÍSLO 11

knižná revue

www.litcentrum.sk

CENA
0,90 €

Strany 12 – 17

www.litcentrum.sk

Cenu Bibliotéky 2017 si na uplynulom knižnom veľtrhu prevzala Mária Ferenčuhová (na foto s Dušanom Dušekom) za zbierku poézie *Imunita* (Skalná ruža 2016). Cenu udeľuje spoločnosť Incheba Expo od roku 2007 za knižné dielo slovenskej ženskej autorky vydané v predchádzajúcom roku. **Foto *red***

Moderátor Rado Sloboda v diskusii s Viktorom Suchým o jeho debutovej zbierke poézie ***Básne o počasí*** (Modrý Peter 2017). Vystúpenie bolo súčasťou prvého ročníka festivalu poézie Versus v Literárnej bašte v Banskej Bystrici. **Foto *Eva Rácová***

Foto *Erika Litváková*

Mobilis štvrtý, zamilovaný...

Kultúrne ostrovy pomaličky pribúdajú. Banská Bystrica. Bardejov. Žilina. Trnava. Prešov. A tak ďalej. A aj Liptovský Mikuláš. Je to ako svetelná retiazka, malé plamienky žiaria na inak tmavej mape krajiny a ako každé svetlo, aj ony v nás vzbudzujú nádej. Pátos je na mieste, pretože kultúrne centrá – akým je aj liptovskomikulášska Diera do sveta – držia túto našu vratkú loďku ešte stále ako-tak nad hladinou.

Spisovateľka Jana Beňová s literárnym vedcom Michalom Habajom. **Foto *Ján Humaj***

V Mikuláši sa za tri roky fungovania Diery do sveta podarilo zorganizovať viac ako 400 kultúrnych podujatí od čítačiek, koncertov, divadelných predstavení či výstav, až po rôzne diskusie, workshopy a burzy kníh. V neposlednom rade však musíme spomenúť festival literatúry a súčasného umenia Mobilis, okolo ktorého Diera do sveta vyrástla. Alebo naopak? Koncom októbra sa v Liptovskom Mikuláši uskutočnil už jeho štvrtý ročník.

V roku 2017 sa festival Mobilis niesol v duchu témy „Lovestory“. Slovo láska sa teda počas štyroch dní festivalu skloňovalo a ohýbalo vo všetkých možných tvaroch, a nahliadlo sa naň z najrôznejších strán. Aké chemické procesy v tele vyvoláva láska a zamilovanosť objasnil vo svojej prednáške chemik Peter Szolcsányi, ako vyzerá láska na filmovom plátne porozprával Peter Konečný, o láske debatoval aj psychiater Péter Hunčík či filozof Matúš Porubjak. Láska sa skloňovala v divadelných predstaveniach divadla SkRAT (*Extrakty a náhrady*), scénickom čítaní súboru Gasparego (R. Barthes: *Fragmenty milostného diskurzu*) i na večerných koncertoch, najmä v sobotu v noci s Archívnym chlapcom.

Milostné témy v literatúre

Láska sa však skloňovala aj v literárnych debatách. Poľský reportér Wojciech Górecki, ktorému v roku 2017 vyšla vo Vydavateľstve Absynt kniha *Planéta Kaukaz*, priznal, že región stiesnený medzi Čiernym a Kaspickým

Zľava Ivan Ľalakša – organizátor súťaže Martinus Cena Fantázie – a ocenení: Michal Brat – 3. miesto; Filip Brišš – 3. miesto; Róbert Hric – 5. miesto; Anna Olejárová – 1. miesto; a Martin Petro – 2. miesto a cena poroty. **Foto *Tomáš Pospíchal***

morom je jeho skutočnou láskou. A je to láska, ktorej je verný. O Kaukaze napísal tri vynikajúce reportážne knihy a v Liptovskom Mikuláši ocenil najmä mimoriadny záujem publika (hojný počet i aktívnu účasť na debate).

V nedeľu o láske diskutovali (a čítali) prozaička Jana Beňová i básnik a literárny vedec Michal Habaj. V debate s básnikom Petrom Cibom rozprávali o výskyte milostných tém nielen vo svojej vlastnej tvorbe, ale aj v modernej slovenskej literatúre.

Vďaka Laučíkovi

Festival Mobilis vyrástol. Diera do sveta mu je už trochu primalá a rozbehol sa do celého okresného mestečka. Celkom na konci som Jane Beňovej povedal: „Chvalabohu, že v tom Mikuláši máme čosi také, ako Diera do sveta a Mobilis.“ Prikývla a dodala: „Je mi úplne jasné, že toto všetko tu zasial Ivan Laučík.“ Organizátori to aj potvrdili vo festivalovom bulletine. Úvodný text sa končí slovami: „Tak sa nepriamo okľukou opäť vraciame k manifestu Osamelých bežcov a voláme po návrate dobrých anjelov do našich hláv a citov.“

Oživovanie jánošíkovskej tradície, zemiakové a zabíjačkové slávnosti, mikulášsko-čínske jarmoky, termálne šmykľavky a lyžovačka na spôsob J&T. Veľa by sme toho bez Diery do sveta a festivalu Mobilis v Mikuláši nemali. „Ach, Liptov…“ povzdychol by si (opäť) Ivan Laučík.

Ján Púček

Preplatok je najlepšou poviedkou

Na knižnom veľtrhu Bibliotéka boli vyhlásené výsledky pätnásteho ročníka literárnej súťaže Martinus Cena Fantázie 2017.

O konečnom poradí finalistov známych už od septembra rozhodlo vyše 840 hlasujúcich čitateľov portálu kultura.sme.sk. Tridsať percent z nich za najlepšiu poviedku vybralo *Preplatok* od Anny Olejárovej. Stala sa tak celkovou a už pätnástou víťazkou súťaže a odniesla si sochu Ceny Fantázie a finančnú odmenu 250 eur. Druhé miesto čitatelia prisúdili Martinovi Petrovi (minuloročný víťaz súťaže) za poviedku *Muž, ktorý vymyslel farbu*. Nevšedný úkaz v súťaži sa objavil na treťom mieste – rovnaký pomer 17,6 % hlasov získali dvaja finalisti, Michal Brat s poviedkou *Forrest* a Filip Brišš s poviedkou *Sarah*. Päticu zavŕšil Róbert Hric s poviedkou *Koniec sveta príde skôr*.

Cena poroty a žánrové ocenenia

Veľmi podobne nerozhodne to v aktuálnom ročníku bolo aj v bodovaní porotcov v zložení Táňa Pauhofová, Silvester Lavrík, Róbert Kotian, Marek Zákopčan a Jaroslav Lupečka. Najviac bodov získali dve poviedky a na rad musel prísť ešte jeden „porotcovský rozstrel“. Cenu poroty nakoniec získal Martin Petro za poviedku *Muž, ktorý vymyslel farbu*.

Cenu ESET za najlepšiu sci-fi poviedku si odniesol Anton Stiffel, ktorý súťažil s poviedkou *Adeptka*. Najlepšiu fantasy poviedku ročníka odmenilo tento rok vydavateľstvo Ikar. Stala sa ňou Lenka Štiblaríková s poviedkou *Táto krajina nie je pre slabých*. Cena Béla pre najlepší horor od vydavateľstva Artis Omnis bola za poviedku *Jazvy, láska a oceán hnisu* rozdelená medzi autorskú dvojicu Marek Slabej a Marek Brenišin. Cenu Bibliotéky získala Jana Tabačková za poviedku *Ako bez duše*. V súťaži anglických poviedok Fantasy Award zvíťazila Ivana Molnárová Dubcová s poviedkou *No End to the Circle*.

Krst zborníka

Program moderoval Tomáš Palonder a popri knihe ***Venile*** mladej autorky Valentíny Sedilekovej z vydavateľstva Artis Omnis a fantasy kalendári *Chymeros* projektu Daniela Heviera bola pokrstená aj ***Fantázia 2017*** – knižný zborník poviedok z pätnásteho ročníka súťaže. Obsahuje až 23 próz na 432 stranách a s obálkou fantasy výtvarníka Michala Ivana.

Text OZ Fantázia

Výhercovia z KR č. 09:
T. Jánošová, V. Heinrichová, K. Varechová

Zľava jeden z ambasádorov Andy Kraus, literárna vedkyňa Timotea Vráblová, psychologička Bibiana Helexová a moderátorka Eva Pribylincová.

Ďakujeme, milé knižky!

Neviem si veru spomenúť, kedy som sa naposledy poďakoval knihe – a to sa prácou s nimi živím. Možno to znie zvláštne, ďakovať neživému objektu, ale sami dobre viete, ako vďaka knihe všetko môže ožívať. Vďaka knihe – tak znie projekt siete kníhkupectiev Panta Rhei, o ktorom som sa viac dozvedel od koordinátorky marketingových projektov Panta Rhei **Kariny Čaklošovej**.

Aká je genéza projektu Panta Rhei Vďaka knihe?
Projekt Vďaka knihe vznikol už minulý rok ako snaha priniesť čitateľom a zákazníkom Panta Rhei niečo, čo je zmysluplné, má hodnotu, a zároveň vie poukázať na dôležitosť kníh. Minulý rok sme v spolupráci so spoločnosťou AVON chceli vzdať honor ženám, ktoré si prežili v živote niečo ťažšie, preto sa hlavným heslom projektu stalo „Silnejšia po každej stránke“. Osobnosťami prvého ročníka boli Andrea Coddington, Kristína Farkašová, Zuzana Haasová a Timea Keresztényiová – odvážne, inteligentné ženy, okrem iného sú aj spisovateľky. Spolu s nimi sme sa snažili inšpirovať čitateľov.

No a tento rok sme sa zamerali na štyri životné obdobia – detstvo, mladosť, dospelosť a zrelosť –, pričom sme v spolupráci s odborníkmi z radov psychológov, terapeutov a učiteľov vo viacerých mestách diskutovali o benefitoch kníh a ich nezameniteľnom prínose pre náš život. A vďaka tomu sme sa dozvedeli napríklad to, že čítanie má silnejší vplyv na budúce akademické výsledky detí (na vysokej škole), než socio-ekonomické zázemie rodičov, potvrdili sme si domnienku, že čítanie vo všeobecnosti zvyšuje šancu na vzdelanie a úspech v živote a vzhľadom na to, že sa v súčasnosti nachádzame v digitálnom veku, je dôležité povedať to, že pri čítaní z obrazovky si pamätáme o tretinu menej, ako pri čítaní klasických kníh. Papier teda stále žije!

Aká bola hlavná myšlienka druhého ročníku projektu?
Tento rok sme, s pomocou ambasádorov, ktorými sa po štyroch výnimočných ženách stali Richard Stanke, GoGo, Andy Kraus a Marína Kráľovičová, teda pripomínali ľuďom dôležitosť čítania. Hlavnou myšlienkou bolo poukázať na úlohu kníh v každom životnom období, pretože najprv sme vďaka knihám začali spoznávať písmenká a slová a z kníh sme sa aj učili. Nad knihou sme presedeli nejedno popoludnie, knihy nám tvorili ideály. S knihou sme sa schovávali pod prikrývkou tváriac sa, že spíme a z kníh sme sa aj poučili. Vďaka príbehom, vytlačeným čiernymi atramentovými písmenkami na bielom papieri, prežívame stovky životov, no najmä, ak to knihám dovolíme, pomáhajú nám stať sa tým, kým sme…

Kde ste tentokrát zháňali ambasádorov?
Snažili sme sa vybrať osobnosti, pre ktoré je kniha dôležitou súčasťou ich života a zároveň osobnosti, ktoré aj vďaka knihe sú tam, kde sú – či už profesne alebo osobne. Sme veľmi vďační za reakcie našich ambasádorov a ochotu, s ktorou sa do projektu zapojili.

Ako to vyzeralo na diskusiách?
Diskusie prebiehali v Bratislave, Banskej Bystrici a Košiciach v kníhkupectvách Panta Rhei a obrovským prínosom boli najmä postrehy odborníčok. Na diskusie okrem ambasádorov prijali pozvanie literárne vedkyne Timotea Vráblová a Markéta Andričíková, psychologička Bibiana Helexová, terapeutka Irena Ritomská, logopedička Zuzana Bogdaňová a pedagogička Anna Manáková. Zaujímavé boli pre divákov najmä postrehy o dôležitosti kníh pri výchove detí, no samozrejme aj príbehy ambasádorov a ich vzťah ku knihám.

Matúš Mikšík
Foto *Panta Rhei*

„Kniha je super formát, ako odovzdať viac myšlienok naraz. Ak by mala moja ďalšia kniha navyše motivovať aj ľudí, ktorí nečítajú, aby začali - aj to je dôvodom, prečo plánujem urobiť pokračovanie.“

GoGo – vďaka knihe si tvoríme ideály

„Kebyže sa ma opýtajú, čo robím najradšej - čítam.“

Mária Kráľovičová – vďaka knihe som, kto som

„Nikdy som sa neučil, ako písať. Som presvedčený, že to množstvo kníh, ktoré som prečítal v detstve, mi pomohlo cítiť sa v mojej profesii komfortnejšie.“

Andy Kraus – vďaka knihe si žijeme svoj život

„Zrejme podvedome ma aj knihy nasmerovali k môjmu povolaniu. Človek si ani nemusí uvedomiť, kedy nastal ten moment, že ho to ovplyvní v jeho povolaní.“

Richard Stanke – vďaka knihe máme čarovné detstvo

Aj takto to vyzeralo na 4. Knihovníckom barcampe. **Foto *Adriana Adamovská***

Nedávno sa uskutočnil už štvrtý slovenský Knihovnícky barcamp. O tom, ako sa zrodilo toto podujatie a čo všetko ponúka, hovorí **Lenka Čechvalová**.

Barcamp: Už nie sme len fanúšikmi kníh, ale hlavne informácií

Ako by ste zhodnotili posledný Knihovnícky barcamp?
Každým rokom stúpa počet účastníkov, na tohtoročnom Barcampe nás bolo takmer stošesťdesiat. Z prednášok sme sa dozvedeli, aký význam má zeleň v knižnici a ako vytvoriť príjemné prostredie nielen vo vnútorných, ale aj vo vonkajších priestoroch. S Kabinetom pomalosti sme zistili, prečo je dôležité spomaliť. Dozvedeli sme sa, ako sa podarilo knižnici Goetheho inštitútu oživiť záujem o nemeckú hudbu, ako sa prostredníctvom projektu Chyméros môžeme stať súčasťou knihy, a objavili sme tiež taje reštaurovania historických kníh. Venovali sme sa aj technickejším témam, ako sú mikrodáta na webových stránkach, umelá inteligencia alebo katalóg kníh InfoGate, ktorý slúži nielen knižniciam, ale tiež čitateľom. Veľký úspech mal koncert Katky Korček a Silva Sališa, ktorí nám zahrali na afterparty. Keďže Barcampy nebývajú tematicky príliš úzko zamerané, každý si našiel niečo, čo ho inšpirovalo. Každý rok odchádzam z Barcampu namotivovaná a inšpirovaná do ďalšej činnosti. Páči sa mi, že tu vládne priateľská atmosféra, účastníci sa usmievajú… Je milé, keď sa s nami pred odchodom lúčia a ďakujú nám.

Čo je vlastne Barcamp?
Je to typ konferencie, alebo, presnejšie, medzinárodná sieť otvorených konferencií a workshopov – hovorí sa im aj „nekonferencie". Ide skrátka o neštandardný formát konferencií: sú otvorené, obsah workshopov a prednášok vytvárajú samotní účastníci. Barcampy sa venujú novým trendom v internetových aplikáciách, v dizajne, v technológiách a podobne.

Barcamp sa teda zásadne líši od iných stretnutí či konferencií knihovníkov?
Je to svieže dynamické podujatie s množstvom kreatívnych prvkov. Program si tvoria samotní účastníci. Okrem prednášok zažívajú aj workshopy, niektoré z nich sa týkajú aj iných ako knižnično-informačných tém. Jedným z workshopov tohto ročníka bola napríklad divadelná šou v podaní improvizačného divadla Funnylicious, v predchádzajúcich ročníkoch sme mali workshopy o kaligrafii, tvorivosti, ale aj veľmi praktické témy ako správne sedenie alebo tréning pamäti. Počas prestávok sú pripravené ďalšie sprievodné aktivity. Súčasťou programu býva tombola, no nie taká klasická, ako ju poznáme, ale špeciálna – u nás si musí každý tombolovú cenu zaslúžiť. V minulosti sme robievali tombolový kvíz alebo súťaž Milujem knižnicu, tento rok to bolo zas tombolové pexeso. Na záver programu býva vždy afterparty. Silnou stránkou podujatia je aj každoročný unikátny grafický dizajn.

Ako vlastne vznikla táto myšlienka?
Nápad vznikol v kaviarni. Už dlhšie sme chceli vytvoriť podujatie pre mladých knihovníkov a informačných profesionálov, pretože v knižnično-informačnom prostredí chýbala akcia určená pre mladých. Cieľom nášho podujatia je prezentácia nových nápadov a projektov. Chceme prepojiť komunitu mladých aktívnych knihovníkov s ostatnými komunitami zaoberajúcimi sa knižnou kultúrou, IT a marketingom. Postupne sme cieľovú skupinu rozšírili na všetkých, ktorí majú chuť prezentovať svoje kreatívne vízie, zaujímavé projekty a sú ochotní počas Barcampu aktívne komunikovať. Stačí mať myseľ otvorenú novým nápadom.

Inšpirovali ste sa aj v zahraničí?
Inšpiráciou nám bol český Knihovnícky barcamp, ktorý sa konal v roku 2013 v Prahe. Žiaľ, v Česku Knihovnícky barcamp nemal pokračovanie.

Kto Barcamp organizuje?
Sme skupina veselých, dynamických a kreatívnych knižnično-informačných profesionálov, ktorí pracujú v knižniciach a informačných inštitúciách. Pôsobíme v rôznych typoch knižníc, verejných alebo odborných, ale aj na akademickej pôde. Máme elán a chuť vytvoriť priestor pre komunitu mladých talentov, ľudí, ktorí chcú odprezentovať svoje nápady či projekty. Dnes už nie sme len fanúšikmi kníh, ale hlavne informácií.

Už viete, čo chystáte na budúci rok?
Budúci rok budeme mať malé výročie, pretože pôjde o piaty ročník tohto podujatia. Už sme dali dokopy niekoľko nápadov a vylepšení, ale zatiaľ si ich necháme pre seba, začneme ich odkrývať postupne. Veríme však, že opäť posunieme úroveň Knihovníckeho barcampu vyššie.

Iris Kopcsayová

Jazyková redaktorka LIC Margita Bizíková a poetka, esejistka Dana Podracká, zostavovateľka knihy ***Timrava***.
Foto *Ondrej Stano*

Foto *Zuzana Gavulová*

Bibliotéka s Meirom Shalevom aj jehovistami

Bibliotéka opäť ponúkla všetko možné (aj nemožné). Popri Biblii vo všemožných podobách ste tu mohli nájsť knihy o tom, *Jak se uklidnit bez jídla*, o akupresúre, o imunite pri tkanivových helmintozoonózach, detské knihy (interaktívne, aj tie obyčajné, ktoré sa „len" čítajú), popritom tu bola, samozrejme, klasika, detektívky, ženské romány, skrátka, čo len chcete. Tak, ako v bežných kníhkupectvách, len na menšej ploche stánkov a za priaznivejšie ceny – od Panta Rhei ste dostali na celý nákup zľavu až 20 percent, a niektoré knihy ponúkal Ikar už od jedného eura.

Aj to bolo zrejme to, čo sem počas upršaného víkendu množstvo ľudí prilákalo: vybavili si Ježiška. Nech už ich pritiahlo čokoľvek, nízke ceny kníh alebo bohatá ponuka besied so spisovateľmi a spisovateľkami, každoročné hemženie sa na výstavisku v petržalskej Inchebe medzi knihami je predsa len dobrou správou pre tých, ktorí knihy píšu a vydávajú ich: Knihy sa čítajú.

Sviatok či šialenstvo?

Vydavatelia a kníhkupci nazývajú Bibliotéku sviatkom, no človek menej otrlý, ktorý sa na tomto veľkom trhovisku s knihami ocitol prvýkrát, môže mať dojem malého šialenstva. Množstvo ľudí chodí hore-dole, vyhráva ľudová muzika, rozvoniavajú kúpeľné oblátky, indický „maharadža" vám tu ponúka vzácne kamene a koľkokrát prejdete do Literárneho centra 1, toľkokrát dostanete otázku: „Pani, nechcete vyčistiť okuliare?" Potom vás zas pani, pri ktorej stánku sa nikto nepristaví, odchytí a ponatiera vám ruku akýmsi super biokrémom a na druhú vám nagebrí výťažok z morských rias. Vonia to pekne, čože o to. No ak by ste neodolali tejto ponuke – a vzápätí ani panej so sušeným ovocím, ktorá vám spolu s brusnicami nanúti aj čosi, čo je naozaj veľmi zdravé, a mali by ste si to kúpiť, lebo jej zákazníčky zo Slovenska (obchodníčka je z Čiech) si to žiadajú, len vaša peňaženka je po tomto nákupe ľahšia o vyše dvadsať euro – odrazu začnete preľaknuto počítať svoju hotovosť. A zistíte, že suma, ktorú ste si vložili do peňaženky s pocitom, že vám aj s rezervou vydrží na štyri bibliotékové dni, zmizla už v prvý deň. Ani obed v miestnej reštaurácii nie je lacná záležitosť, ale veď môžete použiť gastráče.

Len pokojne. Všetko záleží od vašej asertivity, teda schopnosti odolávať ponuke predavačov (presne ako na trhu), alebo – ak ste prišli na Bibliotéku s úmyslom míňať peniaze, tak bez výčitiek svedomia míňajte! Kamarát sa mi minule pochválil, že za knihy na Bibliotéke vysolil asi štyristo eur a bol nadmieru spokojný. Napokon, knihy si to zaslúžia.

Recepty aj klasika

Ak vás neoslovia všetky tie Biblie, duchovné posolstvá, brožúry o tom, či „je ještě manželství moderní", trilery, Gustáv Murín so svojím širokým tematickým diapazónom od lásky až po mafiu, kuchárske knihy (už aj od Vasilkovej), knihy o zbraniach a neviem čo všetko, skrátka moderné knihy s pekným lesklým farebným obalom, máte – okrem Absyntu a Artfora (áno, aj Artforum po minuloročnom bojkote opäť na Bibliotéke bolo) – ešte jednu možnosť: staré knihy preverené časom a obchytané mnohými rukami za ľudové ceny. Populárny banskoštiavnický Antikvariátik mal totiž opäť v Inchebe svoje stánky. Jeden s lacnými knihami a jeden s kúskami pre fajnšmekrov, ktorí nemajú hlboko do vrecka, a viac ako peniaze si cenia vzácne staré mapy a iné cenné exempláre, preto nemajú problém ani pomerne značné čiastky za ne utratiť. Hoci na Bibliotéke ide skôr o nové knihy, predsa len je vždy príjemné nájsť tu aj knihy svojho detstva, teda tie, na ktoré ste sa pozerali v knižnici svojich rodičov: legendárne *Údolie bábik* od Jacqueline

Spisovateľ Pavel Vilikovský pri prezentácii antológie súčasnej slovenskej krátkej prózy ***Čierna farba radosti***, ktorú zostavil a do srbčiny preložil slovakista Michal Harpáň. **Foto *Ondrej Stano***

Susannovej ste tu mohli získať za púhe euro šesťdesiat. Výtlačok pochádza z roku 1970, vydalo ho vydavateľstvo Slovenský spisovateľ v rámci SPKK (pre mladších: Spoločnosť priateľov krásnych kníh) a v rámci tejto edície sa ponúkalo aj Hemingwayovo *Zbohom zbraniam* z roku 1964 za tri tridsať. Dobrá kúpa.

Ak vás knihy nezaujímajú, môžete si kúpiť napríklad tancujúcu solárnu sovu alebo malý svetielkujúci vianočný stromček. Prípadne hlavolam, hmotu podobnú plastelíne, ibaže nelepkavú, či spoločenskú hru pre deti. Alebo dokonca akési technické zariadenie, „plne funkčnú dielňu na opracovanie dreva pre najmladších majstrov". To všetko sa popri knihách zvezie. Pokiaľ nie ste vyslovený mizantrop a vydržíte v riave ľudí, nájdete si tu čosi svoje. A ak ste priveľmi zvedaví a nevyhnete sa niektorým stánkom oblúkom, odchytia si vás Svedkovia Jehovovi (zrejme som bola jediná alebo jedna z mála tých, ktorí sa pri ich stánku dobrovoľne pristavili) a odídete s bohatou nádielkou publikácií a brožúr, obsahujúcich okrem iného „Bibliu v kocke" – naozaj ju dokázali zhrnúť na jednej strane v siedmich bodoch aj s pútavými obrázkami –, a bohatší o poznanie z Písma (prítomný pán pohotovo „nalistoval" v mobile úryvok z 1. listu Timotejovi).

Bonusom je informácia, že všetci, ale naozaj všetci budú spasení.

Meir Shalev aj Kvások

Ale Bibliotéka, to sú aj besedy, priam maratón besied, či už ich chcete absolvovať všetky, alebo aspoň tie, ktoré sa dajú stihnúť, pretože niektoré zaujímavé body programu sa, žiaľ, prekrývajú, keďže pódií či programových centier je niekoľko. Ale pokiaľ máte more času a chuť ísť z besedy do besedy, dozviete sa veľa zaujímavých vecí.

Hoci Bibliotéka by vďaka ponuke nadmiery duchovnej literatúry mohla pôsobiť ako hlboko duchovné podujatie, to naozaj duchovné a hodnotné odznelo napríklad na besede s Danou Podrackou, zostavovateľkou publikácie o Timrave, ktorú vydalo Literárne informačné centrum. Školáci, ak ich to zaujímalo (asi skôr nie, ako áno) sa mohli dozvedieť o tejto „rockerke" našej literatúry, že bola vášnivou kartárkou (hrávala preferans), že pochádzala z dvojčiat (keď jej dvojča, brat Bohuslav, zomrel, pobrala sa zakrátko za ním), a že hoci v sedemnástich rokoch vyhlásila, že sa nikdy nevydá, jedného pytača vraj mala (len jej cestou na pytačky zmokol, a tak sa radšej vrátil domov, aby sa taký mokrý neblamoval, a už sa nevrátil). Vedela aj navariť, na krsty, na svadby, na kary, aj róbu ušiť, a pripravovala vynikajúci jahodový likér, ktorého recept Dana Podracká prezradila, a školáci spolu s paniami učiteľkami mohli podobný na mieste aj ochutnať. Takže, oplatí sa chodiť na Bibliotéku, čoby nie.

A keďže na Bibliotéke sa všetko mieša, miešal sa tu napríklad aj kvások s Meirom Shalevom a vybublal do cesta, z ktorého vznikol koláč bohatých chutí. Jeho súčasťou bola teda i Lenka Mančíková so svojou knihou *Kvások* – autorka priniesla ochutnať svoj kváskový chlieb, aj kvások, ktorý ste mohli získať spolu s jej knihou a dozvedieť sa napríklad, že história tohto „zázraku z vody a múky" siaha až do starého Egypta. Mimoriadne lahodnou príchuťou sa do tohto besedového „cesta" zamiešala Jana Pácalová zo Slovenskej akadémie vied, ktorá pripravila nové vydanie *Prostonárodných slovenských rozprávok* Pavla Dobšinského z dielne Tatranu – aj keď, ako upozornila, nejde vlastne o Dobšinského rozprávky – v skutočnosti bol tento evanjelický farár, spolu s Augustom Horislavom Škultétym, len ich editorom, hoci dal rozprávkam novú štylistickú formu. Nebol ani tým, kto ich od ľudí v teréne zozbieral, to robila napríklad Božena Němcová.

Do úskalí a neľahkej situácie v oblasti umeleckého prekladu nás zasvätili redaktorka a prekladateľka Anna Šikulová z Ikaru a držiteľ Ceny Jána Hollého za najlepší umelecký preklad Martin Kubuš, až napokon moderátorke tohto podujatia Zuzane Belkovej skočil do reči hlas z ampliónu, poďakoval sa nám za návštevu a „dovidenia". Prezentáciu nového románu Etely Farkašovej *Scenár*, prineseného rovno z tlačiarne, zas prerušila opakovaná výzva, že treba preparkovať Škodu BA31… Áno, aj to je Bibliotéka, občas sa nemôžete neusmiať.

Ak už pre nič iné, tak pre Meira Shaleva sa však určite oplatilo na Bibliotéku prísť. Tento 69-ročný izraelský spisovateľ publikum niekoľkokrát rozosmial, a tých, čo nepoznajú jeho knihy, na ne určite navnadil. S moderátorom Dadom Nagyom hovoril o tom, ako ho pri písaní ovplyvnila Biblia, aj o tom, že písať začína skoro ráno, pretože vtedy má ostrejšiu myseľ – vstáva už okolo štvrtej. Najprv si robí rešerše a román začína písať až vtedy, keď pozná celý príbeh. Keď sa napríklad rozhodol, že jeho postava bude pekárom, strávil istý čas v rodine pekárov. Pri písaní používa aj rukoväť metly. Čítate správne. Nepíše totiž chronologicky, najprv si zhromaždí jednotlivé scény zo života postáv. Zhruba po roku má okolo 300 izolovaných scén a vtedy je čas ich upratať. Písanie kníh prirovnáva k tvorbe symfónie. Na kartičky si napíše čísla scén, porozkladá si ich po zemi, a potom si ich rúčkou metly posúva. To trvá tri-štyri týždne, potom všetko nahodí do počítača, a ak nie je s výsledkom spokojný, opäť presúva kartičky po zemi. Asi po mesiaci má hotovú štruktúru románu. „Niektorí kolegovia si myslia, že som blázon, ale takto to robím," povedal. Vymýšľať si príbehy je pre Shaleva prirodzené, to, čo je preňho ťažké, je štruktúra románu. Hovoril tiež o hebrejčine, ako o najstaršom žijúcom jazyku v západnom svete. Ak by si vraj dnes ľudia prečítali starú hebrejskú knihu, aspoň spolovice by jej rozumeli. „Keby dnes chcel niekto čítať *Iliadu* v starej gréčtine, nerozumel by ani jedno slovo. Myslím si, že keby za mnou dnes prišli kráľ Dávid a Ježiš Kristus – ktorý bol, mimochodom, veľmi šarmantný a fajn židovský chlapec –, tak by som sa s nimi dohovoril. Mohol by som dať kráľovi Dávidovi prečítať svoju knihu. Nerozumel by asi tým moderným slovám o telefóne, nevedel by, čo je to auto, ale rozhodne by rozumel slovám, ktoré sa týkajú lásky, pomsty, túžby, pamäte." Meir Shalev určite v návštevníkoch Bibliotéky zanechal dojem, že aj on je fajn šarmantný židovský chlapec a Bibliu pozná veľmi dobre, aj keď ju nečítal v interaktívnom vydaní.

Iris Kopcsayová

Foto archív LQ

Ľudia chcú poster, nie desaťstranovú štúdiu

Zdá sa mi, že termín „literárna kritika" je v súčasnosti pomerne zaujímavou témou – v poriadku, možno je to zaujímavé iba v rámci mojej bubliny, ale… Bol som zvedavý na názor niekoho, kto sa kritikou zaoberá dosť dlho na to, aby názor mal, a aby to bol názor relevantný. Okrem iného som sa teda aj o relevancii názorov rozprával s kolegom z Katedry slovenskej literatúry a literárnej vedy FiF UK a literárnym kritikom a historikom **Petrom Darovcom** (1970).

Ako sa ti javí súčasné rozvrstvenie? Vyzerá to tak, že existuje seriózna kritika, ktorá sa ešte stále rieši po literárnych časopisoch, a potom knižné blogy, čo je momentálne veľmi rozšírená sféra, plus takzvaní influenceri ako jeden z najnovších fenoménov. Máš pocit, že to celé môže fungovať ako nejaká pyramída, ktorá postupne vedie ľudí k hodnotnejšej literatúre, alebo sú to oddelené svety?

Najprv technická poznámka – tento rozhovor vzniká v kaviarni a je to rozprávanie bez prípravy, žiadna literárnohistorická štúdia, ktorú by si pravdupovediac táto otázka zaslúžila, takže to bude len také nezáväzné „tliapanie". Vlastne si neviem predstaviť, ako by som o tom „vážne" uvažoval, pretože – ako sa dá rozprávať o takom fenoméne ako literárny život? Literárna kritika je totiž pre mňa viac súčasťou literárneho života, je to ten nikdy sa nekončiaci rozhovor o literatúre, ktorý sa odohráva jednak na papieri, ale aj v mnohých iných podobách, ako sú dajme tomu aj kaviarenské rozhovory.

Každopádne, myslím si, že v rozprave o literatúre je to rovnako, ako keď sa napríklad o politiku zaujímajú politológovia – a potom všetci ostatní, ktorí o tom tiež píšu na Facebooku. Teda ešte stále existujú ľudia, ktorí sa literárnej kritike venujú nejakým spôsobom profesionálne, majú zamestnanie spojené s tým, že ich živí čítanie a písanie o literatúre, a potom sú ľudia, ktorí to majú ako hobby – čo je vlastne dobré, že sa im o tom chce písať –, ale tie svety sú nepochybne oddelené. Deprofesionalizáciu však vidíme všade, prečo by sa to nemalo týkať práve literatúry? Tak, ako má dnes už každý názor na všetko, tak ho má pochopiteľne aj na literatúru, a ten názor má rovnaký výtlak, dokonca môže mať oveľa väčší výtlak, lebo môže byť jednoduchší, ľahšie čitateľný, zreteľnejší, extrémnejší, dajme tomu – a toto priniesli sociálne siete. Jednoducho – nemusí to byť práve ten najsofistikovanejší názor, ktorý sa dostane do najväčšieho okruhu ľudí. Tak je to aj s knihami.

Priznám sa, že podľa mňa by tieto úrovne mali alebo mohli na seba nadväzovať tak, ako by to v ideálnom prípade bolo napríklad vo vede – sú vedci-výskumníci a popularizátori, ktorí výskum nejakým spôsobom približujú ľuďom. Má tento kanál šancu existovať v našej oblasti, alebo „akademická" literárna kritika ostane v takom stave, že nikto zo širšieho okruhu o ňu nebude mať záujem?

No, napríklad mňa baví písať do médií, ktoré majú čo najväčší dosah, pričom mi pripadá až trochu absurdné, že mi niekde v denníku ten priestor vôbec ponúkajú, hovorím si, preboha, kto to tam bude čítať? Takže asi skôr redaktori denníkov majú niekedy ambíciu priniesť aj sofistikovanejší názor. Myslím si, že ak má literárna kritika mať nejaký zmysel, tak by sa mala pokúsiť tú knihu prečítať naozaj zaujímavo a neplytko – a z toho už plynie istá miera nesamozrejmosti, naozaj to nie je celkom pre každého, ľudia nemajú prirodzenú potrebu čítať, väčšinou im stačí odporúčanie „dobré" alebo „zlé", „to si určite prečítajte, to je pecka". Ďalšie interpretácie už nezaujímajú každého, iba pár fajnšmekrov, ktorých fascinuje taká čudná vec, ako to, že sa nejaká kniha dá prečítať niekoľkými zaujímavými spôsobmi, a preto si tú knihu prečítajú sami a ešte si aj prejdú niekoľko kritík a až z tej výslednice si robia celkový dojem – čo je vec, ktorá je úplne netriviálna a nemôžeme to chcieť od každého… Bolo by až čudné, keby toto robilo priveľa ľudí, ale pre mňa je toto literárna kritika. Takže je to vec naozaj pre veľmi vyhranený okruh ľudí, a preto si myslím, že tie svety sa úplne nepretnú s nejakými knižnými blogmi alebo niečím podobným.

Mám však pocit, že to nie je iba nezáujem, ale že aj túto oblasť zasiahla nedôvera k elitám. Prečo myslíš, že ľudia – ak už aj prečítajú nejakú náročnejšiu kritiku – nedôverujú hodnoteniu niekoho, kto päť rokov študuje ten odbor a ďalších päť rokov sa ešte profesionálne venuje literatúre?

Ak vôbec niekto prečíta nejakú náročnejšiu kritiku, čo som si vôbec nie istý (smiech). Ale áno, je to súčasť širšieho trendu – dnes je veľmi populárne nedôverovať akémukoľvek sofistikovanému názoru. Názor, ktorý má šancu sa presadiť, musí byť natoľko jednoduchý, aby bol komunikovateľný. Ľuďom sa pochopiteľne nechce hlboko vnárať do nejakého problému, či už je to problém literárny, fyzikálny, politický alebo akýkoľvek, zároveň však túžia mať naňho názor. Takže jednoducho mnohokrát prijímajú názor, ktorý im o tej komplikovanej veci povie niečo veľmi jednoduché a zároveň dostatočne výrazné – a napríklad oveľa ľahšie sa tvorí výrazný a pre niekoho zaujímavý názor z nejakého extrémneho odmietnutia. A, samozrejme, veľkú úlohu tu hrá aj imidž, pretože žijeme vo vizuálnom svete, deväťdesiat percent informácií vnímame očami, takže literatúra je v podstate v zúfalom postavení – ponúka niečo, čo ľudia akoby nechcú. Ľudia chcú v skutočnosti niečo krátke a vizuálne, napríklad poster. Takže keď je niečo pripísané na poster, tak to skôr niekto bude vnímať ako relevantný názor, na rozdiel od desaťstranovej štúdie, ktorú nikto neprečíta.

Tak či tak – aj ľudí, ktorí majú potenciál zaoberať sa knihami ako takými, je málo. Takých, ktorí sa venujú knihám na úrovni diskurzívneho čitateľa.

To je pravda, veľa ľudí sa o to ani nepokúša, aj keby mohli. Jedným z predmetov, ktoré učím na Filozofickej fakulte UK, je literárnokritický seminár, na ktorom okrem iného čítame texty literárnych kritikov a mnoho študentov literatúry – na najprestížnejšej slovenskej univerzite – mi na seminári verejne povie: „No, ja som tieto kritiky ani veľmi nedočítala, pretože pre mňa ako obyčajného čitateľa sú príliš náročné a vlastne aj nudné, lebo oni sú tak pre odborníkov." Keby toto bolo na lekárskej fakulte, tak by asi povedali, že: „Viete čo, mňa pohľad na ľudské vnútornosti nezaujíma, viete, to je skôr pre takých odborníkov a ja som len študent šiesteho ročníka lekárskej fakulty." Takže takýto je stav – záujem aj tých ľudí, ktorí by mali byť odborníkmi, je minimálny… a pritom to nie sú nevnímaví ľudia, skôr ide o to, že dnešný svet si vyžaduje typ krátkodobého vnímania, ktoré je o inom, než o nejakom hlbokom vhľade do nejakej veci – ktorá je navyše taká neužitočná, ako je literatúra.

No a keď ide o ľudí, ktorí píšu literárnu kritiku nejakým spôsobom pravidelne – len tak to asi má zmysel – aj mňa vždy zaujímali skôr kritici ako tie knihy, o ktorých sa píše. Viac ma zaujímalo kontinuálne čítanie niektorého kritika, no schopnosť, akú mal napríklad Vladimír Petrík, ktorý sa podľa mňa dlhodobo nemýli v názore na knihy a niekoľko desaťročí bol schopný ich čítať s veľkým porozumením a dokonca aj odhadnúť ich potenciál v nejakom širšom kontexte, dnes v tomto prostredí absentuje. V súčasnosti je veľmi málo ľudí, ktorí by sa mohli, chceli alebo vedeli realizovať tak, že by boli dlhodobými kritikmi a my by sme ich dokázali dlhodobo čítať a vidieť, že ten človek rastie na nejakú zásadnú osobnosť, o ktorú sa mi oplatí zaujímať. Je to aj tým, že literatúra je pre drvivú väčšinu tých ľudí skôr hobby ako profesia. Kritici minulých desaťročí mali pocit, že sú profesionálnymi literátmi a súčasťou toho ich literátstva v istej životnej fáze – pre niekoho dokonca celoživotne – bolo písanie literárnej kritiky. To dnes v podstate nie je, práve preto, že hobby tohto typu vydrží na nejaké obdobie, ale aby vydržalo celoživotne, tak to je také… zvláštne.

Je podľa teba možná v literárnej kritike akási spätná profesionalizácia?

Otázka je, či by sa to niekomu aj chcelo, nejde totiž len o čas alebo materiálne zabezpečenie, ale aj o spoločenský dosah – význam literárnej kritiky výrazne upadá a zrejme málo talentovaných, šikovných, hlbokých a tak ďalej ľudí chce svoj život obetovať tomu, že budú literárnymi kritikmi. Keď si zoberieme výrazných kritikov predchádzajúcich desaťročí, tak otázka je, či by dnes títo istí ľudia, vstupujúci do života ako dvadsiatnici, chceli byť pri týchto možnostiach výberu povolania literárnymi kritikmi. Kedysi to bolo občas zaujímavé a vzrušujúce a tí ľudia mali pocit, že môžu síce málo, ale aspoň niečo ovplyvňovať v nejakom širšom kontexte – uvedomme si, že napríklad na revolúcii v 89. sa podieľali literárni kritici, čo z dnešného hľadiska znie absurdne, pretože ak by aj dnes bol niekto literárnym kritikom, tak jeho dosah na nejaké spoločenské fungovanie je prakticky nulový, ale Šútovec, Zajac, Mikula, to boli výrazné tváre revolúcie, ktorú navyše nejakým spôsobom aj akoby zľahka avizovali *Slovenské pohľady*. A v 60. rokoch zasa *Kultúrny život* nebol len o kultúre, ale mal presah niekde ďalej. Aj *Mladá tvorba* je dodnes síce vnímaná ako časopis pre mladých, ale odohrávalo sa v ňom veľa vecí, ktoré boli spoločensky zaujímavé… Je tu teda aj tento problém – či by ešte niekoho bavilo robiť kritiku ako celoživotný program.

Takže – je literárna kritika na Slovensku už mŕtva?

Nie, nie je – vždy sú ľudia, ktorých to nejakým spôsobom baví, úplne z hĺbky ich vlastného osobného rozhodnutia, nie z hľadiska nejakých spoločenských výhod alebo grantových systémov. Sú tu ľudia, ktorých v nejakej životnej etape baví zaujímavo a hlbšie uvažovať o knihách a potom o tomto uvažovaní aj písať, samozrejme, jeden to robí lepšie, druhý horšie. Tak, ako tu vždy budú ľudia, ktorí budú písať knižky, tu však budú ľudia, ktorí ich budú zaujímavo čítať – akurát ich asi bude málo, asi budú oni sami ovplyvňovať veľmi málo ďalších ľudí, ale nemyslím si, že by to malo zaniknúť.

Objavilo sa teda po roku 2000 podľa teba v oblasti literárnej kritiky niečo zásadné?

Myslím si, že najzásadnejšia vec, ktorá tu vznikla v oblasti literárnej kritiky – a istým spôsobom aj v oblasti literatúry –, je Cena Anasoft litera. Cez túto cenu sa dá hovoriť o inom pôsobení literárnej kritiky, cena je spoločensky veľmi výrazne vnímaná, spôsobuje to, že sa zrazu o literatúre rozpráva v relatívne širšom spoločenskom okruhu. A v porote tej ceny sedia ľudia, ktorí sa dajú chápať ako dobrí čitatelia, nie sú to vždy literárni kritici, ale väčšinou áno. Takže keď hovoríme o nejakom spoločenskom fungovaní kritiky, tak toto je skvelý príklad toho, ako to predsa len v tom dnešnom posterovom svete môže byť – porota dá jedno krátke odporúčanie: „Prečítajte si týchto desať kníh, v ktorých si možno niečo nájdete." To je podľa mňa silný odkaz, ktorý nepotrebujem vyjadriť šesťstranovou štúdiou alebo hlbokou literárnou kritikou, ale zároveň má nejakú výpovednú hodnotu. Môžeme sa teraz sporiť o tom, či Anasoft dostala správna kniha alebo nesprávna, ale tá cena sama je z hľadiska literárnej kritiky – a literatúry celkovo – veľmi hodnotná.

Matúš Mikšík

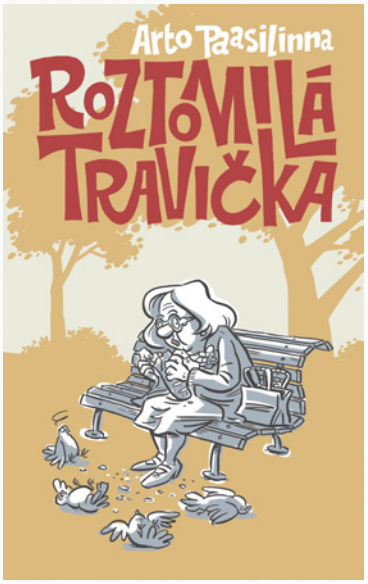

Nemáme pocit márne stráveného času

Roztomilá travička / Arto Paasilinna / Preklad Zuzana Drábeková / Vydavateľstvo Slovart 2017

Arto Paasilinna pochádza z dobre situovanej, známej a mnohodetnej rodiny, ktorá sa už nejaký čas pohybuje na výslní fínskej kultúrnej a politickej scény. Navyše početní súrodenci Paasilinnovci patria do generácie Fínov, ktorá sa usilovala vložiť znak rovnosti medzi schopnosťou písať a aj napísať, ak nie hneď román, tak aspoň poviedku.

Do prominentnej generačnej päťdesiatky – ktorú na začiatku osemdesiatych rokov pre vtedy ľavicovo profilované vydavateľstvo Tammi zostavil takisto prominentný literárny vedec a kritik, prekladateľ, kultúrny žurnalista a arbiter elegantiarum Pekka Tarkka – sa však dostal iba Artov starší brat, spisovateľ Erno Paasilinna, a povedal by som, že právom. Arto to do spomenutej výkladnej skrine nestihol, lebo zvyčajná lavína jeho knižiek – vtedy na fínskom knižnom trhu platilo: čo rok, to kniha, inak nie si na trhu – sa po románe *Zajacov rok* (1975; iste poznáte v českom preklade *Zajícův rok* J. P. Velkoborského z roku 2004 v nakladateľstve Hejkal) spustila plnou rýchlosťou až v nasledujúcej dekáde.

Ten príbeh poznám

Keď som dostal do rúk tohtoročný slovenský preklad knižky *Suloinen myrkynkeittäjä* (1988) pomenovaný ***Roztomilá travička*** z Vydavateľstva Slovart, nevedel som sa ubrániť dojmu, že ten príbeh už poznám. Zalovil som vo svojej zbierke prekladov fínskej literatúry do úradných jazykov krajiny, v ktorej som sa kedysi narodil, otvoril som knižku Arta Paasilinnu *Stará dáma varí jed*, ktorú preložila Markéta Hejkalová, jednu z nenáhlivo sa rozrastajúceho radu útlych knižiek s jednotnou grafickou úpravou obálky, a ktorá vyšla takisto v havlíčkobrodskom nakladateľstve Hejkal roku 2005.

Nové, poctivé čítanie som si neodpustil, keďže viem, že poslovenčenie a počeštenie fínskeho románu môže znamenať dva viac či menej odlišné príbehy. Pravdepodobne to vyplýva z tzv. prekladateľských škôl či skôr tradícií prekladania do slovenčiny a češtiny. Pravda, čitateľ, pre ktorého fínska pôvodina zostáva španielskou dedinou, si pri nekomparatívnom čítaní nič nevšimne. Zmätok v mysli mu môžu spôsobiť nanajvýš marketingové slogany, ktoré v jednej krajine sľubujú brilantnú detektívku a v druhej s espritom napísanú kritiku pomerov v zdravotníckej a sociálnej politike súčasného Fínska. To je však príbeh iného fínskeho románu, o ktorom možno niekedy nabudúce.

Jednoduchý dej

Dej knižky je pomerne jednoduchý. Na jednej strane vojnové štyridsiate roky a nejaké to desaťročie po nich, symbol cti, vlastenectva, tvrdej práce celej spoločnosti, správnych životných postojov, na ktoré stará dáma, vdova po plukovníkovi Linnea Ravasková, neraz spomína. Na druhej strane jej synovec Kauko, už v spoločenskom a genetickom kóde odsúdený na nezdarný život, ktorý ju finančne zneužíva, a napokon sa rozhodne, spolu s dvoma kumpánmi rovnakého zrna, že ju odstráni, aby sa zmocnil aj zvyšku jej majetku.

To je konštelácia, v ktorej sa môže naštartovať reťazec udalostí stavajúci mládež s pokrivenými predstavami vrcholiaceho „festivalu spotreby“ (takmer oficiálne pomenovanie pre 80. roky vo Fínsku) proti generácii, ktorá všetko, čo má, musela vydrieť prácou a službou spoločnosti. Súčasné definície detektívneho románu sú síce pomerne široké, napriek tomu by som tento s espritom napísaný, a s nie menším vtipom preložený príbeh z Helsínk a ich okolia na súši i na mori pomenoval skôr rozprávkou pre dospelých s kriminálnou zápletkou. Nikto totiž nebude obvinený, zlo doslova vyhynie a dobro zvíťazí, hoci sa môžeme, vzhľadom na vek „víťazov“ spýtať, na ako dlho.

Prečo rozprávka? Predvojnové gymnaziálne vedomosti stačia na uvarenie a vyskúšanie smrteľného jedu, obete sa dobrovoľne napchávajú otrávenými potravinami, nastávajúci vrah si v ostatnom momente sadne na injekciu s jedom a je po ňom, vetchá starenka sa nebojí strieľať z ťažkej vojenskej pištole (veď jej to manžel ukazoval počas vojny), ďalší vrah si jed pichne dokonca vedome s predstavou, že ide o drogu, a všetko zavŕši veslo, ktoré omylom roztriešti hlavu posledného útočníka. A tak je jediná skutočná vrahyňa – vetchá Linnea Ravasková – zachránená a my si môžeme vydýchnuť. Všetko dopadlo dobre. Dobre pre tých, za ktorých zasa raz zabojoval im podobný outsider – a zvíťazil. A navyše v príbehu plnom krásnych narážok na nešváry dneška a odkazov na skutočné postavy, ktoré – my Fíni – poznáme z každodenných správ.

Finesy prekladu

Dalo by sa ešte napísať čo-to o finesách prekladania z fínčiny, napríklad či vôbec, a ak áno, potom ako prekladať miestne názvy – a Zuzana Drábeková ich prekladá v primeranej miere a dobre – ale to si nechám pre úzky krúžok fínčinárov prvolezcov, ktorí vlastne iba v prvej generácii v slovenčine „kodifikujú“ preklady fínskych reálií.

Arto Paasilinna napísal pútavý príbeh, v ktorom sa každé koliesko krúti v zhode s ostatnými, zúbky i zuby zapadajú do seba a krátke odbočky vyvolávajú pocit, že spoznávame nielen súčasnosť, ale aj kus nedávnej histórie Fínska. Napriek nadsadeniu a vďaka autorovmu vtipu a humoru. Prekladateľka Zuzana Drábeková s ním kráča vyrovnaným a synchronizovaným krokom, takže keď čitateľ obráti posledný list, nemá pocit márne stráveného času.

Andrej Rády

Foto *Peter Procházka*

Ján Zambor v strunách melanchólie

Keď pred vyše desiatimi rokmi pomenoval básnik súborné vydanie svojej poézie *Melancholický žrebec*, jedným oxymoronom pomenoval dva základné princípy, ktoré obdivuje, ku ktorým smeruje, no ktoré nevlastní. Prvým je bezmedzné, odovzdané, až telesné prežívanie citovosti, váhy sveta, nie nevyhnutne pozemského, záblesky božskosti a šialenstva; druhým je bezhlavý trysk, vitalita, krátka zápalná šnúra života a výbuch supernovy, ktorá iným osvetľuje svet zánikom vlastného sveta.

V básnikovom natureli je nemalá miera lucidity, chrániaca básnika od posledného osudového kroku, odkiaľ niet návratu. Dostal sa však dosť ďaleko, či azda dosť blízko na to, aby podľa síry spoznal, kde začína peklo, a aby podľa chuti ambrózie tušil, že Olymp a Parnas budú na dosah. Prítomnosť racionality v zmesi intuitívneho napokon nedovolila, aby sa stal prekliatym básnikom, obe však sú ideálnym predpokladom tvorivej vedy, ak takto možno hovoriť o básnickom preklade, literárnej vede a v jej rámci najmä o autorskej interpretácii.

Tam, v neprebernom množstve individuálnych umeleckých záznamov, hľadal svojich druhov, partnerov a samého seba. A nielen hľadal, ale aj našiel. Kraska, ktorý básnika sprevádza po celý život, niekedy spájajúc vzájomné cesty a inokedy sa navzájom vzďaľujúc; Válka, ktorý básnika upútal cestou, akú sám nikdy neprešiel, no rozumel jej dávnej tragike, osamelosti a otázkam o ničote sveta, ktoré mnohí mylne stotožňovali s hovoriacim. A potom Silana, lyrika ticha a spevu, Beniaka a jeho rapsódie či Laučíkovo nenápadné predvádzanie sa pod vznešenosťou hviezd. Ako by mohli v tejto zostave chýbať Cvetajevová a Achmatovová, jemný Pasternak a geniálny Ajgi či Španieli dávnejšej aj menej dávnej minulosti, Lorca, Aleixandre a básnikov svätý menovec z Kríža? Čo básnik zatajil v básni, to o ňom prezradili jeho preklady a interpretácie.

Ján Zambor neprestajne písal, ale nenapísal toho priveľa. Tvoril pomaly, priam starosvetsky, takmer proti prúdu, ktorým sa čoraz rýchlejšie roztáča koleso života. A hoci sa nikdy nestal melancholikom, melanchólia ho poznačovala a on sa pri tom zakaždým rozozvučal ako nástroj zasiahnutý do strún.

Ján Gavura

jubilanti

od 17. novembra do 13. decembra

17. 11. 1954 – **Alžbeta VEREŠPEJOVÁ**, spisovateľka pre deti
17. 11. 1976 – **Vita JAMBOROVÁ**, prozaička
19. 11. 1930 – **Valér PEŤKO**, literárny vedec a kritik
19. 11. 1937 – **Milan KENDA**, autor populárno-náučnej literatúry, prozaik, autor kníh pre deti a mládež
19. 11. 1941 – **Alla MAŠKOVÁ**, literárna vedkyňa, slovakistka, prekladateľka
21. 11. 1944 – **Eva TUČNÁ**, teoretička a kritička literatúry pre deti
22. 11. 1930 – **Jozef NOVÁK**, historik, autor literatúry faktu
23. 11. 1955 – **Zuzana KUGLEROVÁ**, poetka, prozaička, autorka pre deti a mládež
23. 11. 1975 – **Mário POLÓNYI**, prozaik
24. 11. 1933 – **Pavel TAUSSIG**, prozaik, publicista
24. 11. 1974 – **Jana BEŇOVÁ**, prozaička, poetka
25. 11. 1926 – **Jozef BŽOCH**, literárny kritik, esejista, prekladateľ
25. 11. 1949 – **Božena TRILECOVÁ**, poetka, autorka kníh pre deti a mládež
25. 11. 1961 – **Imrich FUHL**, básnik, prekladateľ
25. 11. 1972 – **Maroš KRAJŇAK**, prozaik
26. 11. 1967 – **Vladimír PUCHALA**, básnik
27. 11. 1950 – **Zuzana HURTAJOVÁ**, literárna vedkyňa a kritička
30. 11. 1952 – **Dušan VALÚCH**, básnik, textár
30. 11. 1953 – **Margita IVANIČKOVÁ**, poetka, publicistka
1. 12. 1931 – **Miroslav KUSÝ**, esejista, publicista
1. 12. 1941 – **Marianna GRZNÁROVÁ**, poetka, spisovateľka pre deti a mládež
3. 12. 1974 – **Michal HABAJ**, básnik, literárny vedec
5. 12. 1952 – **Tibor KOČÍK**, básnik, publicista, editor
6. 12. 1944 – **Eva SIEGELOVÁ**, prozaička, publicistka, redaktorka
6. 12. 1955 – **Daniel HEVIER**, básnik, autor literatúry pre deti a mládež, prozaik, prekladateľ
6. 12. 1967 – **Peter ĎURKOVSKÝ**, básnik
6. 12. 1972 – **Monika KUŠNIEROVÁ**, poetka
7. 12. 1975 – **Mária FERENČUHOVÁ**, poetka, publicistka, prekladateľka
8. 12. 1914 – **Imrich KRUŽLIAK**, básnik, esejista, prekladateľ
9. 12. 1946 – **Dušan MITANA**, prozaik, básnik, esejista
9. 12. 1947 – **Ján ZAMBOR**, básnik, prekladateľ, literárny vedec
9. 12. 1957 – **Roman BRAT**, autor literatúry pre deti a mládež, prozaik, prekladateľ, publicista
9. 12. 1959 – **Jela MLČOCHOVÁ**, prozaička, spisovateľka pre deti a mládež, prekladateľka
10. 12. 1989 – **Matej RUDINSKÝ**, prozaik
11. 12. 1975 – **Ivan MUCHA**, básnik
12. 12. 1943 – **Juraj ŠEBO**, prozaik, autor literatúry faktu
12. 12. 1966 – **Peter MILČÁK**, básnik
13. 12. 1974 – **Eva Ava ŠRANKOVÁ**, prozaička

Vydavateľstvo KK Bagala v roku 2012 rozpohybovalo edíciu reedície diela dnes už kultového autora Dušana Mitanu. Začalo sa na začiatku – Mitanovým debutom *Psie dni*. Potom vyšli – v jednotnej fazóne od Emila Drličiaka – aj ďalšie autorove knihy, Bagalov počin sa však zavŕšil až teraz, koncom roka 2017, vydaním šiestich mitanoviek, ktorých reflexiu nájdete na nasledujúcich stranách.

„Veď ja som ju nechcel zabiť, zabila sa sama – tejto utkvelej myšlienky sa nijako nemohol zbaviť.“

Koniec hry?
Možno iba začiatok

Koniec hry / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Koniec hry nie je detektívka v pravom slova zmysle. Azda neprezradíme priveľa, ak povieme, že skutočný páchateľ zločinu nie je odhalený ani potrestaný. Z tohto pohľadu ide o psychologický román s mitanovsky presnou a výstižnou kresbou postáv, zmyslom pre skratku, ale aj detail, drobnokresbu, sarkazmus a s citom pre tempo rozprávania. Kniha je navyše doplnená o pasáže, ktoré v pôvodnom vydaní z roku 1984 chýbali.

Hlavný hrdina a páchateľ zločinu je intelektuál, režisér – autor si očividne vymodeloval hlavnú postavu tak, aby sa do nej vedel vcítiť a premietnuť. Napokon, Peter Slávik tak trochu pripomína hlavného hrdinu *Patagónie* – excentrický umelec, avšak so zdravým sedliackym rozumom, prisťahovalec z kopaníc, tak trochu samorast, tentoraz už etablovaný v Bratislave, dnes by sme povedali, že v šoubiznise. Teda v televízii:

V tom istom rámci sa pohybuje aj protagonistova o čosi staršia manželka Helena, v ich vzťahu vidíme jasne a psychologicky presvedčivo načrtnutý obraz páru, v ktorom manžel ťahá za kratší koniec a rozprávač si z neho jemne cynicky uťahuje: „A bolo tu to jej pitie, ach, dočerta, to jej pitie, to mu pilo krv.“

Čitateľa ani neprekvapí – a nie je to na škodu, keďže nie je reč o klasickej detektívke – keď hlavný hrdina Peter Slávik prepichne svoju ženu v afekte nožom. Prispeje k tomu zhoda viacerých okolností, lebo taký je život: Vracia sa neskoro v noci z nakrúcania. Má ísť k matke, ale keďže u nej netečie voda, ide domov, kde nachádza svoju manželku – vrátila sa z Prahy o deň skôr, než bolo v pláne. Je opitá, viaceré kulisy klišéovito naznačujú, že mala pánsku spoločnosť (ale klišéovitosť je v tomto prípade účelná, veď plný popolník, fľaša vodky a porozhadzovaná spodná bielizeň nie sú dielom autora, ale podnapitej a teatrálnej hrdinky). Navyše Helena pridá informáciu, že si spoločné dieťa (a vlastne ktovie či spoločné) dala v Prahe vziať… Nôž na chlieb v ruke a náhla emócia vedú ruku režiséra a vraha. Helena opäť raz iritovala svojho manžela, netušiac, že struna jeho trpezlivosti praskne.

Pasáž, keď je hrdina konfrontovaný so skutkom, ktorý spáchal, patrí k najsilnejším: „Veď ja som ju nechcel zabiť, zabila sa sama – tejto utkvelej myšlienky sa nijako nemohol zbaviť.“ Čitateľa až striasa pri predstave, ako sa hlavným spojencom nešťastného hriešnika stáva jeho vlastná matka: „Celú noc nezažmúrili oka; nalievali sa čiernou kávou, fajčili jednu cigaretu od druhej, vyzeralo to tu ako v hlavnom armádnom štábe pri hlavnej porade pred začiatkom rozhodujúceho boja.“

Na jednej strane autor predstavuje v svižnom rytme, úsporne a neraz až cynicky epizódy z detstva, resp. mladosti hlavného hrdinu. Napríklad silný moment, keď prišiel pri nehode o život jeho kamarát z fabriky blondiačik, a keď sa zblížil so staršou skúsenou kolegyňou Gitou Cibuľovou, ktorá – nomen, omen! – jedla chlieb s masťou a cibuľou, a predsa ho vždy vzrušovala. „Tak sa pominul blondiačik aj Slávikovo panictvo. Radšej na to nemyslieť. Vráťme sa ku koreňom.“

V porovnaní s tým s majstrovskou pomalosťou Mitana opisuje telefonický rozhovor hrdinu s nesympatickým patológom Bútorom – z ktorého sa Slávik dozvedá, že zavraždená manželka predsa len čakala dieťa, a tak sa pocit viny znásobuje.

„Prečo smrť vycerila zuby,“ cituje autor v úvode novinový titulok. Ale smrť sa ťahá celým príbehom Petra Slávika, podpísala sa pod väznenie jeho nespravodlivo obvineného otca. Predčasne pripravila hrdinu o kamaráta, a napokon sa stala jeho vlastným produktom, dielom, zločinom, s ktorým bude musieť žiť zvyšok života.

Ale nielen smrť, i krutosť a tvrdosť v medziľudských interakciách tu vystupujú ako motívy románu práve pre jeho načasovanie – ako symptóm obdobia druhej svetovej vojny, päťdesiatych rokov, a tiež neľútostnej normalizácie. Dielo tým získava silný historický a spoločenský kontext, ktorý z neho ešte zreteľnejšie vyvstáva teraz, po viac než troch desaťročiach.

Ktovie, aký by bol ***Koniec hry***, keby vznikol po Nežnej revolúcii alebo dnes. Ale doba, jej reálie (bratislavské ulice, Kryštál bar), dokonca aj produkty (pena do kúpeľa Avela) robia z Mitanovho diela unikátny román vypovedajúci o časoch, ktoré sa menia rýchlo a o ľuďoch, meniacich sa len veľmi pomaly.

Márius Kopcsay

KUPÓN
KK BAGALA

« KUPÓN
do 12. decembra

O všetkých šesť mitanoviek môžete súťažiť zaslaním kupónu na adresu redakcie – nezabudnite nám napísať, o ktorú z nich máte záujem.

Foto *bb*

„Moderná literatúra… Čo je to, moderná literatúra? Diletanti, neschopní vidieť a uchopiť svet v celistvosti, egomaniaci, ktorí sa nevedia vcítiť do duší svojich blížnych, duševní otroci, ktorí sa musia furt niekomu spovedať a svoj striptíz považujú za vrchol odvahy a slobody, fragmentárni lajdáci…“

Mitanovská mätež

Hľadanie strateného autora / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Čo robiť, keď sa knihe stratí autor? Vymyslieť jej nového. Alebo to nejako zakamuflovať? Nie, nie, radšej dobre opísať príbeh tej straty s množstvom detailov! No a ono potom… Nič nie je tak, ako to na prvý pohľad vyzerá, že áno. Kniha ***Hľadanie strateného autora***, ktorá býva označovaná ako „antiromán“, sa tak pohybuje na viacerých úrovniach existencie. Povedala by som rovno, že aj neexistencie. Nie náhodou sa dočítame vyznanie protagonistu (dobre no, tak jednej z verzií protagonistu): „Lebo ja vôbec neexistujem“ (s. 148). Keď sa autor stratil, tí, ktorí ho majú zastupovať, neexistujú, možno zapochybovať aj o samotnej existencii diela.

Ale zhodnime sa na tom, že knižka existuje, bude sa nám ľahšie pokračovať v recenzii. V akej podobe však existuje? Beletria vybavená poznámkovým aparátom a prílohami (*Dokumenty*, *MEM – Malý encyklopedický metaslovník*), bizarná mätež žánrov (rozhovor – podtitul knihy znie *Rozhovory s Luciferom*, denníkové, resp. mitanovský novotvar: nočníkové záznamy, korešpondencia), etymologické a historické exkurzy. To všetko zapísané svojským jazykom, ktorý je expresívny presne vtedy, keď je to na mieste, bez toho, aby pôsobil prvoplánovo („Kašlal si na to, či zostaneme sprostými otrokmi“, s. 11). Vďaka poznámkam, ktoré sú umiestnené za textom kapitol, vzniká dokonca zážitok nelineárneho čítania knihy. U Mitanu aj tak skrátka všetko funguje, koľkokoľvek bizarností tento autor k sebe naskladá, stále mu vznikne koherentný celok. Jeho kontradikcie sú zmysluplné („Vyliečiť som sa mohol iba tak, že zostanem bláznom“, s. 38), svet je bizarný, a tak text, ktorý ho opisuje, je mu homologický.

Ponúka sa teda otázka, či je to celé len vtip, dobre narafičená pasca na čitateľa, test toho, koľko nezvyčajností znesie, kde sú hranice čitateľskej tolerancie pri modernej literatúre (viď citát v úvode tejto recenzie). Ono totiž „to, čo sme považovali za Tomášovu fikciu, bolo vlastne dokumentárnym záznamom“ (s. 29) a „románová pravda je trochu iná ako skutočná“ (s. 128), to si treba zapamätať, a počas čítania Mitanu v pravidelných intervaloch pripomínať. ***Hľadanie strateného autora*** sa venuje viacerým otázkam, veľkým a večným témam: jazyku, slobode, náboženstvu, identite, atď. Rozbor týchto tém prebieha na báze princípu „vysvetlime si veci, ktoré nechápeme“; tento princíp sa tu neustále opakuje, pričom toto opakovanie anticipuje dve roviny textu: pri čítaní rozhovorov s Luciferom môžeme rozmýšľať o ich obsahu – o dedičnom hriechu, prípadne o tom, či sa Biblia začína a končí slovom amen, alebo o ich forme. Predstavujú istý druh heretizmu, ale aký? Opäť mozaikovitý a podivný. Od obrazu kľačania na kolenách, lebo postava hľadá kocky domina, až po sugestívne príbehové podanie a dôraz na akciu, ktorým sa tu robí z Biblie a iných náboženských kníh tak trochu komiks s bohmi prilietajúcimi z Marsu.

Do tohto myšlienkového rámca je zasadený vlastný dej príbehu. Nastáva situácia, v ktorej sa autor vzdáva svojej identity v prospech postavy, nesúcej jeho meno. Dušan Mitana zmizol a svoju pozostalosť zanechal Tomášovi Eliášovi. Popri ostatných členoch oboch rodín (Tomášova žena Viera a dcéra Mária, Dušanova žena Eva K. a syn Gabriel) tu ešte kolorit dotvára aj postava Štefana Abraháma, ktorý sa stal jehovistom. Rozpravy o najrôznejších podobách viery tak nadobúdajú ozaj všestranný charakter. Na pozadí opisu rodinných aj spoločenských problémov sa však rozvíjajú nielen už spomenuté diskusie, ale sugeruje sa napríklad aj autentická vízia spisovateľského života: „Budeš trpieť, okrem chvíľ tvorby, keď sa, nakrátko, ocitneš v eufórii“ (s. 9), doplnená praktickými radami (nielen pre spisovateľov): „Hovor ľudsky! Nepíšeš úvodník!“ (s. 211).

Čas neexistuje, priestor plynie, rozhovory s Luciferom pokračujú… A všetky veľké veci sa dejú sprevádzané záľahou detailov. Napriek zamotanosti a komplexnosti textu v ňom však napokon na povrch presvitá to ozajstné a podstatné. Dozviete sa napríklad, že literatúra prežije aj koniec sveta. Nielen pre takéto posolstvá sa do mitanovskej mäteže oplatí vždy znovu ponárať.

Jaroslava Šaková

„Napriek výsmechu a prenasledovaniu sme dokončili dielo, ku ktorému si nás povolal, a teraz vládneme s Tvojím synom Ježišom Kristom na ohňom očistenej Zemi. V Kráľovstve lásky, spravodlivosti, pravdy, súcitu, slobody a solidarity. Uprostred svojich nepriateľov. Halelujah!

Amen“

Dušan Krist Mitana

Otec slovenského chaosu

Návrat Krista / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Postmoderna a zvlášť hypermoderna sú univerzálne označované za obdobie konca veľkých metanarácií. Príbehy, ktoré sa stali univerzálne rozpoznateľnými a prijateľnými orientačnými bodmi v chápaní sveta, sa spájajú skôr so značkami ako DC, MARVEL, Disney či Pixar, a útechu v náboženstve, umení či filozofii hľadá len málokto. Napriek tomuto globálnemu úzu sa Dušan Mitana v knihe ***Návrat Krista*** pokúša vytvoriť sen o novodobej metanarácii – príbehu, čo prekročí jednotlivé a zjaví univerzálnu pravdu všetkým. Toto dielo ma prekvapilo. Od Mitanu som očakával sarkastickú spleť príbehov, ktorá v náznakoch a metaforách poskytne reflexiu kresťanských hodnôt. Kniha je však, bohužiaľ, len encyklopedickým autorským tvrdením, prepájajúcim seriózne, neseriózne či vyslovene smiešne zdroje. Mitana sa pokúša poskytnúť pohľad na „nový vek“ ľudstva. Tento pohľad je však jednostranným monológom, objasňujúcim viac jeho presvedčenie, než užším exkurzom do podstaty kresťanstva. Ostro tak kontrastuje s prácami Jána Maliarika či Marcela Strýka, ktorí sa kresťanstvo v slovenskom priestore pokúšali transformovať na oveľa vyššej literárnej či filozofickej úrovni. V porovnaní s tým sa zdá, že Mitana iba „žvaní“. Rozhodol sa totiž Bibliu nevykladať, jeho kniha neobsahuje polemiku a ani nevysvetľuje samotné príčiny zmýšľania sa autora, je kompilátom mien, prekladov, faktov, údajov a rôznych zdrojov – nekoherentným, a len zdanlivo usporiadaným celkom, ktorý nefunguje ani ako filozofická rozprava, teologické bádanie či román a čitateľa po niekoľkých stranách premkne pocit, že číta *Zem & Vek* pre intelektuálov či Dännikena s literárnym talentom. ***Návrat Krista*** má však obrovskú hodnotu, a to z hľadiska javov, ktoré nezámerne reflektuje:

1. Od začiatku sa pokúša byť novodobou metanaráciou, popierajúcou multikultúru v samotnom predurčení budúcnosti sveta. Týmto predurčením je Mitanova vízia Kristovho vedomia, ktoré posadne vyvolených, a tých „zlých“ zmetú z povrchu zeme katastrofy a občianske vojny. Mitana popisuje vlastný plán spásy. Jeho biblické pseudozvestovanie však ničí samotná postmoderná forma textu spolu s nejednoznačnou artikuláciou výpovede. Táto forma podkopáva dôveryhodnosť knihy. A tak veľkú neometanaráciu zabíja autor zvoleným štýlom.

2. Kniha je verným obrazom mysle kresťanského fanatika, ktorý bol po roku osemdesiatdeväť vystavený západným konšpiračným teóriám, čo vedie jednoznačne k pomýlenej interpretácii sveta. Viera si hľadá vieru, aby ju podporila – a vzniká chaos. Tento chaos je však len predobrazom chaosu, ktorý vypukol po miléniu. Chaosu, ktorý má za následok vieru v alternatívne médiá či neštandardné politické strany.

3. Definícia v kruhu. Mitana všetko definuje skrze svoju predstavu o utópii ekumenického protokresťanstva bez cirkvi, založeného na Kristovom duchu. Všetko na svete vedie k tomu, aby podporilo jeho „bohom inšpirovaný“ názor. To, čo k tomuto názoru nespeje, je jednoznačne označené ako dielo Satana, zla, diabla či antikrista. Mitana predstavuje jedinú pravdu, jedinú vieru, jedinú možnosť, a jej hodnotu potvrdzuje množstvom protichodných teórií, ktoré šikovne využíva vo svoj prospech. Táto metóda slepého absolutizmu ilustruje hĺbku a rozšírenie kresťanského fanatizmu v slovenskej spoločnosti. Mitana sa pokúša o vytvorenie zásadného diela a pritom len znovu artikuluje malý stredoeurópsky dogmatizmus.

Knihu geniálne vystihuje obálka Emila Drličiaka, ktorý zvolil za hlavný grafický motív symbol recyklácie. Po chvíli však pochopíme, že šípky v trojuholníkoch, ktorými je obálka pokrytá, nie vždy vedú do kruhu, ale často nezmyselne menia svoj smer. Áno, Mitana nám v knihe ponúka základný katechizmus, recyklovaný skrz mimozemšťanov, konšpirácie, krátke poviedky o zázrakoch či citácie, skomponované z najširšieho predstaviteľného spektra. Tento katechizmus je však chaoticky dekonštruovaný, zavádzajúci a pretváraný tak, aby vyhovoval autorovej vízii, a to bez zjavnej logiky, nadväznosti či dialektiky. ***Návrat Krista*** je morálkou otrokov pre náročných. Mitana kresťanstvo netransformuje, nevykladá, iba ho mrzačí v dystopické vízie a velikášske bľabotanie, ktoré neprináša nič nové. Každý človek má právo na svoju vieru, rovnako má každý autor nárok minúť terč. ***Návrat Krista*** sa v tvorbe Dušana Mitanu vyníma svojou neoriginalitou, neprepracovanosťou a surovosťou výsledného textu, ktorý mal možno ešte pár rokov zrieť. Je ale jedinečným náhľadom do mysle tohto legendárneho autora a pripomenutím toho, že aj majster kat sa môže uťať.

Tomáš Straka

Foto *bb*

„Miloval som večere; bol to okamih prímeria po celodennom boji, celá rodina sedela pri jednom stole, utíchli všetky spory, aby po večeri vypukli so znásobenou tenziou a intenzitou.“

(Iba) autorov rodný cintorín

Môj rodný cintorín / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Zvýraznený citát sa nachádza na začiatku knihy Dušana Mitanu ***Môj rodný cintorín*** s podtitulom *Pamäti* (v poradí už jej treťom vydaní). Mohlo by sa zdať, že je to akýsi prológ ku klasickému vykresleniu intímnej dedinskej atmosféry charakterizujúcej autorovo detstvo. Forma spomínania sa tu väčšinou nespolieha iba na presný opis, ešte intenzívnejšie sa opiera o silu subjektívnejších pocitov. Od rozprávačského evokovania už dávno stratených momentov by sa niečo podobné mohlo očakávať. Za zmienku v tejto súvislosti stojí aj to, že vo faktoch slabšie „ukotvenej“ pamäti je to horšie s jej kontrolou. Už povrchná znalosť Mitanovej ostatnej tvorby by za touto zdanlivo nevinnou poznámkou neočakávala nič iné, ako autorské zámerné prekračovanie hranice logických a fyzikálnych zákonitostí fungovania sveta, hoci úplné neutralizovanie konvencií nenájdeme ani tu. Autor totiž neoberá svoje rozprávanie o každodennú skúsenosť. Čitateľ je v prvom rade konfrontovaný s určitosťou prostredia. Presnú sociálnu vyhranenosť bez problémov identifikuje aj pri výbere postáv, no o možnosti akéhosi stotožnenia sa s nimi by som v tomto prípade radšej nehovoril.

Od úvodu sledujeme životné epizódy hrobárskej rodiny. Charakter ich dedeného „remesla“ dodáva celému dianiu zvláštnu „duchovnosť“. Pozorovateľom a rozprávačom toho celého je Duško-Basa. Okrem neho nás autor nemilosrdne konfrontuje s naturálnosťou (v tých najexponovanejších chvíľach až primitívnosťou) jeho deda, otca, matky či brata Serváca. Ďalej sú to farár a starec Fidibus, ktorý v závere trochu symbolicky, no hlavne v šialenom amoku, zabije kľúčovú postavu rozprávania – už spomenutého rozprávačovho deda. Práve na jeho sociálne, pragmaticky, emocionálne, a hlavne morálne nejasnom prežívaní postavil Mitana základy celej prózy. Predstavuje vzdelanca a zároveň absolútneho dedinského odroňa, liečiteľa či len príležitostného opilca. Motivicky dôležitý je v próze aj tajomstvom podfarbený príchod Duškovej sesternice Alžbety. Tá je v knihe naopak nositeľkou tak trochu ušmudlaného erotického napätia, ktoré však k obrazu denných peripetií rodiny akosi pasuje.

Mitana to napriek prítomnosti podtitulu *Pamäti* s konzekventným napĺňaním obsahu žánru až tak veľmi nepreháňa. Nesnaží sa modelovať extra sofistikované či dokonca šifrované pravdy o univerzálnej skúsenosti subjektívnej pamäti. Zdanlivo bez pravidiel sa stavia aj k vyrozprávanej rodinnej minulosti, hoci v tomto prípade zostáva dodržaná aspoň tradičná forma, ktorej častý základ tvorí už naznačená trojgeneračná štruktúra. Scény z rodinného života umiestňuje autor okrem domu do scenérie cintorína. Aj bez ďalších vysvetlení ide o exkluzívny priestor obsahujúci intenzívny citový náboj. Len v náznakoch je obraz pamäti „rodného cintorína“ transponovaný do individuálnej pamäti členov rodiny. Rozvinutý nie je ani pomer medzi idealizáciou, či naopak jeho negáciou. S týmito vrstvami pamäti pracuje autor iba zriedkavo, čo však neznamená, že niektorí protagonisti neprechádzajú viditeľnými identifikačnými premenami, a to najmä vo chvíľach, keď tento priestor opúšťajú (napr. odchod brata Serváca do baní v Ostrave).

Základným napätím Mitanovho rozprávačského štýlu teda nie je v tomto prípade rozdiel medzi spomienkami na detstvo, resp. mladosť a ich neskoršou aktualizáciou. Oveľa intenzívnejšie napätie ponúka kompozícia diela, v ktorom autor predimenzoval jeho kapacitu. Výsledok preto veľmi nepresviedča, hoci v sebe obsahuje niečo z jeho tvorby konca šesťdesiatych rokov. Formálne to potvrdzuje napríklad 7. kapitola, uverejnená už oveľa skôr ako jedna z próz zbierky *Psie dni* (1970). Okrem toho si autor ponecháva aj kus irónie a humoru, no často zostáva iba na jeho povrchu. Trochu mechanické je aj využitie symptomatického jazyka obce Lieskové. Napriek tomu sa domnievam, že nás Mitana neoberá o čitateľnosť týchto jeho zvláštnych pamätí. Otvorená však zostáva pre mňa aj naďalej otázka ich hlbšieho „vstrebania“.

Karol Csiba

„Elo chcel robiť film podľa Patagonie – mal som podpísanú zmluvu s televíziou a Elo už vymyslel aj názov: Babie leto, ale mu to nedovolili, nedovolili robiť ľuďom to, čo vedeli robiť najlepšie – likvidovali elegantne, nekrvavo, milosrdne.“

A ja som videl zatvorenými očami

Krst ohňom / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Poviedky Dušana Mitanu sa podľa vyjadrenia Petra Zajaca dajú „čítať ako jeden nekončiaci sa príbeh s jednou […] autobiografickou pamäťou a vnútorne mnohotvárnou identitou“. Aj osem próz ***Krstu ohňom***, z ktorých sedem sa začína dôležitými mottami (H. E. Nossack, A. Artaud, A. P. de Mandiargues, J. M. G. Le Clézio, M. Frisch, *Lukášovo evanjelium*, *Zjavenie*, G. Bush), je vo vzájomnej nadväznosti pomocou autobiografických konštatácií rozprávača v ich-forme, pomocou postáv a prostredia. Utvrdzujú nás v tom aj reálie z našej i svetovej kultúry a histórie, z Bratislavy i z USA a reálne postavy, napr. Elo (Havetta), Dominik (Tatarka), Dežo (Ursiny). Biografické údaje sa dajú identifikovať – sú priame, nepriame alebo symbolické („Hľadal som náš panelák. Bolo to nové sídlisko, monumentálne, všetky baraky dokonale rovnaké; cítil som sa ako v bludisku.“). V prózach sú aj odkazy na vlastnú tvorbu, na jej proces („Po mesiaci pustovníckeho života však nastal zlom. Rozrobené veci nestáli za nič, písal som a šklbal popísané papiere, všetko odišlo: inšpirácia, pasia aj chuť do roboty.“), cituje o sebe iných autorov (T. Horváth), niekedy sa prihovára čitateľovi („Nebudem vás unavovať opisovaním trápneho dejstva.“). V knihe nájdeme aj text napísaný ako scenár, v ktorom dialógy postáv (otca a syna) sú fakticky replikami v divadelnej hre.

Zvláštnymi kompozičnými postupmi sa vyznačujú všetky poviedky knihy. Pre čitateľa je osobitne zaujímavé stretávanie sa reálneho s absurdným, ireálnym, keď, povedzme, hlavná postava z prózy navštívi autora, alebo keď sú v texte zakomponované postavy iných Mitanových kníh: „Prvý mesiac sa mi darilo. Za dve noci som si vymyslel krátku poviedku V električke a za mesiac sa mi podarilo napísať aj desaťstránkovú s názvom Psie dni, ktorú mi dokonca uverejnili v Kultúrnom živote.“ Realita s iracionálnom sa prelína voľne, nie je potrebné uvažovať o vierohodnosti výpovedí, lebo táto kompozičná schválnosť vytvára obraz nepokojnej duše protagonistu, jej viacdimenzionálnej štruktúry, vnútorného napätia a opätovného vyrovnávania sa s realitou, proces hľadania a následnej nespokojnosti. Mitanov hrdina pátra po tom, čo je najsprávnejšie – blízky človek, rodina, tvorba, láska, samota, spánok, Boh? Skutočnosť prechádza do sna – v ktorom sa zažitá realita odráža v silnejšej podobe –, alebo do spomienok a asociácií, a vzápätí prichádza opäť návrat do skutočnosti. Do dômyselnej kompozície prináležia aj dialógy, ktoré časťou patria do reality a časťou do Biblie. Pochybnosti a pokušenia sú silné, protagonista im len ťažko odoláva – biblické pravdy ho však oslobodzujú.

Autorova znalosť Biblie, ale aj iných náboženstiev, je obdivuhodná. V jednom z rozhovorov nazval Bibliu postmodernou knihou. Protagonistovi sa otvárajú oči vysvetľovaním tajomstiev biblických textov, ktoré sú pravdou stále aktuálnou – citácie z evanjelií sú akoby obrazom situácie nedávnych rokov, výzvou na zvrhnutie moci zla. Spoločensko-politické pomery v Mitanových poviedkach sú distingvovanými detailmi, nevyhnutnými pre pohyb a myslenie postáv. V kolážovitých textoch sa zaujímavo premiešavajú reálie historické, spoločenské a politické so snami, predstavami a víziami protagonistu – to sú priam neuveriteľné príbehy v stave nedôslednosti, omylnosti, nevedomia a sporadicky prinášajú komicko-tragické situácie. Mitanov humor, často čierny, je ironiou až sarkazmom, paródiou, je náznakovitý, nevykonštruovaný, vyplýva zväčša z neadekvátneho správania sa postavy a môže prejsť do nepríjemnosti až žiaľu. Je to napríklad opis vyšetrovania protagonistu na ŠtB, ktorý má okrem tragickosti aj humorné prvky, pretože obsahuje ironizáciu systému.

Pre Mitanu je charakteristické, že ho vždy zaujímalo tajomstvo, ktoré pokladá za jadro každej krásy. Aj tieto jeho prózy majú svoju plazivú napínavosť, lebo v deji prichádza „úder“ problému nečakane. Čechovovská jemnosť (sem patria napríklad útle prírodné opisy) životných situácií odrazu prejde do psychických tráum, do zlosti, hystérie až paranoje. To sú tie „prekvapenia“ pre čitateľa, najmä keď sú dotované priliehavou štylizáciou a lexikou, v ktorej sa mieša vznešená reč s bežnou hovorovou. Často ide o banálny príbeh, ale s hlbokým posolstvom o ľudskej náture, o povahe človeka i o osude ľudstva, keď človek klesol morálne v každej oblasti. Z podobenstiev Biblie autor vytvára podobenstvá o živote človeka a spoločnosti, o mravnom a nemravnom princípe. Zdanlivo jednoduchými príbehmi, citáciami, parafrázami, komentármi a výkladmi biblických textov vyslovuje filozofické myšlienky, vytvára obraz boja dobra a zla, viery a jej opaku. Je to pôsobivé!

Gabriela Rakúsová

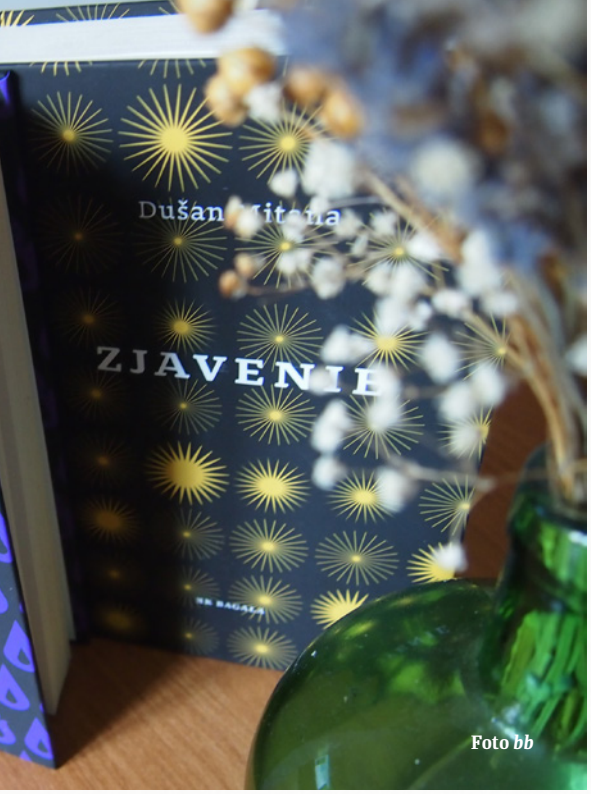

Foto *bb*

„Prebudil ho vlastný krik: 'Pomoc! Pomooc, ľudia, pomôžte mi! Zabudol som žiť...'“

Zjazvenie strateného autora

Zjavenie / Dušan Mitana / KK Bagala 2017

Od začiatku som román Dušana Mitanu ***Zjavenie*** vnímal ako „zjazvenie“. V nasledujúcich riadkoch sa to pokúsim vysvetliť. Okrem toho skúsim zodpovedať otázku, prečo si myslím, že najnovšie, už tretie vydanie tejto knihy (po rokoch 2005, 2006) je určené mladej generácii.

Ak dovolíte, začnem odpoveďou na druhú otázku: Vydavateľ použil pri sadzbe knihy veľmi malý typ písma, takže dielo bez okuliarov dokážu prečítať iba ľudia s dobrým zrakom – a tí sú poväčšine mladší. Zabavili ste sa? Samozrejme, pravda môže byť aj taká, že pán Bagala sa musel vmestiť do vopred určeného finančného budgetu, nuž to riešil scvrknutím písmen. Každopádne, táto reedícia (aj ďalších kníh Dušana Mitanu) je nepochybne viac zameraná na nastupujúce čitateľstvo. Vlastne – možno predpokladať, že staršie harcovnícke generácie si už ostrohy o Mitanovo ***Zjavenie*** obrúsili (alebo otupili?).

Ako dobre, že sme sa na základnej škole učili zlomky! Odvtedy si viem pomôcť, keď niečo nie je celá polovica a zároveň je to viac ako tretina. Hovorím teda dve pätiny. Asi toľkú časť románu venoval Mitana genealógii svojich protagonistov – ergo troch Dušanov: Dušana Eliáša, Dušana Jonáša a Dušana Mitanu. Výberovo, bodovo, dal by sa použiť aj prívlastok „filmársky“, na osudoch ich rodín od prvých desaťročí storočia dvadsiateho zobrazuje paradoxy tých čias, zmeny rodinné ovplyvnené zmenami politickými, neraz brachiálnymi metódami. Mitana sa v tejto časti snaží akoby čo najviac odosobniť, pôsobiť len ako kronikár, nezáleží pritom, ktorá z troch postáv (či dokonca rozprávač) dejiny verbalizuje. Isté zjednodušenia a až naivné výroky do tejto časti právom patria, svojským ironickým humorom vnímať predkov (skutočných, či vyfabulovaných) patrí k obľúbeným naratívnym postupom viacerých slovenských autorov, Mitanu s jeho suchou anglickou vtipnosťou nevynímajúc. Vo vrstvení času nakoniec nikto nezostane bez jaziev, šrámov, každý kto sa dožil novembrovej zmeny v roku 1989 a zmien z toho vyplývajúcich, si do novej doby (koľko nových dôb tu už bolo!) všetky tie viditeľné i neviditeľné porezaniny a ruptúry priniesol či už na vlastných pleciach alebo ako väzenskú guľu uhnietenú, vypálenú, zakalenú z biľagov a tajomstiev svojich predkov.

Paradoxami napašmaný čitateľ si zgustne potom aj na zvyšku knihy, aj keď tá je čajsi na chápanie obťažnejšia. Mitana sa sústreďuje na svoje bezprostredné alter ego – na Dušana Jonáša. Dušana Eliáša v konštrukcii príbehu ako svoje vzdialenejšie subego, toho snaživého, výkonného, ale aj menej ochotného ku kompromisom, necháva v úzadí, až nakoniec z neho ostáva iba stratené, presnejšie zahodené posolstvo. Jazvenie pokračuje predovšetkým psychickým spôsobom, mozgovým intelektuálnym sebabičovaním. Na druhej strane samotný mozog každou novou jazvou, každým novým vrásnením získava na človečenskosti, na svojej kapacite. Aj pre tvorivosť. Ale autor by sa nevolal Mitanom, keby si aj z bradatosti tejto témy neutiahol skvelou metafyzicko-hororovou chichôtkou o chvále lenivosti.

Možno konštatovať, že autor sa neustále hľadá. Spisovateľ – rebel to mal v minulom režime jednoduchšie – vzdorovať bolo treba (jednej) moci. Až na výnimky v súčasnosti spoločenské romány sofistikovaným kolážam mocí vcelku nevzdorujú, je však aj iná, vyššia moc, Mitana v ***Zjavení***, či už ho budeme považovať za heretika alebo pravoverného kresťana, ako Jób diškuruje s Bohom, prijíma ho a zároveň mu odporuje. Či skôr ako prorok Jonáš?

Náboženské motívy v knihách dostupných v slovenských kníhkupectvách a na internetových portáloch už dnes nie sú lastovičkami, a dokonca ani postmoderné písanie (o vlastnej tvorbe, o písaní písanej knihy, striedanie žánrov, rozprávačských pozícií, odkazy na iné vlastné diela, realita presiaknutá fikciou a naopak, do fabuly zakomponovanie reálnych postáv a podobne), nie je pre súčasnú literatúru zjavením. Prečo sa teda do tohto románu očami zahryznúť?

Možno práve pre drásavosť, s akou sa žiletkári sebapoškodzujú a intelektuál sa samotrápi. Možno pre prirodzené ľudské zmätkovanie pri hľadaní pevného bodu uprostred terajších tekutých pieskov v každom smere. Možno preto, že mať vieru je síce dobrá vec, ale nemalo by sa pre ňu zabúdať žiť. Odovzdávať to najlepšie zo seba niekomu inému. Že tomu chýba rebélia? Práve naopak, prekročenie tejto jazvy je niekedy ťažšie ako prerúčkovanie na lane ponad priepasť.

A čo vy? Aké hlboké a široké sú vaše jazvy? Ako vrásky, ako úvoz? Či si myslíte, že ste bez jaziev, hladký ako novorodeňa?

Ľuboš Svetoň

Každý sme kombináciou viacerých vlastných ja

Jozef Karika (1978) je aktuálne jeden z najpopulárnejších slovenských spisovateľov. Jeho nový román *Čierny rok: Vojna mafie* vyšiel v polovici októbra, v rovnakom týždni ako český preklad románu *Trhlina* – za túto knihu autor získal Cenu čitateľov v rámci prestížnej literárnej Ceny Anasoft litera 2017.

Foto *Martina Cimermanová*

Dobrý deň, Jozef, vďaka, že si si našiel čas na rozhovor, začnime ľahšie – v týchto dňoch si extrémne zaneprázdnený, čo všetko momentálne riešiš a čo všetko ťa do konca roku čaká?
Ďakujem, trochu by som upresnil, že to „aktuálne" trvá už takmer jednu celú dekádu – od vydania môjho prvého románu *V tieni mafie*. V istom literárnom magazíne som si nedávno prečítal, že som vraj čerstvý bestsellerista, a celkom ma to pobavilo. Momentálne promujem svoj desiaty román *Čierny rok*, ktorý je najväčším slovenským románom za päťdesiat rokov a zrejme tretím najväčším slovenským románom vôbec. Zároveň mi v týchto dňoch vyšla v Čechách *Trhlina*, v Poľsku preklad románu *Strach* a v Maďarsku preklad poviedky *Samota*. Spolu s tým vyšla na jeseň audiokniha *Čierna hra* a tento týždeň vychádza aj druhé vydanie mojej prvej trilógie *V tieni mafie* – v peknom zberateľskom obale. Som rád a oceňujem, že moje domovské vydavateľstvo Ikar takto revitalizuje aj moje staršie romány. Paralelne s tým spolupracujem s D.N.A. Production na tvorbe televíznej minisérie podľa *Trhliny*, čo je unikátny projekt televízie JOJ. Aspoň mentálne a morálne podporujem aj projekt režiséra Daniela Riháka, ktorý v týchto dňoch dokončuje vo Vysokých Tatrách nakrúcanie filmu na motívy mojej poviedky *Výlet*. V neposlednom rade finišujem nový román, ktorý vyjde na budúci rok a pracujem na ďalších prekladoch. Takže sa, mierne povedané, nenudím.

***Trhlina* v Čechách – už sú nejaké ohlasy? V Česku ťa už tradične vydáva mimoriadne prestížne Argo, *Trhlina* je tvoj tretí román, ktorý u nich vyšiel, ako k tejto spolupráci došlo? Ako vnímaš sám seba ako autora presadivšieho sa na podstatne väčšom českom trhu? V čom je vydavateľská prax iná?**
Trhlinu v Čechách vybrali medzi 16 TOP titulov zimnej sezóny v rámci ich tradičnej akcie Veľký knižný štvrtok, ktorá je každého pol roka tamojšou najväčšou knižnou udalosťou. Keďže sa tam vyberajú knihy zo všetkých českých vydavateľstiev, bola to pre mňa veľká pocta – v danej šestnástke boli okrem českých autorov a autoriek už len dvaja britskí spisovatelia, niekto z Nemecka, Talianska a ja. Bolo príjemné osobne tam predstaviť svoju knihu po boku Michala Viewegha, Martiny Formanovej alebo Davida Kollera. Vydavateľstvu Argo ma odporučil môj kamarát a vynikajúci slovenský autor Ďuro Červenák, ktorý tam publikuje už dlhšie. V Čechách mi vyšlo šesť kníh, prvá v roku 2003, no spolupráca s týmto prestížnym českým vydavateľstvom bola nová a veľmi si ju pochvaľujem. Pokiaľ to môžem posúdiť, český knižný trh je úplne iný, než slovenský. Celkovo je vzťah Čechov ku kultúre odlišný. Nechcem to hodnotiť, nie je to také jednoduché, no cítim tam rozdiel. Musím však povedať, že sa mi páčia oba prístupy – slovenský sa mi zdá o čosi dravejší, zatiaľ čo český je mierne hĺbavejší a analytickejší. Týka sa to aj prístupu čitateľov k mojim textom.

Zostaňme ešte chvíľočku pri *Trhline*, vnímaš rok 2017 ako v istom zmysle prelomový? Ako spätne hodnotíš nominovanie *Trhliny* v Anasoft litere? Napísalo a porozprávalo sa veľa, porota rozhodla, čitatelia rozhodli, môžeme to vnímať tak, že Karika sa stal v slovenskom prostredí autorom, ktorého už treba brať vážne aj ako spisovateľa, či priamo literáta?
Veru, aj napriek tomu, že sa každý z mojich desiatich románov stal ozajstným bestsellerom s obrovskou komunitou nadšených čitateľov, alebo možno práve preto, som cítil z niektorých literárnych kruhov isté predsudky. Hoci som napísal rozsiahle spoločenské a generačné romány, alebo najväčšie románové spracovanie osudov slovenských deportovaných židov v modernej slovenskej literatúre, stále som bol niektorými dezorientovanými ľuďmi z týchto kruhov prezentovaný ako autor „tupých krvákov", „ľahkých žánroviek" a „komerčného braku". Aj preto ma rozhodnutie poroty nominovať *Trhlinu* na najprestížnejšiu slovenskú literárnu cenu potešilo. Už pri mojich troch predchádzajúcich knihách to bolo s nomináciou, podľa slov porotcov, veľmi tesné, ale tentoraz sa to naozaj podarilo. Je to, dúfam, nástup progresívneho trendu, lebo v globálnej literárnej scéne už dobrých desať – pätnásť rokov nikto relevantný nerieši striktné delenie na tzv. komerčné žánrovky a tzv. vysokú literatúru. Je to dávno prekonaná záležitosť. Doba sa zmenila, a tým, ktorí to ešte stále nechápu, ušiel vlak. Znova by som chcel oceniť guráž a prezieravosť tohtoročnej poroty. Jej členovia dokázali prelomiť dlhoročné tabu a priblížiť tak pomery na slovenskej literárnej scéne aktuálnemu tepu doby.

Tvoj široký autorský diapazón sa v posledných rokoch trocha zúžil, si vnímaný ako beletrista, autor hororov a trilerov, preto sa chcem spýtať na tvoju non fiction tvorbu – je táto kapitola definitívne uzatvorená? Pýtam sa preto, že práve z tvojich nebeletristických kníh (*Kurz praktickej mágie pre začiatočníkov*, *Slovanská magie*, *Zóny stínu*) je cítiť obrovský intelektuálny background. Iste, dotýkaš sa v nich sivých miest medzi prísnou racionalitou vedeckého diskurzu a povedzme hermetikou – zámerne nehovoríme o ezoterike, lebo o ňu, zdá sa mi, nejde. V každom prípade ma ale zaujíma Jozef Karika ako autor rozkročený medzi pohodlným mainstreamom a periférioU takou vzdialenou totalite logického pozitivizmu, že človek riskuje až spoločenské znemožnenie sa. Môžeš pár slov o tomto?
Stále pozorne sledujem problematiku iracionálna a spôsobov vnímania reality alebo tzv. máp reality. Napríklad posledné americké prezidentské voľby znamenali v tejto oblasti šialený prelom s takými ďalekosiahlymi dôsledkami, že si to dnes asi len málokto uvedomuje. Už k tomu začínajú vychádzať prvé zasvätené knižné reflexie, napríklad od Scotta Adamsa, Rogera Stonea alebo Christophera Bedforda. Z môjho pohľadu sú to úplne zásadné záležitosti, ktoré majú potenciál od základov zmeniť spôsob, akým uchopujeme a spracovávame realitu. Navyše z nich vyplýva aj veľa dôležitých poznatkov, ktoré možno aplikovať do konkrétnej praxe. Dokonca aj u nás. Napríklad, že stratégia a taktika, ktorú zvolili naši najvyšší štátni predstavitelia, ale aj časť mediálnej a intelektuálnej sféry v boji proti Kotlebovi a príslušnej propagande, je nielen chybná, ale aj katastroficky kontraproduktívna. V konečnom dôsledku bude mať opačný než zamýšľaný efekt. Podobne, ako to bolo v Amerike. Nehovorím tu však o čiastkovom výsledku tých alebo oných volieb, ale o celkovom dopade v horizonte najbližších rokov. Napokon, pred tým, že sa na Slovensku môžu zmocniť vlády či veľkého politického vplyvu rôzne neoľudácke hnutia, som varoval už v roku 2010 románom *Nepriateľ štátu*.

Jozef Karika, vyštudovaný filozof a historik, dnes mimoriadne úspešný spisovateľ. Ako sa to prihodilo? Vieš si predstaviť alternatívny vesmír, v ktorom pokračuješ povedzme ako filozof? Alebo je to uzatvorená kapitola? Keď si sa ako autor domestikoval v slovenskom mainstreame, vznikol, zdá sa mi, troška skreslený ob- »

raz – môžeš nám priblížiť tú tvoju polohu, ktorú príliš nepoznáme?
Mnohí čitatelia na mojich dielach oceňujú práve ich filozofický rozmer a presah. Každá z mojich tzv. hororových kníh sa venuje nejakej filozofickej téme. A väčšie romány ako *V tieni mafie* alebo *Čierny rok* sú v istej rovine vlastne filozofické traktáty. Pýtaš sa však zrejme na niečo iné. Áno, viem si to predstaviť, dokonca aj počítam s tým, že postupom času sa moje nastavenie z fulltime autora zmení na niečo odlišné. Nie pre finančný aspekt. Ide skôr o to, že fulltime písanie má svoje výhody – napríklad môžeš napísať naozaj veľké romány, ktoré by inak nevznikli –, ale aj nevýhody. Mňa to zatiaľ baví takto, ale výhľadovo považujem za optimálnu kombináciu nenáročného, no takpovediac istého zamestnania, s tvorivým koníčkom či poslaním. Navyše, mňa bavila aj práca vo verejnej správe, v komunikačnej sfére, v múzeu alebo v médiách.

Si praktizujúci spisovateľ, profesionál, ktorého zamestnaním je písanie, čo z môjho uhla pohľadu znamená okrem talentu a zvládnutého remesla predovšetkým mimoriadnu disciplínu. Čo ďalšie? Ako to vlastne máš s písaním, do akej miery v tomto štádiu ešte ide o proces tvorby a do akej miery o mechanickú činnosť? Tým, samozrejme, nemyslím naháňanie počtu znakov, skôr ma zaujíma, či autor, ktorého už môžeme považovať za etablovaného, ešte stále premýšľa o zmysle.
Pokiaľ sa chce niekto takpovediac uživiť písaním – čo nie je môj prípad, odporúčam cieliť na prosperitu a vysoko nadpriemerné zárobky –, rozhodujúca je skôr kombinácia, akýsi balíček schopností, než jedna či dve danosti. Myslím si, že pri takmer každej schopnosti, ktorú pri tejto činnosti využívam, je niekto, kto je v nej lepší. Či už je to štylistika, nápady, disciplína, pracovitosť, sústredenosť, inteligencia, schopnosť kombinovať a fabulovať, marketing, vyjednávanie, rozhľad, odbornosť, komunikácia, atď., zakaždým poznám niekoho, kto je v jednotlivostiach lepší. Nepoznám však u nás nikoho, kto by mal rovnaký balíček týchto schopností ako ja. Možno dvaja či traja autori na Slovensku majú podobné, hoci trochu inak namiešané balíčky. Práve v tom je ten vtip, a práve to je na „uživení sa" písaním to náročné. Problém nie je vo veľkosti trhu, cenách kníh či iných externalitách. Tí, ktorí to hovoria, by si mali skúsiť akékoľvek iné podnikanie. Všade sú problémy a ťažkosti, tie sú súčasťou samotného procesu. A písanie, pokiaľ má aspekt obživy či prosperity, sa stáva aj podnikaním. Vnímam to ako pozitívum a veľmi ma to baví.

Spisovateľstvo ako svojho druhu podnikanie sa mi zdá presne tým konceptom, s ktorým by kolegovia mohli mať problém. Alebo sa mýlim?
Vážim si svojich kolegov a kolegyne, a nemyslím si, že fulltime písanie má byť všeobecnou alebo najvyššou métou. Lenže tí, ktorí najhlasnejšie hovoria, že na Slovensku sa to nedá, alebo, že tzv. ozajstný spisovateľ musí byť chudobný, by sa neuživili ani podnikaním v tom najlukratívnejšom možnom odbore. Je to otázka prístupu, vidím to neustále. Chodia diskutovať na vysoké, stredné, základné, a možno aj na materské školy. Non-stop besedujú po celom Slovensku, a keď im štát alebo mimovládka zaplatí, besedujú aj v zahraničí. Píšu blogy, vyjadrujú sa ku každej čo i len trochu horúcej téme. Potom o nej na facebooku plamenne diskutujú, až kým nenapíšu úderný status o ďalšej horúcej téme. Pritom sa, samozrejme, pohádajú s iks ľuďmi a následne píšu statusy a blogy o tom, ako sa pohádali. Podpisujú každú výzvu, protestujú na každom proteste, protestujú aj proti tomu, že niekto iný protestuje… To všetko je fajn, pokiaľ chcete byť aktivistom. Problém je, že oni potom povedia: „Na Slovensku sa nedá uživiť písaním. A ak to niekto dokáže, znamená to, že nie je ozajstný spisovateľ." Pre mňa je ozajstný spisovateľ ten, kto sa sústredí a venuje predovšetkým písaniu a všetkému, čo to zahŕňa. Úspech v tejto sfére do veľkej miery ovplyvňuje náhoda, ale pokiaľ namiesto pilovania potrebného balíčka schopností radšej non-stop diskutujete na facebooku, hráte sa na slovenského Sartra, bohéma alebo na osvetového mesiáša, tak nemáte ani len žetón na vstup do hry. A je to len a len vaša chyba. Takýchto spisovateľov je ale väčšina, nielen u nás. V ich svete naozaj platí „chudobný ako spisovateľ" a podobne. Už roky zarábam viac než je oficiálny premiérsky plat, a novinári sa ma neustále pýtajú, či sa uživím „iba písaním". Minule mi policajti nedali pokutu, lebo keď zistili, čím sa živím, prišlo im ma ľúto a pustili ma s napomenutím. Nečudujem sa im. Taký je imidž spisovateľského remesla, ktorý vytvárajú, bohužiaľ, samotní spisovatelia. Preto sa osobne nepovažujem ani tak za spisovateľa, ako skôr za autora. Ak to niekto myslí s prosperitou cez písanie vážne, ako prvé mu radím zbaviť sa sebaobrazu spisovateľa. Inak sa bude donekonečna pohybovať v mape reality, kde prakticky nemôže vyhrať. Môj svet a spisovateľský svet, v tom bežnom a najčastejšom význame, sú značne odlišné svety.

Kde sa vidíš povedzme o desať rokov? Existuje niečo, ako Karikov obraz sveta? Nechcem priamo posolstvo, skôr ma zaujímajú odpovede na nepoložené otázky, prípadne tie otázky samotné.
Najdôležitejšie a najzásadnejšie životné zlomy sa spravidla dejú nepredvídateľne a mimo plánovania. Takže presný obraz nemám, ani si ho nevytváram. Mám, samozrejme, strednodobé aj dlhodobé osobné ciele, či skôr vektory, ale tie sú súkromné. Vo všeobecnosti je moje videnie sveta skôr pragmatické – myslím v pôvodnom filozofickom význame –, či voluntaristické. Dovolím si povedať, že poznám ľudskú povahu, ktorá sa ani staročiami veľmi nemení. Preto od nej preventívne očakávam to najhoršie – občas potom bývam príjemne prekvapený, ale naozaj len občas. Vyznávam zdravý pesimizmus, či skôr realizmus. Prehnaný a nepodložený optimizmus, teda ten najčastejší, považujem za veľmi nebezpečný a deštruktívny. Značný vplyv na moje videnie sveta mal aj existencializmus a stoicizmus. Nie som však horlivým vyznávačom žiadnej politickej alebo inej ideológie, oslovujú ma tak niektoré konzervatívne, ako aj liberálne myšlienky. V živom človeku z mäsa a kostí sa to vôbec nevylučuje. Každý sme kombináciou rôznych pohľadov na život, spoločnosť či samého seba, kombináciou viacerých vlastných ja – viacerých self. Práve ľudia, ktorí majú, alebo sa tvária, že majú, iba jediné monolitické self, jedinú ideológiu, do priehradky ktorej bezo zvyšku pasujú, sú mi podozriví. Nedôverujem im. V drvivej prevahe prípadov je to pretvárka ukrývajúca rôzne nedobré ľudské vlastnosti. A je v podstate jedno, či ide o literárnych snobov, ktorí dávajú hlasno najavo, že čítajú jedine „tú správnu" literatúru, všelijakých signalizovateľov cností, ktorí vyznávajú jedine „tie správne" myšlienkové prúdy, alebo šíriteľov „tých najsprávnejších" politických či spoločenských názorov, postojov a angažovanosti, ktorí sú v mene tolerancie často takí agresívne netolerantní, až hrôza. Toto mi je z duše, naozaj z duše protivné.

Vďaka za rozhovor.

Juraj Malíček

KUPÓN
IKAR

« KUPÓN
do 12. decembra

O knihy Jozefa Kariku ***Čierna hra: Vláda mafie*** a ***Čierny rok: Vojna mafie*** môžete súťažiť zaslaním kupónu Ikar na adresu redakcie.

Foto *bb*

Inakosť bola jej osudom, aj voľbou

Timrava vo výbere Dany Podrackej / Zostavila a doslov napísala Dana Podracká / Literárne informačné centrum 2017

Rada siaham po knihách, v ktorých sa zachovali stopy čitateľských zážitkov tých, ktorí držali knihu v ruke predo mnou a vyjadrovali k textu svoje postoje, či už v podobe otáznikov, výkričníkov, podčiarknutých slov a pasáží, alebo v podobe krátkych poznámok na okraji strán. Ak je to kniha požičaná z verejných knižníc, aspoň na chvíľu sa pokúšam predstaviť si, ako anonymný človek zvýrazňuje niekedy tie isté, inokedy odlišné myšlienky od tých, ktoré by som zvýraznila ja… Ak je to kniha požičaná z knižnice, od človeka z môjho priateľského okruhu, nastáva okamih trialógu: rozprávam sa už nielen (ako to zvyčajne býva) s autorským subjektom, ale do rozhovoru vstupuje aj ten či tá, ktorí sa spomínanou formou sprítomnili na stránkach knihy. Môžem s nimi súhlasiť, ale aj polemizovať, v každom prípade vstupujú v istej miere do môjho vlastného čítania daného textu, rozširujú jeho interpretačné pole…

Výbornou príležitosťou na takýto (prinajmenšom) trojrozhovor je čítanie knižky ***Timrava vo výbere Dany Podrackej***, ktorú vydalo Literárne informačné centrum. Významnú spisovateľku, ktorú poznáme ešte zo svojich žiackych rokov, a príležitostne sme sa k nej aj neskôr vracali, máme vďaka tejto publikácii možnosť vnímať očami poprednej, literárne i ľudsky empatickej poetky, našej súčasníčky. Knižku totiž môžeme čítať nielen ako starostlivo vybrané a pospájané úryvky z Timravinej korešpondencie a z niektorých jej próz, ale zároveň aj ako Podrackej osobnú interpretáciu Timravy, pretože úryvky zostavovateľka vybrala a začlenila do knihy tak, že vytvárajú výrečný, značne kompaktný pohľad na Timravinu osobnosť.

A je to aj príležitosť porovnávať, klásť si otázky: Vidí Dana Podracká Timravu inak, ako nám ju predstavovali učebnice slovenskej literatúry, a čo je azda ešte zaujímavejšie: inak, ako autorku vidíme my, na základe svojich vlastných dotykov s jej dielom? Podobné otázky sa aj mne pri čítaní tejto útlej knižky vynárali v mysli, a postupne, ako som prechádzala od strany k strane, som súhlasne pritakávala; Podrackej, aspoň podľa mňa, sa vskutku podarilo identifikovať a kompozíciou knižky upriamiť pozornosť na relevantné a charakteristické momenty Timravinej osobnosti, okrem iného na jej vnútornú rozpoltenosť, napätie, ktoré v nej pretrvávalo azda po celý život, a ktoré výstižne vyjadrila samotná autorka: „Stojíme naproti sebe. Božena a ja, Timrava. V srdci priateľky…“ Neviem si ani predstaviť lepšie úvodné sentencie do knižky, o ktorej je reč. Navodzujú tón, ktorý bude rezonovať na mnohých jej ďalších stránkach.

Mohli by sme povedať: disonancia: „Po ničom tak netúži moja duša ako po dobrodružstvách, neobyčajnostiach, a nič ma tak nemrzí, ako že idú dni jednotvárne – jeden ako druhý.“ Pnutie medzi Boženou, ponorenou do každodennosti vidieckeho života, do jeho monotónnosti, až fádnosti – a medzi Timravou, unikajúcou do sveta literatúry, tej, ktorú mohla čítať, no najmä tej, ktorú chcela ona sama písať… Medzi neraz ubíjajúcou realitou (existenčné starosti, pocity osamelosti, nepochopenia) a medzi túžbou prekonať ju, vymaniť sa z mnohých obmedzení, a vzniesť sa, oslobodiť sa, lietať, hnaná tisícimi túžbami. „Lietať ponad hory, vrchy, svety ako vták…“

Mohli by sme povedať: realita verzus sen, vidina, ilúzia. Tak napríklad vo vzťahu k národu, k jeho ľudu. Má ho rada, trápi sa, že po vypuknutí prvej svetovej vojny ho ženú bojovať: „Padne tam, bude umierať i náš ľud… a za čo, za koho? Bojí sa o jeho budúcnosť, o budúcnosť slovenskej reči. O sto rokov nebude z nás ani zbla… Oh, moja drahá, zlatá, krásna reč, o sto rokov už žiadne ústa slovo v tebe nevypovedia!“ Na druhej strane nemôže nevidieť slabé stránky a neresti ospevovaného ľudu: „Ľud stavajú už takmer na oltár a je skoro modlou!“ Alebo: „Či i opitých treba zbožňovať, len nech je to ľud?“, na inom mieste si povzdychne: „Planý je tento náš ľud holubičí…“ Ostrozrakosť jej nedovolila nevidieť istú nedvižnosť, nečinnosť, nehovoriac o alkoholizme, nie div, že Timrava sa nemôže zbaviť pocitov skepsy a hnevu, ktoré pretaví do svojich kritických próz, keď vytvorí napríklad nezabudnuteľné ťapákovské typy.

Alebo vo vzťahu k láske; túži po nej, po nevšednej, mimoriadnej, divej a spaľujúcej, ale očividne aj pod vplyvom sklamania na ňu zároveň rezignuje. Navyše si uvedomuje, že ak by sa uskutočnil jej sen o láske (a rodine), neostávalo by času ani síl na tvorbu, uvedomuje si, že jej domovom je samota, že zmysel jej existencii môže dať len tvorba, ku ktorej sa treba vracať, neúnavne a húževnato. „Písať, písať… opravovať.“

Vie to, a predsa v hodnotení samej seba neraz upadá do opačných pólov, na jednej strane ju trápi neistota, či jej talent je dostatočne veľký na to, aby vytvorila čosi skutočne kvalitné. Isto jej nebolo ľahko, keď napísala: „Vždy si myslím, že to, čo nababrem, nestojí za veľa…“ A predsa jej to, čo napíše, dáva veľa: „Z každej svojej babraniny mám takú radosť…“ Sama si vyslovuje diagnózu: „Nesmelosť duše mojej a málo sebadôvery, to je moja chyba… A to »

» všetko preto, lebo si myslím, že je každý viacej ako ja…“ Na druhej strane sa vie brániť voči nežičlivej a nespravodlivej kritike, keď na Bujnákovu výčitku, že netvorí literárne diela, ale fotografuje, roztrpčene vraví: „Ak Timrava nie je umelkyňou, tak nech platí, že nie je umelcom jediný realistický spisovateľ. Zbytočné je hovoriť o fotografiách…“

A potom je tu ešte čosi. Čosi, čo pociťuje ako svoje charakteristické znamenie: divé idey, idey, ktorými protirečí svojmu prostrediu, žitej realite a jej ustálenému poriadku, samej sebe, ktorými chce zmeniť k lepšiemu svet, ľudí, seba, sčasti s úškrnom a sčasti zhovievavo hovorí o sebe ako o starej panne s divými ideami. Aj týmto označením si vytyčuje svoju rolu, svoje poslanie. Hoci pochybujúca, v podstate verí svojmu poslaniu písať, tvorbou byť užitočná („Nemôžem sa stať osožnou inak, iba cez pero?“), azda aj z obáv pred pátosom, ktorý neznášala, sa však nad sebou akoby zboku uškŕňa.

Citlivá, snívajúca, zraniteľná, ale aj ostrá, nahnevaná („Veľa príbehov som napísala z jedu“) a patrične ironická tam, kde treba, nechce kráčať v šľapajach idealizujúcej, romantizujúcej literatúry, chce písať svojsky, „písať inak, ako druhí dovtedy písali“. Dokonca si nepripúšťa, žeby niektorý zo spisovateľov mal na ňu vplyv, chce byť vždy svojská, iná. Inak písať, žiť inak, byť inou, inakosť je jej osudom, ale aj jej dobrovoľnou voľbou.

Podracká, nazdávam sa, vystihla veľmi presne to podstatné, čo vanie z Timraviných próz i z jej osobnosti. A vanie to aj z knižky, takpovediac umnej koláže (s umným dizajnom), v ktorej sme teraz listovali, a ktorá vďaka zostavovateľke pôsobí ako nový, v niektorých ohľadoch aj objavný, zaujímavo koncipovaný text, schopný osloviť.

Etela Farkašová

Naozaj šedé Šedé ruže?

Šedé ruže / Rudolf Sloboda / Vydavateľstvo Slovart 2017

Aj keď patríte k fanúšikom Rudolfa Slobodu, o novele ***Šedé ruže*** ste možno doteraz nepočuli. Jeho poviedková tvorba je dobre známa, takisto divadelné hry, ktoré napísal v 90. rokoch, z románov a noviel ste iste zavadili o kultový *Rozum*, *Narcisa*, *Rubato* či *Stratený raj*, poznáte skvelé romány z porevolučného obdobia *Krv* (1991) a *Jeseň* (1994), no o ***Šedých ružiach*** je akosi ticho. Tí mladší, ktorí si ich nemohli prečítať v roku 1969, keď vyšli prvý raz (prípadne v rokoch nasledujúcich, kým sa dalo dostať k prvému vydaniu), majú príležitosť oboznámiť sa s touto rozsahom neveľkou prózou teraz, keď Vydavateľstvo Slovart vydáva kompletné Slobodovo dielo s jednotným dizajnom od grafického dizajnéra Borisa Meluša, oceneného za tento návrh Národnou cenou za komunikačný dizajn 2016. Na obálke je veľké písmeno E a zo záložky sa dozvedáme, že hrdinom prózy je mladý muž, spovedajúci sa zo svojho životného pocitu vo vzťahu k ľuďom: k priateľom, a najmä k ženám. Výstižné, ale zároveň veľmi všeobecné, pretože rovnaká charakteristika by sa hodila ak nie na všetky, tak na väčšinu Slobodových próz.

Šedé ruže však ťažko definovať presnejšie. Možno aj preto, že platí to, čo o tomto texte napísal Daniel Hevier pre časopis *.týždeň*: „Románom Britva sa vrezal do kontextu, ale vzbudil ním prvé rozpaky, ktoré prehĺbili ešte viac Šedé ruže s motívom komplotu a sprisahania proti hrdinovi.“ Pripomeňme, že po veľmi úspešnej poviedkovej tvorbe, ktorú Sloboda publikoval časopisecky (debutoval poviedkou *Do tohto domu sa vchádzalo širokou bránou* a rovnaký názov nesie aj zborník jeho poviedok z rokov 1958 – 1968, vydaný Kolomanom Kertészom Bagalom), mu v roku 1965 vyšiel prvý román *Narcis*, ktorým svoj talent len potvrdil. No po nepresvedčivej *Britve* (1967) a ***Šedých ružiach*** (1969) sa zdalo, že Sloboda je doma skôr v kratších útvaroch. Zbierka poviedok *Uhorský rok* z roku 1968 bola totiž tiež vydarená. Samozrejme, hoci sú Slobodove poviedky brilantné, poznajúc dnes celé jeho dielo vieme, že v žánri románu bol kongeniálny. Ba dokonca – hoci sa zdalo, že tento autor dokáže slobodne a bez ohnutia chrbta tvoriť aj v neslobodnom režime, počas ktorého sa iní radšej stiahli, a ďalší sa zas, naopak, moci podlizovali – aj pre Slobodu priniesli porevolučné časy možnosť a schopnosť písať slobodnejšie, a teda ešte lepšie ako dovtedy.

Prečo taký dlhý úvod? Pretože ten, kto by nepoznal celé Slobodovo dielo a dostali by sa mu do rúk len ***Šedé ruže***, mohol by zostať zmätený, alebo dokonca mierne sklamaný. Nie však jeho skalní, oddaní priaznivci, akých má Sloboda – tipnime si – tisícky. Pre tých je stále aj najhorší Slobodov text lepší, ako najlepšie texty niektorých iných slovenských autorov, a sama sa radím k tomuto Slobodovmu fanklubu. Tí, ktorí ho zbožňujú, budú brať aj možno nie práve excelentné ***Šedé ruže*** ako ďalší kamienok do stále fascinujúcej mozaiky. Niekde sa možno dočítať, že hrdinom tejto prózy je starý mládenec, ale v samotnom texte to takto priamo pomenované nie je, môžeme sa to len domnievať, keďže hrdina nie je ženatý, len naznačí, že už nie je ani najmladší. Staromládenectvo tu rozhodne nie je témou. Autorovi šlo zrejme skôr o to, aby hlavná postava nebola presne ukotvená, aby nemala pevnejšie medziľudské väzby, aby sa mohla priestorom prózy slobodne pohybovať. Novela má len štyri kapitoly a epilóg, čosi vyše sto strán, no protagonista (rozprávač v prvej osobe) stihne mať pomer s tromi ženami: najprv s Magdou, ktorá uňho býva (hoci hrdina na to takmer zabudol: „už-už som zaspával, keď som si spomenul, že u mňa býva Magda…“) a hneď na druhej strane knihy sa dozvedáme, že Magda, ktorej už začal baliť kufre a rád by sa jej zbavil, si k nemu vzápätí dokonca nasťahuje aj takmer deväťdesiatročnú matku; potom, bez ukončenia pomeru s Magdou, sledujeme pomer s lekárkou Hedou, ktorá mu je azda intelektuálne bližšia, a napokon so Zuzkou, bývalou frajerkou jeho zosnulého priateľa a kolegu Františka, o smrti ktorého dostaneme informáciu tiež hneď v úvode – jeho pohreb nasleduje po čudnom príchode deväťdesiatročnej ženy, ktorú chce Magda v byte niekoľko dní nechať, pričom „starenka“ vraj bude vyšívať. Mimochodom, tak ako mnohé iné fakty, aj povolanie hlavného hrdinu je v knihe len naznačené, môžeme sa iba dohadovať, že pracuje na polícii či v podobnej inštitúcii, prichádza do kontaktu s tajnými informáciami, a jeho šéf je zrejme akýsi „prefekt“. Heda len tak, akoby mimochodom, nahovára hlavného hrdinu, aby zabil svojho šéfa, a ten sa jej zas iba tak, medzi rečou, prizná, že mal pred rokmi uniesť jej syna. Syn neskôr, zase len tak, akoby mimochodom, zomrie, a zdá sa, že ani jeho matka, Heda, nie je z tejto skutočnosti veľmi zronená.

Ale toto všetko nech vás nemýli. Cieľom tejto prózy nie je vytvárať ilúziu skutočnosti či pravdepodobnosti, formovať psychológiu postáv a robiť ich plastickými. Cieľom tejto prózy je hrať sa. Hrať sa s postavami a zápletkami, ktoré majú poslúžiť autorovi (rozprávačovi)

KUPÓN
LIC

« KUPÓN
do 12. decembra

O knihu *Timrava vo výbere Dany Podrackej* môžete súťažiť zaslaním kupónu LIC na adresu redakcie.

na to, aby nám ukázal svoje vlastné myšlienky. Pretože tie sú, (ako u Slobodu napokon vždy), zaujímavé. Je vlastne úplne jedno, aký bude dej a či bude dôveryhodný. Nemusí a nemá taký byť. Aj tak je vzrušujúce sledovať, ako Sloboda počas písania rozmýšľa, lebo nič iné, ako proces svojho myslenia, prenesený na papier, nám neponúka. Len nám ukazuje, ako vie, keď chce, napísať text aj o ničom, resp. o hocičom. Dej, postavy a zápletka mu len slúžia pre jeho autorské zámery, nerobí si z nich ťažkú hlavu. Nepíše príbeh, príbeh s vyvrcholením. Do svojho denníka si Sloboda zapísal: „…nikdy som nemal premyslený celý román. Nikdy som nesmeroval k nejakému cieľu.“ Platí to iste aj o novele ***Šedé ruže***. Na besede v divadle Stoka v roku 1995 zas Sloboda hovoril: „… asi pred týždňom som začal písať román, lebo to sa mi zdá najľahšie, tam nemusím vôbec rozmýšľať; pri tom, ako píšem, aj rozmýšľam.“ Mal na mysli to, že poviedku, ak má dodržať určitý rozsah, aby sa zmestil do časopisu, si musí dopredu premyslieť, vystavať ju. Nejakú predstavu o románe iste dopredu mal, no jeho románové písanie bolo zrejme živelné. Začal, a potom sa už nechal viesť románovou logikou, nevedel dopredu, ako sa príbeh skončí. ***Šedé ruže*** pôsobia dojmom, akoby zodpovedali presne takémuto intuitívnemu spôsobu písania, keď dopredu nebolo jasné nič, alebo len máločo. Autor pravdepodobne sám seba nechal prekvapovať a prekvapený zostáva aj čitateľ. Napriek vážnym motívom, ako sú nahováranie na vraždu, smrť priateľa, smrť priateľkinho syna, či akési záhadné tajné denníky mŕtveho (možno zavraždeného) Františka, text pôsobí humorne, absurdne, má charakter frašky.

Sloboda sa kdesi vyznal, ako bol v mladosti očarený Kafkom. ***Šedé ruže*** možno tvoril práve pod vplyvom tohto očarenia. Ak je Sloboda v *Rozume* a vo svojej neskoršej tvorbe (na pohľad) až príliš autobiografický či konkrétny – uvádza dokonca presné skutočné mená reálnych osôb – v ***Šedých ružiach*** je všetko štylizované, je to len „akože“, nepoznáme ani meno, a poriadne ani profesiu hlavného hrdinu – hoci v detailoch je autor opäť autentický, situácie sú odpozorované zo života. O to dobrodružnejšie je dnes objavovať tohto „starého“ (alebo skôr mladého) Slobodu. A prečo sa ***Šedé ruže*** volajú Šedé ruže? To sa z knihy tiež nedozviete. Mimochodom: Môžu byť vôbec ruže šedé?

Iris Kopcsayová

Povedať pravdu, kým ju nevykričia

Kričiace kamene / Stanislav Háber / Ikar 2017

Pri Stanislavovi Háberovi sa nedá začať inak ako síce klišéovitým, ale pravdivým frazeologizmom: Doma nie je nik prorokom. Autor má na svojom konte dvadsaťsedem kníh, pripravil niekoľko dokumentárnych, hraných i animovaných filmov, televíznych reportáží vysielaných po celom svete, tiež rozhlasových hier. Uhrančivé rozprávačstvo či jedna z najdominantnejších výpovedí slovenskej literatúry o súčasnosti sú prívlastky dané Andrejom Ferkom v doslove Háberovho najnovšieho románu. V ňom sa okrajovo dotýka aj nedocenenia autora. Čo je príčinou tohto nedocenenia – nevedno. Spätosť s politickou sférou nemusí byť prekážkou, veď v slovenských literárnych vodách pláva niekoľko politicky angažovaných rýb so zaujímavou minulosťou. A možno je to tak, ako upozorňuje citát z Lukášovho evanjelia, uvedený na obálke knihy: „…ak oni budú mlčať, budú kričať kamene…“

Próza s titulom ***Kričiace kamene*** v mnohovrstevnom texte, ako je už u autora zvykom, načiera skrz príbehy jednoduchých ľudí do svedomia. Otvára otázky morálne, etické, teologické – v rozsiahlych dialógoch protagonistov filozofuje, sporí sa, polemizuje, pričom dialóg nikdy neuzatvára. Ten, kto má tému dopovedať, je čitateľ. Háberove diela vyžadujú kultivovaného a kultúrne rozhľadeného percipienta. Nech mi teraz odpustia všetci autori daných žánrových foriem, ale tento román pravdepodobne neuspokojí čitateľov hľadajúcich strhujúce detektívne a kriminálne dobrodružstvá s predvídateľnými odhaleniami vinníkov, a rovnako nie milovníkov ľúbostných príbehov so šťastným koncom. Opäť slovami Andreja Ferka – román sa nebude čítať ľahko „ani bigotnému kresťanovi, ani hedonistovi, ale bude sa čítať jedna radosť čitateľovi autentických príbehov“. Ten si ***Kričiace kamene*** akiste vychutná, v plynúcom deji sa prepletie všetkými významovými vrstvami a motívmi, ktoré na konci prózy vytvoria kompaktný myšlienkový celok s viacerými podnetmi a úvahami, ku ktorým sa hodno vrátiť.

Nultá kapitola nás retrospektívne, v prítmí nočnej spálne, vťahuje do deja nezvyčajnou prosbou: „Chcem sa ti narodiť, rozumieš?“ Slavo v bielej tme panelákovej izby úpenlivo žiada svojho bratranca, ktorému sa pred očami rozbieha život nebohého priateľa. Prelínanie časových rovín, zahmlievanie príčin, sugestívne vyobrazené dôsledky – to všetko nás čaká sledujúc život troch kamarátov, v úplnom prvopočiatku košických stredoškolákov. Slavo, Jaro a Dodo tesne pred maturitou a pár rokov pred revolúciou ukradnú vzácne obrazy z múzea. Keďže strýka, ktorý artefakty mal posunúť za hranice Slovenska, nečakane uväznia, plátna ukryje Slavo. Toho zradí a polícii udá Jaro. Dodo, posledný z trojice, uvzato mlčí. Mladý maturant Slavo sa musí vyrovnať nielen so zradou kamarátov, ale aj s tehotenstvom priateľky Katky a následnými problémami v rodine. Životné peripetie hlavného hrdinu rýchlo vťahujú do deja, ten sa dynamicky ženie dopredu. Slavo po prepustení z väzenia začína nekalo podnikať, chce uživiť vlastnú rodinu, a v celkovej túžbe po bohatstve a uznaní sa odcudzuje najbližším. Citovému vyprázdneniu dopomáha mladučká milenka a definitívnemu zrúteniu do priepasti (psychicky, a neskôr i doslova) pomôže obnovené kamarátstvo s Jarom. Vďaka autorovmu rozprávačskému talentu sledujeme neochvejné úsilie chlapcov-mužov uspieť, byť uznávanými v období prechodu od totalitného režimu k demokracii, v časoch, ktoré neúprosne skúšali charakter a prevracali vštepené hodnoty. Protipólom Slavovho života je bratranec Miki, ktorý do deja vstupuje už ako dospelý muž a so Slavom vedie dlhé dialógy o zmysle bytia, utrpenia, o pravom šťastí, o sile viery a jej praktizovaní: „Kristus raz povedal, že ak nebudú ľudia hovoriť pravdu, vykričia ju kamene. Ľudia nemajú radi pravdu. Ty si myslíš, že boháči sa netrápia? V utrpení sme si rovní.“

Román Stanislava Hábera sa dá čítať rôzne. V istom zmysle ako dobrodružný román či dokonca detektívka, no aj ako text, v ktorom nie je rozhodujúce žánrové vymedzenie, ale jeho prijatie v dialógu o tom, čím, a prečo žijeme. Autor Stanislav Háber totiž na kamene nečaká.

Alena Štrompová »

» Odvážne hodinové manželky

Žubrienky inštalatérky / Branislav Jobus / Vydavateľstvo Slovart 2017

Svet zámočníckych dielní, ktoré sú plné vodovodných prípojok, inštalácií, napojení či kúrenia by sa na prvý pohľad mohol zdať ako nudné miesto, v ktorom absentuje akýkoľvek druh kreativity. Ostrieľaný autor rozprávkových knižiek Branislav Jobus však tento priestor premieňa na dobrodružnú púť, v hlavnej úlohe so žubrienkami, ktoré sa neváhajú zapojiť do akejkoľvek práce, súvisiacej s inštalatérstvom. Jeho najnovšia knižka s výstižným názvom ***Žubrienky inštalatérky***, ktorá vyšla tento rok vo Vydavateľstve Slovart, ponúka nevšedný výlet do nehostinného sveta kanálov a potrubí.

Prozaická knižka určená pre deti od ôsmich rokov mapuje celý proces od narodenia žubrienok vo veľkom vedre vody, v ktorom ich mama Rosnička hlási správy o počasí. Malé zelené sestričky spolu od začiatku do konca vytvárajú súdržný kolektív a pomáhajú si za akýchkoľvek podmienok. Ide o zohraný tím, ktorému nerobí problém vyčistiť napríklad vodovodnú rúru. Jobus veľmi dobre zachytil ich vášeň pre inštalatérske odvetvie: „‚Len nás pekne vypusti do nejakého odtokového kanála a my si už cestu do vykurovacieho systému nájdeme,' zareagovala Strelka nažhavená na odstránenie ďalšej poruchy" (s. 12). Na žubrienkach je okrem ich chuti po inštalatérstve (v niektorých prípadoch doslovne – napríklad keď sa hladná Žužu nakŕmi kúskami hrdze) mimoriadne sympatická ich odvaha, ako aj to, že sa nezľaknú žiadnej výzvy.

Autor Branislav Jobus tu zachováva aj magické prvky, také príznačné pre rozprávkový svet. Tak napríklad hneď po narodení žubrienok ich navštívia tri sudičky ondatry, ktoré ich obdaria zázračnou taškou plnou inštalatérskeho náčinia. A nielen to – každá zo žubrienok od nich dostane výnimočné vlastnosti: „‚Ty, Žužu, budeš chcieť stále niečo jesť, ako sa hovorí, nemáš dna. A Radôstka? Kam vkročíš, za kým prídeš, toho urobíš šťastným" (s. 28). Samozrejme, nechýbajú tu ani premeny za vyrieknutia čarovnej formulky. Jedna zo žubrienok, Radôstka, sa pod padajúcimi ľudskými slzami zmení na očarujúcu brigádničku zámočníckej dielne, ktorá svoje ostatné sestry nosí v pracovnom plášti.

Za jednu z najpôsobivejších častí rozprávkovej knihy môžeme považovať tú, v ktorej sa žubrienky dostanú do podzemnej miestnosti Národného ústavu tuberkulózy, pľúcnych chorôb a hrudníkovej chirurgie vo Vyšných Hágoch, kde ich sudičky ondatry poveria vyčistením pľúc Vysokých Tatier.

Text plný fantázie a úsmevných momentov (keď sa napríklad žubrienky pomstia novému majstrovi a urobia mu z dielne rybník) dopĺňajú farebné ilustrácie Emílie Jesenskej. Tvoria neoddeliteľnú súčasť tejto rozprávkovej knižky, pretože ilustrátorka „oživuje" niektoré pasáže z textu. Detskí čitatelia tak na niekoľko sekúnd môžu pozorovať napríklad obrovské ružové pľúca nachádzajúce sa pod Národným ústavom vo Vyšných Hágoch. Navyše, každá kapitola sa začína ilustráciou hnedej štvorčekovej podlahy, na ktorej sa nachádza kaluž s konkrétnym textom.

Kniha mapuje celý proces vývinu žubrienok až po kŕkajúce žaby. Mimoriadne pôsobivé je teda to, že čitateľ sa stáva priamym svedkom ich dobrodružstiev, pracovného nasadenia, a v neposlednom rade momentu, keď sa po práci s podlahovým kúrením nečakane zmenia na žaby. Otvárajú sa tak pre ne nové dvere do sveta. Celý proces, ktorým musia prejsť – pričom im robia spoločnosť prekážky – však stojí za to. Veď „nie je to nádhera? Keď sa puzzle života tak krásne poskladá?" (s. 19). Žubrienky nám vlievajú do žíl nádej, že ak nájdeme to, čo nás naozaj teší, nemali by sme sa vzdávať túžby ísť za svojím snom, nech by bol akokoľvek bizarný.

Miroslava Košťálová

Šemyprčky

Mámenia a preliezačky / Jana Bžochová-Wild / Vydavateľstvo Európa 2017

Dostala sa mi do rúk útla veselá knižka Jany Bžochovej-Wild ***Mámenia a preliezačky*** (Nie tak – ale tak)… Čo v tej knižke je? Pšermyčky, myškečrpy, špekyčrmy, prčemyšky, prečmyšky, prečkyšmy, črkyšpemy, špemyčrky, špymykrče, špečkrymy, krymščepy, pryčkešmy, prkymyšče, myškeprčy, mreščypky, šprymečky, šemyprčky, myčkyprše, pšečrymky, šmeprčyky, myšprečky, šmečrpyky, mečyrpšky, pršečymky, šmepryčky, kryšpečmy, krempyščy, remšpyčky, špečkyrym, krympyšče, rymšpečky, pšyčemrky, ščepykrmy, mryčkypše, šmykčrepy, pyrkemyščy, peščymrky… Pre koho ju popredná slovenská prekladateľka a shakespearologička napísala? Pre nás, pre vás, pre naše deti aj starých rodičov, pre všetkých, ktorí sa radi hrajú a chytajú za slovíčka. Možno aj sebe pre radosť, lebo radosť, aj z tvorby, je nákazlivá a chytľavá.

Kedysi dávno, keď som bola školáčka, dostala som od akejsi návštevy vo francúzštine básne Raymonda Queneaua. Nevedela som po francúzsky ani ceknúť, knižku *Cent mille milliards de poèmes* (*Sto tisíc miliárd sonetov*) som však vláčila do školy, otŕčala ju kamarátkam, tak veľmi sa mi páčila! Bolo v nej iba desať sonetov. Každý riadok v každom sonete zodpovedal svojou gramatickou aj logickou štruktúrou riadku s rovnakým poradím v inom sonete. Kniha vyšla s vodorovne narezanými listami, aby si každý čitateľ mohol poskladať ľubovoľný sonet. Čítanie všetkých možných kombinácií (spolu 10^{14}) by jednému čitateľovi vraj trvalo zhruba 200 000 000 rokov, aj keby čítal dvadsaťštyri hodín denne.

Bžochovej kniha je, samozrejme, iná, ale podobne radostná a inšpiratívna a hravá. Nadväzuje na nitku, ktorú deckám popod fúzy ťahali maestro Štefan Moravčík, či jeho veličenstvo Daniel Hevier, spolu s Viliamom Klimáčkom, ktorí knižke vypísali „odporúčací list" v podobe doslovu na prebale. A tak ideme s Bžochovou-Wild na výlet: „vydeme na ílet! / Rustajte chyksaky:/ blechy, lasámu, taláš a šľafu. / Zopor na vnúpe buvo a piačku!/ V mohách náme už miľsto päť./ Odda si trebýchnuť./ Strod pomom lieby bruso./ Vprasme si kinpik!" Že nerozumiete? Veď to je hra! Ako keď staviate domček či vežu z kociek. Tak alebo tak? Zelenú, modrú alebo červenú, a čo sa stane, keď modrú vytiahnem, a nahradím žltou? Neprekáža, že spadne, postavím trebárs ohradu, čo lemuje záhradu, ak stratím R, zo záhrady je záhada a s tou sa dá tiež hrať… A ak odoberiem dve kocky – písmená Z a Á?

Jana Bžochová-Wild je pojašená, nezrozumiteľná, ironická, detsky naivná a dospelácky múdra,

pozdravuje vás „lesy hory, / nech máte stále tučné bachory, / Čo mrcha svet v nás skvári, zmorí, / nech v kotli navždy do tla zhorí!“ (Hery Poter.sk) – Bžochovej poterovské čary na slovenskú nôtu… Odvolávok na slovenské ľudové či na slovenskú klasickú literatúru je v knižke viac.

Kniha je zaujímavá a veselá aj graficky, stratíte sa v nej raz-dva a nájdete šup-šup. Inak, pre tých, ktorí majú radi vo veciach poriadok: Janka Bžochová vraj vždy chcela písať knihy pre deti. Napokon sa čítanie a písanie stalo jej prácou a chlebom každodenným. Na svoju dávnu túžbu si spomenula, až keď sa jej narodil synček, ktorý nebol „slovenčan“. „Medzi prvými slovnými hrami s Theom a hotovou knihou uplynulo už aspoň 126 centimetrov. Ale pri bláznení roky ani výška nehrajú rolu.“

Dospeláci sa podľa Bžochovej rozprávajú a deti rozprávkajú. Deti hračky hľadkajú a dospeláci hľadajú. Rozprávanie aj rozprávkanie, hľadanie aj hľadkanie Bžochovej ide akoby to mala zapísané, aj zapískané kdesi za ušami. Čítala som z knižky dcére, obe nás jej verše pohladkali aj pošteklili.

Veronika Šikulová

Vydávanie kníh je ťažký chlebík

Osem vytrvalých / Ján Štrasser / Literárne informačné centrum 2017

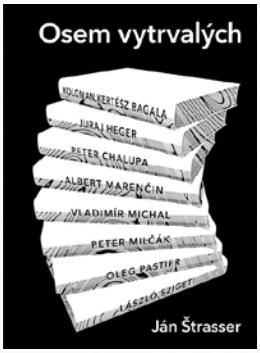

Ján Štrasser sa od roku 2005 kontinuálne venuje knižným rozhovorom s osobnosťami slovenskej kultúry. Celkovo šestnásť vydaných kníh rozhovorov ho zaraďuje medzi bardov tohto knižného žánru. V aktuálnom roku mu vychádza v Literárnom informačnom centre príznačný sedemnásty titul s názvom ***Osem vytrvalých*** s podtitulom ***Rozhovory s knižnými vydavateľmi***.

Tentokrát sa centrom autorovho záujmu stáva dielo ducha, súhrn listových papierov zopnutých pozdĺž jednej strany – kniha. V knihe rozhovorov sa spomína veľa kníh, knihy detstva, mladosti a ďalších približne osemdesiattisíc kníh, ktoré prešli tlačiarenskými strojmi a dostali sa na pulty kníhkupectiev. Kto zohľadňuje, ktorá z nich je hodná vydania? Aká je jej cesta k čitateľovi? Ako vydávanie kníh ovplyvňuje, formuje slovenskú literárnu scénu? Odpovede hľadá autor v rozhovoroch s ôsmimi slovenskými vydavateľmi. Štrasserov výber nie je mimovoľný, vychádza z troch kritérií: história vydavateľstva, kvalita literatúry a vydávanie pôvodnej slovenskej tvorby. Autor však nijakým spôsobom nemaskuje svoj osobný vzťah k jednotlivým vydavateľom, a tým aj svoju voľbu. Kniha ***Osem vytrvalých*** predstavuje Kolomana Kertésza Bagalu (KK Bagala), Juraja Hegera (Vydavateľstvo Slovart), Petra Chalupu (Petrus), Alberta Marenčina ml. (Marenčin PT), Vladimíra Michala, (Artforum), Petra Milčáka (Modrý Peter), Olega Pastiera (F. R. & G.) a Lászlóa Szigetiho (Kalligram). Je na škodu, že v autorovej selekcii sa neobjavil žiaden vydavateľ detskej literatúry.

Základná téma vinúca sa všetkými rozhovormi sa týka predovšetkým vydavateľských aktivít, a aj keď ide o ústrednú tematickú linku, paralelne s ňou sa tiahne „životopisná“ línia. Autor z nej nevytesňuje knihy, práve naopak, zaujíma sa o ich prepojenie, súznenie so životom vydavateľa. Pri kladení otázok vychádza z rovnakej kompozičnej štruktúry. Formuluje otázky vyvolávajúce spomienky na detstvo, dospievanie, rodinné zázemie. Zaujíma sa o cesty, ktoré viedli práve k podnikaniu s knihami, často veľmi neľútostnému (ako dokazuje zásadový Bagala) a zároveň predstavuje špecifický druh zárobkovej činnosti, ktorá môže nadobudnúť prospešný celospoločenský rozmer. Autor tak predstavuje životnú filozofiu vybraných vydavateľov, ktorá predurčuje aj tú vydavateľskú, pričom každému z nich otvára rovnaký, pomerne rozsiahly priestor. Rozhovory nie sú len osobným rozprávaním, na ich pozadí vzniká obraz kultúrno-spoločenských zmien v 20. a 21. storočí, ponúkajúci ďalšiu rovinu čítania. Štrasser štruktúru otázok varíruje len minimálne. Napriek tomu s každým rozhovorom vzniká osobnostne ucelený profil vydavateľskej osobnosti. Ako priateľ nemusí dodržiavať štandardný odstup od respondentov, rozhovory vyznievajú uvoľnene a nenútene, udržujú si svoju dynamickosť. Nebojí sa pýtať na kontroverzné vydania (ako v prípade knihy Mikuláša Černáka *Prečo som prelomil mlčanie* vydavateľstva Marenčin PT), rovnako neobchádza pálčivé existenčné problémy súvisiace s vydávaním kníh, konkurenčné vzťahy či obchodné praktiky predajcov a kníhkupcov. Často v otázke formuluje svoj postoj, nevyhýba sa sarkazmu, dovoľuje mu to jednak osobné priateľstvo, orientácia v knižnom svete, ako aj vlastná autorská skúsenosť s publikačnou činnosťou.

Vydávanie kníh je ťažký chlebík. Ak sa robí s vášňou, zanietením, s dôrazom na zachovávanie a vytváranie duchovných hodnôt, ak nie je v úlohe hlavného motoru zisk, v tom prípade sa o dobré knihy obávať nemusíme. Dôkazom toho je aj predstavených osem vytrvalých vydavateľov. Kniha Jána Štrassera je netypickým ocenením vydavateľskej práce.

Jana Kičura Sokolová

Stret starého a nového sveta

Dve medvedice / Meir Shalev/ Preklad Silvia Singer / Vydavateľstvo Slovart 2017

Smrť vás vybudí z každodennej rutiny. Ak je ďaleko od vášho príbytku, cítite iba jej pach, keď zaklope na dvere vášho suseda, spozorniete, no keď násilím položí svoje skostnatené ruky na ramená vašich blízkych, nezostane vám nič iné, len sa pýtať: Prečo? Môže za to prirodzená povaha mužského ega, alebo je násilie v niektorých národoch prirodzene zakódované?

Odpovede hľadá izraelský spisovateľ Meir Shalev, zástanca mierového spolužitia izraelského a palestínskeho obyvateľstva, vo svojom románe ***Dve medvedice***. Vytvoril príbeh odohrávajúci sa v mošave – jednej zo zakladateľských obcí – ktorá sa na prvé zdanie nijako neodlišovala od tých ďalších, vznikajúcich počas osídľovania dnešného štátu Izrael. Ľudia v nej tvrdo pracovali, zakladali rodiny a rodinné firmy, a žili vo vzájomnej blízkosti, v objatí komunity. Tá pomáhala, no neodpúšťala prehrešky voči stáročným tradíciám.

Autor rozohráva tajuplný príbeh jednej rodiny, ktorú spojili a rozdelili tragické udalosti. Dej posúva rozprávanie učiteľky náboženstva Ruty Tabori historičke Varde. Podstupuje hlbokú, a ako sa ukáže aj tŕnistú cestu spomienkami. Veď, ako vraví: „Za každou veľkou dejinnou udalosťou je kopec menších, malých, ktoré vytvárajú rodokmene, dejiny osídlenia izraelskej zeme, to nie sú len schôdze, výbory, debaty, v prvom »

» rade sú to príbehy o láske, nenávisti, o narodení a o smrti, o pomste."

Vracia sa do čias, kedy sa v jej rodine udial hrozný čin. Vražda babkinho milenca zostala opradená tajomstvom. Špinavá bielizeň sa neprepierala, ale napriek tomu všetci o tomto čine vedeli, keďže „známe oči, ústa, mená a prsty ukazovali na vinníka". Nikto nevydal svedectvo o tom, čo sa skutočne v tú mrazivú noc stalo. Manželská nevera starých rodičov, akoby vystrihnutá z novely *Za vyšným mlynom*, je v druhom slede prestrihnutá na Rutinu tragickú stratu syna po uštipnutí hadom a odcudzenie jej manžela Ethana, ktorý si to kladie za vinu. Dôležitú úlohu tu zohráva prostredie. V jeho opise sú majstri hlavne severskí autori, no aj izraelskí prozaici vedia navodiť atmosféru z podnetov, ktoré im dáva nehostinná púšť, kde sú ľudia odkázaní na spolčovanie v komunitách. Shalevovo majstrovstvo spočíva skoro až v makrofotografickom opise izraelskej prírody, a v tom, ako v nej dokážu postavy splynúť alebo vytŕčať.

Konfrontačnú líniu románu vystaval autor na genderových rozdieloch. Vraví, že mužov vždy priťahoval oheň a odvaha zapáliť plamene, no sú to podľa neho ženy, ktoré svojou intuíciou a rozvahou oheň udržiavajú, aby nezhasol: „Muži sú lovci, ktorí musia raz za čas niečo, ba niekedy aj niekoho zabiť, inak sa zbláznia," píše v jednej pasáži. Tak, ako v tomto príbehu, kde muži držia v rukách mauzerovku, kým ženy svoje lono.

Shalev sa pohráva so symbolmi, čo mu ešte viac umožňuje hebrejčina, ktorá svojou zvukomalebnosťou vyjadruje niektorú podstatu slov. Rovnako aj starobylé biblické slová zohrávajú dôležitú úlohu v tomto románe preloženom veľmi precízne Silviou Singer. Rodová priepasť je vlastne indikovaná už v názve knihy ***Dve medvedice***. Hľadanie modelov správania mužov a žien je pripodobňované k zvieracej ríši, keď napríklad jedna z postáv vraví, že „zrazené sú samce, lebo na druhej strane cesty ich čakajú samice". Túto nedočkavosť a netrpezlivosť zamieňa autor za žiarlivosť a nedôveru, takú príznačnú pre jednu z hlavných postáv dedka Zee'va. Román je zároveň stretom starého a nového sveta, ide o generačný spor, v ktorom hlavné postavy polemizujú o tom, či skutočne prebrať zodpovednosť za svoj osud, alebo ponechať všetko na boží zásah. Kým Ethan, manžel Ruty, vidí v poštipnutí hada znovuotvorenie egyptských rán, Ruta ho vníma ako nešťastnú udalosť, cez ktorú sa treba posunúť ďalej. Čakanie na zásah zhora, to je podľa Shaleva malomocenstvo, ničiace dnešnú spoločnosť.

Román ***Dve medvedice*** je emočne nabitým dielom. Zastieranie pravdy a odhalenie, čoho všetkého sme pre lásku a žiadostivosť schopní, prichádza od spisovateľa, ktorý sa usiluje pochopiť ženskú dušu.

Daniel Hevier ml.

Izraelská dramatika smrti

Antológia izraelskej drámy. Savyon Liebrecht: Banalita lásky, Hanoch Levin: Rekviem, Joshua Sobol: Geto / Preklad Jana Juráňová, Alexandra Ruppeldtová / Divadelný ústav 2017

Téma hry poprednej izraelskej dramatičky Savyon Liebrecht ***Banalita lásky*** (2007) i témy dvoch hier popredných izraelských dramatikov Hanocha Levina ***Rekviem*** (1999) a Joshuu Sobola ***Geto*** (1984), ktoré sú publikované v ***Antológii izraelskej drámy***, majú rovnaký základ. Zachytávajú svoje postavy v okamihoch, v ktorých sa rozhoduje o ich živote či smrti. A to nielen na fyzickej, ale aj na etickej či na duchovnej úrovni. ***Banalita lásky*** a ***Geto*** zasadili tému smrti do súvislostí druhej svetovej vojny, nástupu fašizmu a holokaustu. ***Rekviem***, v poradí druhá hra zaradená do ***Antológie*** s témou smrti motivicky pracuje na základe troch poviedok Antona Pavloviča Čechova (*Rotschildove husle, V úžľabine, Tesknota*), a až archetypálnym spôsobom ju umiestňuje do bližšie neurčeného obdobia predrevolučného Ruska. Ani jedna z hier nie je divadelnou víziou o dobrom a spravodlivom ukončení rozporov, v ktorých sa ich hrdinovia ocitajú. Ani jedna nevidí, a nedelí svet a ľudí v ňom iba podľa čierno-bieleho rámca. Každá dramaticky analyzuje a zobrazuje zvolené situácie, v úsilí čo najrealistickejšie zobraziť neodvratnosť – ale zároveň ako komickú rovinu tejto „novodobej" ananké. V hrách však nájdeme zo starogréckych kompozičných princípov iba ju. I keď jej prítomnosť spôsob spracovania hlavnej témy hier priamo prepája na archetypálnu symboliku/semiotiku smrti. Hry totiž hovoria o paradoxoch života, ktoré popierame, a nechceme mať s nimi dočinenia, a teda ich „zakrývame", ako ich v archetype tieňa definuje Carl Gustav Jung.

Prvá hra ***Banalita lásky*** totiž hovorí o tom, ako je schopný učiteľ (Martin Heidegger) zatieniť svoje vlastné (fašistické a fašizujúce) zámery a presvedčenie až tak, že sa „zamiluje" do svojej talentovanej židovskej študentky (Hannah Arendt), ktorá sa až do konca svojho života usiluje obhájiť lásku k človeku, ktorý v konečnom dôsledku oslavoval smrť ako jediné možné „konečné" riešenie. Druhá hra, zaradená do výberu, ***Rekviem***, tematizuje smrť neustálym návratom postavy Povozníka, ktorý sa nemá komu vyžalovať z náhlej smrti syna. Vozí však „tiene", postavy, ktoré sú choré, a preto postupne zomierajú. V prípade prostitútok alebo opilcov do náručia smrti rýchlo vojdú aj bez „banálnych" chorôb. Tretia hra ***Geto*** má najzložitejšiu štruktúru, je divadlom sveta – apokalyptickým zobrazením života ľudí vo „svete" tieňov – židovskom gete vo Vilniuse. Je typom dokumentárnej drámy, ktorá podobne ako ***Banalita lásky*** vychádza z dôsledného štúdia života obyvateľov geta. Hlavnými hrdinami sú herci divadla, ktoré dovolí vytvoriť mladučký dôstojník SS. Ich úsilie zachrániť si divadlom život nevychádza – dôstojník svoju „divadelnú" hru na možnosť zabiť ich tak aj končí. Opitý, už iba ako tieň svojej hranej dôstojnosti, všetkých prikáže zabiť.

Hry sú inšpirujúce v jednom. V tom, ako dramatici a dramatičky zvládli otázku presvedčivosti spracovávanej látky až na hranicu autentickosti. V ***Banalite lásky*** Liebrecht zdvojila postavy Heideggera a Hannah, a nechávala postavy v mladom a staršom veku stretávať sa tak, aby čo najviac vyznel kontrast medzi ich láskou a fašistickým presvedčením Martina Heideggera. V Levinovom ***Rekviem*** pochybujeme o tom, v ktorej rovine rozprávania príbehu sa práve nachádzame, či v realisticko-pragmatickej alebo v symbolicko-archetypálnej. ***Geto*** má i v tomto zmysle najzložitejšiu štruktúru. Sobol používa postavu Mladého dôstojníka SS a jeho rozkaz vytvoriť divadlo v gete na to, aby vytvoril dramatické situácie, v ktorých nie je určené, či ide iba o prípravu (skúšky) na divadelné premiéry, alebo o zúfalú hru hercov v úsilí zachrániť si život, či ochrániť aspoň zvyšok svojej identity a dôstojnosti.

Vydanie troch hier zo „súčasnej" izraelskej dramatiky má však aj svoje úskalia. V úvodnej štúdii izraelskej dramatičky Olgy Levitan by sa zišlo

uviesť aspoň základné informácie o rokoch života autorov a autorky zvolených hier (rok narodenia – úmrtia), dôvody výberu, aj s ohľadom na minimálnu inscenačnú tradíciu na Slovensku a korene pôvodu autorov a autorky, pohľad do ich tvorby portrétnym spôsobom, či zasadenie ich hier aspoň do tematického rámca izraelskej divadelnej kultúry a inscenačnej tradície. Nie je zodpovedaná tiež otázka, prečo preklady vznikli na základe hier v anglickom jazyku, a nie v hebrejskom.

Z hľadiska grafického spracovania je ***Antológia*** na veľmi kultivovanej úrovni, text sa dá bez problémov čítať, a hry uvádzajú portréty dramatikov a dramatičky. Farebnosť je minimalistická, písmo textu je čierne a obálka so záložkami tehlovo-oranžová. Na jej prednej strane je iba „strohý" informačný text v bielej farbe, že ide o antológiu tých a tých autorov. Jej prevažnú časť však tvorí veľký biely kruh, v ktorom „presvitá" tieň oranžovej. Zato možno autorov iba pochváliť.

Dagmar Inštitorisová

Uhladzuje detské traumy

Chlapec, vtáčik & truhlár / Matilda Woodsová / Preklad Katarína Slivková / Albatros v Albatros Media 2017

Každé dieťa by sme najradšej ochránili od všetkého zlého, no zároveň vieme, že to nie je možné. Život takto nefunguje. Aby vstalo, keď sa potkne, malo by sa stretávať aj s príbehmi, ktorých súčasťou je bolesť či trápenie. Samozrejme, okrem témy záleží na tom, ako je príbeh remeselne urobený. Aký ma tvar a štruktúru, a či autor s negatívnymi témami pracuje funkčne. Smrť je aj súčasťou rozprávania debutovej prózy mladej Austrálčanky Matildy Woodsovej. Starší pán, osamelý Alberto a vystrašený chlapec Tito Bonito sa vyrovnávajú s odchodom svojich najbližších. Citlivú tému autorka odľahčila zázračnými prvkami, jednoduchým sujetom, zreteľne vykreslenými postavami a podmanivou farebnosťou. To všetko umiestnila do fiktívneho mestečka Allora s talianskym nádychom.

Rozprávanie knihy ***Chlapec, vtáčik & truhlár*** sa začína strohým úvodom, v ktorom stolár Alberto prichádza o celú svoju rodinu. Brutálny mor autorka zjemňuje do podoby purpurovočerveného fliačika a rozlúčku opisuje bez emócií: „Vyrobil truhlu pre svoju manželku, najstaršiu dcéru, pre svojho jediného syna a pre malú Aidu. Každá bola menšia než tá predchádzajúca a pasovali jedna do druhej ako bábiky matriošky. Keď ich Alberto dokončil a pochoval členov svojej rodiny, šiel do dielne a začal vyrezávať truhlu pre seba." Po pár stranách sa presúvame o tridsať rokov neskôr.

Príbeh sa i naďalej kĺže po povrchu. Alberto je uzavretý – vo svojom veľkom prázdnom dome i vnútorne. Každý jeho deň je navlas rovnaký – vyrába truhly a dôstojne tak odprevádza duše mŕtvych na večný odpočinok. Súcit prejaví po tom, ako mu raz prinesú mŕtvu pani Bonitovú. Vraj nemala príbuzných ani peniaze. Neváha jej venovať truhlu, ktorú kedysi urobil pre seba. Kúpil jej i miesto na cintoríne a pomník. No najviac empatie prejavil, keď sa rozhodol, že už nebude opustená a prespal pri nej celú noc. Ibaže ona nebola sama, keď posledný krát vydýchla…

Do existenciálnej dilemy sa truhlár dostáva, keď spoznáva opusteného chlapca Tita, ktorý v sebe drží veľké tajomstvo. Ich zbližovanie je najkrajšou časťou príbehu. Alberto je opatrný, prebúdzajú sa v ňom spomienky na vlastné deti a hravosť. Tito získava domov, ktorý nikdy predtým nemal. Teplo preniká nielen postavami, ale celým domom a príbehom: „… každá miestnosť sa onedlho rozjasnila a štyri komíny na streche vypúšťali do vzduchu veselé obláčiky dymu, akoby vysielali signál do susednej krajiny." Ako však môže slovo potešiť, rovnako dokáže i ublížiť. Bezohľadné klebetenie sestier Finestrových ostro kontrastuje s láskavosťou truhlára. Ten nevyzvedá od chlapca jeho tajomstvá, trpezlivo čaká, kým sa jeho bolesť rozplynie natoľko, aby sa sám rozhodol podeliť so svojím trápením a naučil sa opäť dôverovať.

Woodsová sa nezameriava na detaily, dáva si záležať skôr na tom, aby zvýraznila sociálne rozdiely, silu priateľstva aj nezištnú pomoc na širšej textovej ploche. Dielu tiež nemožno uprieť rozprávkový motív, ktorý odpradávna hovorí, že dobro víťazí nad zlom. A toto poznanie potrebuje na svoj zdravý psychický vývoj každý detský čitateľ. Uhladzuje jeho traumy a smútky. S rozprávkou má príbeh spoločné aj jasné vykreslenie charakterov. Keďže je malý Tito Bonito zmätený, aby bola výstuž príbehu jasná, autorka doň umiestnila niekoľko protikladných postáv, pričom opak súhrnu ich negatívnych vlastností ukazuje k chudobnému, skromnému, dobrosrdečnému a priateľskému Albertovi. Napriek tomu sa nikdy nedostane do konfliktu s nechutne bohatým starostom, ani pomstychtivým pánom Bonitom či sestrami-jazyčnicami.

Príbeh dynamizujú vertikálne a horizontálne princípy ovplyvňujúce nielen vizuálnu predstavivosť čitateľa, ale aj ideu diela. Allora je jediné známe mestečko, v ktorom vylietavajú ryby z mora, strechy domov zvláštne čnejú dohora a Albertov dom sa týči na kopci, za ktorým je už len cintorín. Akoby to bola posledná zastávka pred odchodom do neba. Horizontálny princíp symbolizuje truhla a v nej ležiaci človek, ktorý už dokončil svoju zemskú púť. Napätie medzi nimi sa vyrovnáva v okamihu, keď Tito a Alberto utekajú pred chlapcovým násilníckym otcom do fantazijnej ríše. Ako plavidlo využijú honosnú starostovu truhlu. Záver príbehu tak ponúka detskej predstavivosti novú dimenziu, ktorú objavili naši dvaja hrdinovia pri spoločnom večernom čítaní o bájnom kopci Isola. Je to prísľub šťastného a spokojného života, kde zlo neexistuje.

Hladké čítanie tohto podmanivého príbehu uľahčuje vynikajúci preklad Kataríny Slivkovej, ako aj redakcia Tone Revajovej, známej autorky kníh pre deti a mládež. Otvára dvere téme, o ktorej sa s deťmi ťažko hovorí, no aj dospelák si v nej nájde prekvapivé zákutia.

Beáta Beláková

Silný príbeh o prekonávaní straty a samoty

Na konci samoty / Benedict Wells / Preklad Eva Budjačová / Nakladateľstvo Plus v Albatros Media 2017

„Čo ak čas neexistuje? Čo ak je všetko, čo človek zažije, večné a čas okolo nás neplynie, ale my sami prechádzame okolo toho, čo zažívame?" Zamýšľa sa v závere svojej štvrtej knihy ***Na konci samoty*** Benedict Wells (1984), nemecký autor, ktorý žije striedavo v Berlíne a v Barcelone. »

» Ani hrdinovia jeho románu sa nedávajú spútať hranicami krajín, jazyka či mysle. Spolu s nimi sa ocitáme raz v nemeckom Mníchove, inokedy na francúzskom vidieku či vo Švajčiarsku, v reálnom deji alebo v spomienkach a úvahách. Príbeh sa odohráva niekedy od roku 1980 až do súčasnosti, a jeho protagonistom a zároveň rozprávačom je Jules. Spoznávame ho ako sedemročného chlapca a sledujeme až do zrelého veku, keď je už sám otcom rodiny.

Postupne sa dozvedáme, že má staršieho brata Martyho, sestru Liz a milujúcich rodičov, ktorí zahynú pri autonehode, keď má asi desať rokov. Súrodencov umiestnia v internátnej škole, kde sa každý so svojou traumou vyrovnáva po svojom. Jules sa napríklad zo sebavedomého chlapca stáva bojazlivým introvertom. Žije uzavretý vo svojom vnútornom svete. Až do okamihu, kým si do lavice vedľa neho nesadne červenovlasá Alva, a pocítia k sebe neobyčajne silnú náklonnosť, ktorá hraničí s láskou. Na prahu dospelosti sa však ich cesty rozdelia a stretnú sa až po rokoch. Zdá sa, že náklonnosť pretrvala, ale Alva je už vydatá za staršieho chorľavého muža Alexandra. Jules ho kedysi obdivoval ako veľkého spisovateľa. Teraz je plný pochybností, ako sa má zachovať, lebo manžel milovanej ženy mu ponúka priateľstvo, pomoc pri písaní, a dokonca chce, aby býval spolu s nimi.

Postava Julesa pôsobí občas iritujúco. Akoby nevedel prekročiť akýsi začarovaný kruh a vyrovnať sa s tým, čím vlastne je, a čomu sa chce venovať. Túži po inom živote, ale nedokáže pre to nič urobiť. Brat Marty mu v jednej z úvodných častí dohovára: „Musíš konečne zabudnúť na to, čo bolo. Vieš, koľkým sa prihodilo niečo oveľa horšie ako nám? Nie si zodpovedný za svoje detstvo ani za smrť rodičov. Si však zodpovedný za to, čo tieto veci s tebou spravia. Iba ty sám zodpovedáš za seba a za svoj život. A keď budeš robiť iba to, čo si vždy robil, dostaneš iba to, čo si vždy dostal."

Nakoniec nerozhodný, večne váhajúci Jules predsa len dozreje. Nič iné mu nezostáva, lebo autor namixoval do románu, a teda aj do Julesovho osudu, všetky možné katastrofické motívy, ktoré ho poznačia, ale nezničia. Popri strate rodičov či odcudzení sa najbližším, záhady zmiznutia Alvinej sestry a nymfománie Liz nechýba ani hrozba alzheimera, s ktorým bojuje Alvin manžel, rakovina a jej dôsledky, samovražda priateľa, smrť manželky, zodpovednosť vdovca, ktorý sám vychováva svoje deti a pod. Dejové „egyptské rany" striedajú úvahy o tom, čo je a čo nie je dôležité, o literatúre, o filozofii i o pamäti.

Všetko je podávané akoby na hrane. Na úsmev či sebairóniu nezostal priestor. Vlastne až po dočítaní som pochopila, prečo si autor vybral ako motto citát F. Scotta Fitzgeralda: „Prisuň si stoličku / Až na samotný okraj priepasti / Vtedy ti porozprávam svoj príbeh".

Napriek výhrade voči istej pochmúrnosti a bolestivému sebaspytovaniu sú však v knihe miesta, ktoré vnímavého čitateľa naplnia tichou radosťou. Napríklad hold spomienkam či pamäti ako takej v úvahe: „Obrazy z minulosti ma už nemátajú až tak často, no keď sa vynoria, zakaždým ma prekvapí, ako veľmi svetlo spomienky rozžiari niektoré okamihy… Pamäť je trpezlivý záhradník a drobné semienko, ktoré som si v ten večer v internáte zasial do hlavy, v priebehu rokov vyklíčilo, vyrástlo a stala sa z neho krásna spomienka…"

Nuž a pôsobivé je vykreslenie atmosféry rodinnej súdržnosti v záverečnej časti s titulom *Iný život*. Trochu akoby snové, trochu akoby vymyslené, ale osloví. Jules sleduje rodinné stretnutie sprvu z akéhosi odstupu, ako filmový záznam. Potom však pochopíme, že prebral zodpovednosť za svoj život i za život svojich detí. Nevie ešte, čo ho čaká, ako to zvládne, ale nemieni pred tým ujsť ako kedysi. Keď sa ho deti spytujú, či sa s nimi bude teraz hrať, odpovie: „Som pripravený."

Na konci samoty je silný príbeh o prekonávaní straty a samoty, o vzťahoch, o láske, ale aj o otázke, čo sa v človeku nezmení za žiadnych okolností. Teší sa mimoriadnej pozornosti domácej nemeckej i medzinárodnej kritiky a zaujal čitateľov vo viac ako dvadsiatke krajín. Vlani zaň Benedict Wells získal Literárnu cenu Európskej únie.

Elena Ťapajová

Rusko očami populárneho sci-fi autora

Poviedky o Rusku / Dmitry Glukhovsky / Preklad Martin Sliz / Ikar 2017

„Čo je súčasné Rusko? Kto mu vládne? Akí sú jeho obyvatelia?" Na tieto otázky, uvedené aj na obale knihy, sa prostredníctvom ***Poviedok o Rusku*** (Рассказы о Родине) pokúša odpovedať ruský spisovateľ a novinár, rozhlasový a televízny moderátor, Dmitry Glukhovsky. Bývalý vojnový korešpondent počas ozbrojeného konfliktu Izraela s organizáciou Hizballáh či autor prvého živého televízneho vysielania zo Severného pólu, ktorý počas svojej praxe aktívne spolupracoval s ruskými, ale aj európskymi médiami, poukazuje na vplyv mocných ľudí (aj) vďaka masovokomunikačným prostriedkom.

Knižná prvotina Glukhovského, román *Metro 2033* (2005), ktorá sa stala svetovým bestsellerom a bola preložená do vyše tridsiatich jazykov, získala na európskom stretnutí autorov sci-fi EuroCon v roku 2007 cenu za najlepší debut. Autor ju zavŕšil ako 22-ročný. Kniha dala podnet na vznik počítačových hier a čoskoro uzrie svetlo sveta aj filmová adaptácia, o ktorú prejavil záujem hollywoodsky producent filmov *Sociálna sieť* či *Päťdesiat odtieňov sivej* – Michael de Luca.

Populárnymi sa neskôr stali aj autorove ďalšie antiutopické romány ako *Metro 2034* (2009) a *Metro 2035* (2015), ktoré sú voľným pokračovaním debutu, ale aj zbierky poviedok, uverejnené na internete, ako napríklad *Noc* (Ночь, сборник рассказов; 1998) či *Príbehy o zvieratách* (Рассказы о животных, сборник рассказов; 1998). Za román *Súmrak* (Сумерки; 2007) získal Glukhovsky prestížnu francúzsku literárnu cenu na festivale science fiction Utopiales v roku 2014. Zaraďujú ho k predstaviteľom fantastiky, postapokalyptickej sci-fi literatúry.

Fantastické prvky neabsentujú ani v knihe ***Poviedky o Rusku***, ktorá v domácom i svetovom kontexte vzbudila obrovský ohlas hneď po jej vydaní v roku 2010. Na internetovej stránke autora (http://www.glukhovsky.ru) možno nájsť anonsu knihy: „… Poviedky o Rusku sú najdlhšie očakávanou a najnepredvídateľnejšou knihou Dmitryho Glukhovského. Je to po dlhej dobe hádam prvý pokus čestne porozprávať o našej Vlasti očami novej generácie. Provokácia. Škandál. Bomba. Nová literatúra…" (pozn.: preklad autorky článku). Aj napriek rozmanitosti tém šestnásť poviedok knihy spája jednotná myšlienka – kriticky poukázať na situáciu v súčasnom Rusku:

From Hell – o vedcovi, ktorý pod zemským povrchom nachádza peklo; *Niečo za niečo* – o nehodách, ktoré sa stávajú pri stavbe veže

(uprostred Moscow City), a biznise s predajom orgánov tadžických staviteľov; *Protéza* – o čipoch, ktoré sa implantujú do ľudského mozgu, aby ovplyvnili inteligenciu človeka; *Panspermia* – o láske na vesmírnej obežnej dráhe; *Pred bezvetrím* – o znižovaní intelektuálnej úrovne televízie, pretože „…programová politika stojí na troch pilieroch: sex, smrť a peniaze…“ (s. 68); *Pre dobrú vec* – o boji jednotlivca s úplatkárstvom; *Každému, čo mu patrí* – o ministrovi, hľadajúcom zmysel života; *Hlavné správy* – o mimozemšťanoch, ktorí sa neúspešne usilujú odovzdať posolstvo pozemšťanom; *Občas sa vracajú* – o rekreácii dvoch vysoko postavených mužov; *Utópia* – o úradníkovi z kancelárie gubernátora, ktorý považuje Francúzsko za dokonalú krajinu; *Jedna pre všetkých* – o hľadaní rebrandingu štátu; *Zjavenie* – o masovom nepoškvrnenom počatí; *Na dne* – o vodke s nanorobotmi, ktorá môže odkloniť krajinu od tradičného spôsobu vývoja; *Deus ex machina* – o potenciálnom „povstaní strojov“ na materiáli Štátneho automatizovaného systému Voľby; *Z iného sveta* – o evakuácii vplyvných ľudí z umierajúcej planéty; *Predtým a potom* – o tretej svetovej vojne očami obyvateľov sibírskej dedinky.

Neoddeliteľnou súčasťou vystavania jednotlivých príbehov sú reálie (napríklad koňak Ararat, časopis *Forbes*, Letisko Charlesa de Gaulla, Kitaj gorod, sovietska pištoľ Makarov, Uzbeci, Tadžici atď.). Objavujú sa aj skutočné mená známych osobností (napríklad speváčka Lady Gaga), najmä politikov (napríklad Irina Chakamadová ako predstaviteľka demokratov, Svetlana Chorkinová ako členka strany Jednotné Rusko). Autentickosť prečítaného podčiarkujú aj pálčivé politické udalosti, ako napríklad škandalózne stretnutie Vladimira Žirinovského a Borisa Nemcova, kedy v priamom prenose v roku 1995 Žirinovskij oblial Nemcova džúsom. U Glukhovského sa obaja aktéri ocitli v politickom ringu s blatom – porážku v ňom utrpel Nemcov.

Treba podotknúť, že aj napriek citlivým, kurióznym či neveselým témam je každý príbeh podávaný s istou dávkou humoru. Celú zbierku poviedok, v ktorej sa naivná túžba po spravodlivosti prepletá s neoblomnou túžbou po moci a v ktorej svoje opodstatnenie nachádza heslo „kto nie je s nami, je proti nám“, možno vnímať „po gogoľovsky“, t. j. ako „smiech cez slzy“. Niektoré repliky v anglickom, francúzskom či nemeckom jazyku sú popretkávané množstvom slangových výrazov, čo môže osloviť v prvom rade mladú generáciu čitateľov.

Domnievam sa, že autor svoju úlohu spisovateľa, ktorú chápe ako schopnosť správne sformulovať otázky tak, aby sa nad nimi čitateľ mohol zamyslieť a zaujať kritický postoj k prečítanému, splnil na výbornú. Slovenskému čitateľovi to umožňuje aj iniciatíva Martina Sliza a vydavateľstva Ikar, zásluhou ktorých vyšli tri slovenské preklady Glukhovského románov, a to *Budúcnosť* (2015), *Metro 2035* (2016) a ***Poviedky o Rusku***.

Andrea Grominová

Ako sa oslobodiť z poníženia

Drevo / Jeroen Brouwers / Preklad Adam Bžoch / Vydavateľstvo Slovart 2017

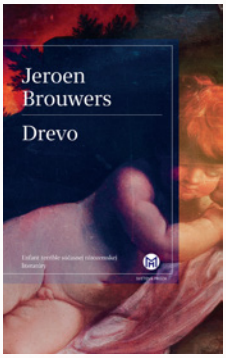

Psychické a sexuálne násilie v kláštore. Čo iné môže byť ešte väčším pokušením pre napísanie bulvárneho príbehu a lacno škandalózneho románu? Odolať takémuto vábeniu vie len pán spisovateľ. Jeroen Brouwers to dokázal. Román ***Drevo*** neprišiel o svoju trýznivú priamočiarosť a stihol vyvolať aj vlnu rozhorčenia. Ale ide predovšetkým o dobrú prózu s otázkami, ktoré prekračujú tému sexuálneho zneužívania v prostredí náboženských inštitúcií.

Rozprávačom je Eldert Haman. Vo františkánskom kláštore kdesi na holandsko-nemeckej hranici sa ocitol iba ako laický učiteľ, ktorý má žiakov vychýrenej kláštornej školy podporiť v nemčine. Postupne sa, v intenzívnom kontakte s denným režimom bratov, žijúcich v kláštore, sám stáva jedným z nich.

Keď mal Eldert trinásť, prišiel o matku a otca odvliekli z domu gestapáci, viac sa už nevrátil. Hoci protagonista prichádza do chlapčenského internátu ako civilná osoba, ktorá má garantovanú nezávislosť, ubytovanie a stravu, v mníšskej kutni nachádza, s menom zmeneným na „brat Bonaventura“, spočiatku pohodlný azyl. „Bol som práve po dvadsiatke. Kuriatko medzi dravcami.“

Postupne sa však bezpečné riešenie mení na nešťastie. „Božemôj, čo som to spravil, prečo som svoj život a seba samého tak vmanévroval do slepej uličky?“ A nejde iba o nesprávne zvolenú životnú cestu a krízu duchovného povolania. V kláštore je svedkom ponižovania žiakov. Viacerí mnísi bez akýchkoľvek výčitiek zneužívajú svoju pozíciu vychovávateľov a chlapcov sexuálne obťažujú. Kto by predsa deťom uveril, ak by počas prázdnin svojich rodičov z lepších spoločenských tried presviedčali o tom, že františkánski bratia sú zvrhlíci?! To všetko v ére zbožnosti a úcty k posvätným inštitúciám a osobám v mníšskych habitoch.

Bonaventura zažíva viacnásobnú vzburu. Obyčajná ľudská dobrota proti násiliu v mene výchovy a poriadku. Mladícky idealizmus proti úpadku spolubratov. Energia vášnivého srdca proti nechutnému pokrytectvu celibátnych mníchov v súkromí zneužívajúcich mladých chovancov.

Kláštor v Brouwersovom podaní nie je žiadna idylka. Je to viac paródia na zbožnosť, urážka svätých vízií. Klamstvá sú násobené slepou poslušnosťou voči autoritám. Nepomáha latinčina, spevy, ani každodenné obrady – život týchto mužov je v skutočnosti hrubý a bezcitný. Záchrana má jasné meno. Nemôže existovať nič očistnejšie, ako odvaha zvonka zabuchnúť dvere. Oslobodenie nie je egoistické, je pozvaním aj pre ďalších. „Ja, Eldert Haman sa s organovou hudbou na nebesiach a s chudým nahým hrudníkom zjavujem pred priečelím na červenom behúni a kráčam ďalej. Ostatní zúfalci, čo utiekli, miznú inými smermi s jasotom, ktorý sa ozýva aj vo mne, lomcuje mi celým chrbtom.“

Brouwers sa ničoho nebojí. Píše radikálne a bez ostychu. V hlavnom hrdinovi nachádzame veľa z autorovho života. V najútlejšom veku prežil s matkou japonský koncentračný tábor. Rodičia ho po vojne poslali do internátnej školy. Hoci samotný autor nepatrí k obetiam pedofilných kňazov, v románe ***Drevo*** sa inšpiroval zápiskami odchovanca internátnej školy, ktorý pred časom založil nadáciu, pomáhajúcu obetiam sexuálneho násilia.

Dnes Brouwers žije v ilegálne postavenom dome v lone prírodnej rezervácie na severe Belgicka. Je autentickým vzbúrencom proti zneužívaniu moci. A práve o to ide v ***Drevo***. Moc sa maskuje, každá – politická, náboženská, alebo tá založená na ekonomickom vplyve. Nebezpečne rýchlo sa vie spriateliť s násilím. Ovládnuť iného bez rešpektovania hraníc je druhom vraždy. Pripraviť podriadených o individualitu a hrdosť je zlo, ktoré sa na rozdiel od iných zločinov trestá málokedy. Toto je podstatné. Všetky tie mníšske kutne, kaplnky a povinné modlitby sú kulisami. Opatrnosť voči moci a tým, ktorí ňou disponujú, musí byť univerzálna.

Ľubomír Jaško

Svedectvo Márie o Igricovi
II

Ja takto som ho videla:
kade šiel, skrížili sa nože,
mal nepriateľov priveľa
tento chudáčik Matky Božej,
ľadovcami ho poliali
a zatínali za ním päste,
on s úsmevom šiel pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Tak veľké, jasné oči mal,
do iných svetov zahľadené,
a keď sa rútil naňho kal,
zas čistý po slinách a pene
odbavil ruky mávnutím
príval pomsty, čo kruto tresce,
a s úsmevom šiel pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Komu on slúžil? Viem to ja!
Alebo neviem, nikto nevie!
Bola sloboda svedomia,
žúval sa svet jak sladkô drevie,
oblietli si ho motýle
i včely zastavili v ceste,
on usmieval sa pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Občas i s pánmi zasadal,
i po fórume sem-tam kráčal,
mrazil nás veršom a zas hrial,
chválil nás a hneď haniť začal,
bol dákou ťažkou ozvenou,
bol zub, čo bolí, lež aj kliešte –
a usmieval sa pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

„Som vates“, tak mi povedal,
„som človek slabý, človek hriešny“
a ženy-lietavice bral
na výboje a za lúpežmi,
tým dobrodružstvám nebolo
ni konca-kraja v tomto meste,
on usmieval sa pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

To boli slnné výpravy,
to boli modré spočinutia!
Učil nás: smiech je šteklivý,
a burské oriešky tak chutia,
plašieval strážnych anjelov
a mory privolával: kde ste?
A usmieval sa pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Na jeho chválu hovorím,
že mág bol, a na jeho úkor,
že múzy zamieňal jak rým,
a jak mydliny poodfúkol,
len jednu veľkú lásku mal,
prosím, pre tú ho neobeste,
veď usmieval sa pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Ostatok bolo: kúzla nič,
sypanie pozlátky a prášku,
vedel: raz príde pohonič
a ohlási čas na prevážku,
preto znakom a vidinám
nohy dal: v iné pásma bežte:
a zaostával pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Ja som ho takto videla!
Teraz mu osud pradú mačky
a súcit na mne vydiera
modliť sa zaňho kolenačky;
teraz je v ťažkom zajatí
a vy, sudcovia dobrí, vedzte,
usmeje sa vám pomaly:
zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte.

Foto archív M. K.

Beniakovský génius úškľabku (pomalého úsmevu)

Slovenský Igric sa búri aj žalostí. Tri básnické cykly / Valentín Beniak / Zostavil Július Pašteka / OZ Hlbiny 2017

Báseň *Svedectvo Márie o Igricovi* aktuálne vychádza ako súčasť knihy ***Slovenský Igric sa búri aj žalostí***, ktorú edične pripravil Július Pašteka a obsahuje tri básnické cykly, a to *Igric, Igric a Mária* a *Igricov žiaľ*.

Ak čitateľ číta a pozná báseň *Svedectvo Márie o Igricovi* ako súčasť cyklu *Igric a Mária* (v roku 1968 vyšiel tento cyklus pod barokizujúcim názvom *Prach a popol*) a prechádza od básne k básni, zisťuje, že všetky texty sú komponované ako baladické spevy Igrica a voľne pripomínajú villonovské testamentárne echá a väzenské folklórne tenzie „Janíkov premilených, do žalára posadených“, ale predovšetkým *Baladu o žalári v Readingu* od Oscara Wilda (Beniak toto dielo v roku 1946 preložil a v úvode cyklu z neho aj cituje). Interpretovaná báseň tak patrí v rámci cyklu medzi desať básní-spevov a je druhou v poradí. Tematicky posúva väzenský príbeh básnika-Igrica z predchádzajúcej básne. Tu bol lyrický subjekt obvinený zo špionáže, a tak sa dostal pred sovietskych vyšetrovateľov. V druhej básni Igric neprestáva byť väzňom, ale pred sudcami už nevypovedá on, súdnu reč-obhajobu preberá nový lyrický subjekt – žena („múza“) Mária. Niet pochybností o tom, že za väzenským motívom je aj autobiografické pozadie, niekoľkomesačné väznenie autora od 21. apríla 1945, kedy bol zatknutý, ale následne prepustený, lebo básnikove skutky nevyhodnotili ako predmet šetrenia retribučným súdom pre vojnových zločincov. Vyšetrovaniu predchádzalo obdobie, keď Beniak najmä vo *Vigílii* (1939) bol na niektorých miestach poplatný dobovým oficiálnym hľadiskám. Po počiatočnej eufórii z vlastného štátu Slovákov však pribúdali vo veľkej časti Beniakovej tvorby ostré kritiky režimu, dostával sa s ním do sporov, bol označený za štvanca a za báseň *Budem dobrý* (1942) musel opustiť úrad, lebo v nej hanobil konformistických (režimových) básnikov. Báseň *Svedectvo Márie o Igricovi* preto možno v tomto kontexte vnímať ako básnickú obhajobu čistého štítu básnika, ktorú napríklad priniesla aj

antológia *Žofia a iné básne* (Kalligram 2012, ed. Ján Gavura), ale bez zahládzania disonancií.

Meno Mária v názve básne pôsobí bez poznania mimotextového kontextu ako čistý zvuk či „mariánska" sugescia, ktorá sprevádza básnika už od zbierky *Žofia* (1941). Až na základe poznania reálií z Beniakovho života sa za menom odhalí Mária Levková (1915 – 2013), o ktorej si niektorí historici, ale i samotný Beniak mysleli, že bola zabitá počas Povstania. Pod nadpisom Beniakovej básne *Vyvolávanie Márie* je totiž venovací text: „Na pamiatku M. L., zabitej Nemcami koncom roku 1944 v horách pri Čiernom Balogu". V novších verziách *Igrica* (aj v tejto z roku 2017) táto dedikácia chýba, zachovala sa však v časopiseckom publikovaní textu v *Slovenských pohľadoch* (8/1964). Podľa zistení Jána Zambora na základe informácií Daniely Baranovej (dcéry M. L.) sa Mária Levková s Beniakom poznala; pred rokom 1943, keď ešte žila v Bratislave, sa s básnikom stretávala v spoločnosti iných v Kaviarni Krym i v Horskom parku – a zajatie v roku 1944 prežila (porov. *Impulz* 2/2016). V „mariánsky" štylizovanom obraze igricovských cyklov tak ostáva základná podoba skutočnej M. L., pretvorená však v nové fiktívne vízie.

Proteovské premeny

Prvý verš básne („Ja takto som ho videla:") je súdnicky a svedecky strohý, jasný, ale pri ďalšom čítaní a významovej nadstavbe básne akoby evokoval aj novozákonnú apokalyptickú dikciu („Ja, Ján, videl som…", *Zjv* 21, 1). Verš sa v básni zopakuje ešte raz, a to v zvolacej podobe v poslednej strofe, čím sa text celej básne kompozične orámcuje a významovo scelí. Výkričník sa tu objaví ako znak vypätého citového prežívania, neústupčivosti a bojovnosti Márie za oslobodenie odsúdenca („Ja takto som ho videla!"). Deväť strof básne predstavuje minimálne deväť priam proteovských metamorfóz (tvárí) väzneného básnika. Zrejme sú pokladané za právne významné a pre osud Igrica rozhodujúce. Prudko tečú, majú rečnícky pátos, sugestívny vzlet, ľahký až piesňový rytmus, expresívnosť, baladický dramatizmus a wildovskú intenzitu, priamosť a prostejšiu stavbu. Prvá podoba Igrica (v prvej strofe) má sakralizované významy. Je označený priam františkánsky barokizujúco ako nepriateľmi ohrozovaný „chudáčik Matky Božej", nad ktorým sa krížia nože, zatínajú päste a lejú ľadovce. Mariologizujúci a františkánsky status básnika vzhľadom na autoštylizačné vrstvy v básni môže preto odkazovať na claudelovské aktualizácie katolicizmu v Beniakovej tvorbe, ako ich aj kvalifikovala kritika. V ďalších strofách je Igric vidiacim človekom obklopeným pomstou, motýľmi i včelami (zrejme zoomorfizácie nebezpečenstva a zániku), neskôr má podobu básnika, potom vatesa (proroka), ale i hriešnika, dobrodruha, vychutnávača života, nechýba pozícia mága a nakoniec odsúdenca.

Originálnym a esteticky značne účinným prvkom básne je však predovšetkým ten istý alebo mierne modifikovaný dvojveršový refrén na konci každej strofy, aký poznali slovenské ľudové piesne, balady či trubadúrska poézia. Beniak ho využíval aj v predchádzajúcej svojej tvorbe a v cykle *Igric a Mária* nechýba v žiadnom speve, stáva sa emblematickým. Zrejme to však bude aj poetistická ozvena refrénu v „elastickej strofe" Nezvalovho *Edisona* a mimovoľná spomienka na zvučný, krátky a mocne pôsobiaci refrén z Poeovho *Havrana*. Beniakovi sa totiž páčil Royov preklad *Havrana* a Poeove básne si neskôr aj sám prekladal. V *Popolci* Beniak dokonca temný motív havrana priam symptomaticky vloží práve do refrénovej polohy: „v cmiteri stál som pod limbou z jej vrcholca / havran mi krákal temné vety Popolca". Najmä druhý verš refrénu v básni *Svedectvo Márie o Igricovi* („zjedzte ma, vĺčky, zjedzte, zjedzte"), ktorý je mierne modifikovanou časťou zo známej slovenskej ľudovej piesne, pôsobí v texte ako magické zaklínadlo, monotónna jednoduchá formula, oslovenie, ktorým zlapaný igric naberá odvahu a s pomalým úsmevom vychádza zoči-voči ničivej sile zastúpenej vlkmi. Beniak tu využíva v slovenskej ľudovej poézii silno zakorenený vlčí folklór či ľudovú pralátku a verše akoby boli podvedomou reminiscenciou na Bottovu *Smrť Jánošíkovu,* kde zlapaný lyrický hrdina vyzýva psohlavcov (motivická variácia vlkov) podobnou replikou „zjedzte". V závere Beniakovej básne sa vlčí obraz úplne odkryje, vlkmi sú sudcovia a za maskou odsúdeného igrica je aj už spomínané autobiografické pozadie.

S vlčími, psími a ovčími metaforami pracoval Beniak už v prvej časti knihy pod názvom *Igric*, kde mu boli apokalyptickými obrazmi vojnových zverstiev a násilia. Vojnový čas tu básnik označil aj ako dobu strihania oviec. O niečo neskôr takýto beniakovsko-frommovský obraz človeka ako vlka i ovce nachádzame v poézii Jána Ondruša. Beniakovské označenie sudcov deminutívnym slovom „vĺčky" pôsobí v básni parodizačne, výsmešne a možno aj ako vzdorovitý úškľabok obete. Tieto až villonovské kvality úsmevu ako výsmechu, úškľabku či potmehúdskej grimasy posilňujú opakujúce sa obrazy pomalého úsmevu v prvom verši refrénu. Vlčí segment z ľudovej piesne Beniak v básni upotrebil skutočne jedinečne a aj v ďalšej jeho tvorbe práve tieto ľudové piesňové fragmenty pôsobia živo, aktualizačne a hoci mnohé z básne *Svedectvo Márie o Igricovi* zastaralo (najmä lexika a kŕčovité slovosledy, inverzie) a dnes už nehreje, neinšpiruje, tento ľudový základ zvlášť dnes pôsobí zvučne, ľahko, domácky a prapôvodne slovensky, no zároveň nadčasovo. Po obraze vlka je to aj ľudový obraz mačky, ktorý je v básni využitý nápadito. Mačka podľa ľudových povier vedela veštiť osud („Teraz mu osud pradú mačky") a Beniak tento pohanský prvok prekryl v poslednej strofe obetným pokorným gestom pokľaknutia v modlitbe za odsúdeného.

Báseň-obhajoba už nie je o nepravidelnom členení na strofy rôznej dĺžky, aké poznala *Žofia* a *Popolec* (vo väčšine svojich častí), má deväť strof rovnakej 8-veršovej dĺžky. Dôsledná jambická oktáva, jednotný striedavý rým a pravidelne sa opakujúci dvojveršový refrén by mohli vyvolať dojem, že báseň vznikala v chladnej lebke básnika-pedanta. Dojem meravosti by pokojne mohla umocniť prísna alternácia osem a deväťslabičných veršov, mužských a ženských klauzúl. Takmer banálne by mohli vyznievať verše pripomínajúce ľudovú jadrnosť a popevkovosť ľudovej piesne. Beniakovi sa však darí popri čerpaní z podnetov trubadúrskej poézie a slovenskej ľudovej piesne nezabúdať na zisky avantgardnej poetiky, a tak prostejšiu a prísnu stavbu veršov narúša osviežujúcim presahom a pravidelnú rytmickú meravosť zasa tonickým uvoľňovaním rytmu a zvukovo nepresnými či presahovými rýmami (nože – Božej, päste / v ceste / kliešte / v meste / kde ste / neobeste / bežte – zjedzte).

Interpretácia končí v zámlke

Interpretačne sme báseň vonkoncom nevyčerpali, zistili sme však, že každé nové čítanie konkrétnej básne môže odhaliť nové vrstvy textu a nepodľahnúť tak ideologicky motivovanej a vyexponovanej dvojpólovosti, ktorá neraz deformovala predstavy o živote a diele Valentína Beniaka. Báseň *Svedectvo Márie o Igricovi* patrí medzi klenoty v rámci Beniakovej poézie, a to aj s igricovskými básňami ako *Vyvolávanie Márie, Igricov svätý hnev,* ale aj *Prvý spev Igrica* a mnohými ďalšími. Napriek týmto umeleckých vzopätiam v podobe konkrétnych cyklov a básní sa mi *Igric* ako celok (čiže aj s rozšírenými časťami, ktoré vyšli neskôr) javí oproti *Žofii* a *Popolcu* ako slabší článok tohto triptychu, no v tých najlepších polohách ide o výrazovú bravúru a nadčasový artefakt nielen v Beniakovej, ale aj v celej slovenskej poézii.

Monika Kekeliaková

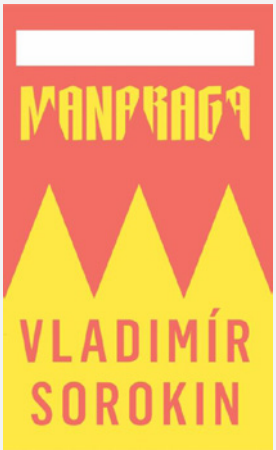

Manaraga / Vladimír Sorokin / Z ruštiny prel. Ján Štrasser / Artforum 2017

Vladimír Sorokin je významný súčasný ruský spisovateľ, ktorého knihy *Rad* (Petrus 2015), *Telúrsko* (Artforum 2014), *Metelica* (Kalligram 2013), *Srdcia štyroch* (Kalligram 2009), *Opričníkov deň* (Kalligram 2008) a *Ľad* (Kalligram 2008) preložil do slovenčiny Ján Štrasser. V novom románe predpovedá osud papierovej knihy. Po celosvetovej vojne sa už knihy netlačia a nevydávajú a medzi snobmi sa rozšíri móda grilovať mäso na ich zvyškoch. Sorokin predstavuje nečakaný smer úvah o vzťahu ľudstva k tlačenému slovu.

Retrotópia / Zygmunt Bauman / Z angličtiny prel. Dezider Kamhal / Artforum 2017

Publikácia je prácou významného britského sociológa poľského pôvodu. Analyzuje príčiny kríz súčasnej spoločnosti. *Retrotópia* bola publikovaná až po autorovej smrti v januári 2017, čím uzatvára bohatú Baumanovu spisbu.

Sympatizant / Viet Thanh Nguyen / Z angličtiny prel. Peter Tkačenko / Absynt 2017

Špionážny triler vietnamsko-amerického spisovateľa ocenený Pulitzerovou cenou. Román o vojne vo Vietname zachytáva jej absurdnosť nielen na úrovni armády, ale aj medzi obyčajnými ľuďmi.

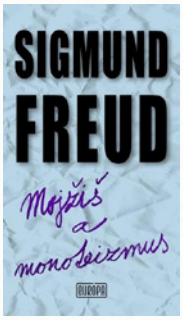

Mojžiš a monoteizmus / Sigmund Freud / Z nemčiny prel. a doslov napísal Milan Krankus / Vydavateľstvo Európa 2017

Posledné dielo zakladateľa psychoanalýzy, v ktorom skúma vznik a fenomén náboženskej viery u Židov a kresťanov a rozoberá podstatu a príčiny antisemitizmu a nenávisti voči Židom.

Knihu môžete získať v súťaži.

Vražda v Orient exprese / Agatha Christie / Z angličtiny prel. Katarína Jusková / Slovenský spisovateľ 2017

Jedna z najslávnejších detektívok populárnej spisovateľky vychádza v reedícii zároveň s premiérou nového rovnomenného filmu. Hercule Poirot rieši vraždu amerického milionára Rachetta v luxusnom vlaku. Román bol sfilmovaný aj v roku 1974.

Knihu môžete získať v súťaži.

Základné pravidlá Warrena Buffetta / Jeremy C. Miller / Z angličtiny prel. Milivoj Voltner / Motýľ 2017

Motivačná kniha predstavuje najdôležitejšie myšlienky z listov druhého najbohatšieho človeka na svete jeho partnerom, ktoré im priniesli investičné úspechy. Ponaučenia, obsahujúce nadčasové rady pre každého investora.

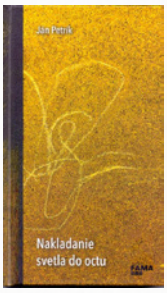

Nakladanie svetla do octu / Ján Petrík / Ilust. Jaroslav Čech / FAMA art 2017

Štvrtá zbierka veršov básnika, autora rozhlasových hier a ďalšej literárnej tvorby. Nadväzuje v nej na rodinné, spoločenské a osobné témy svojej doterajšej poézie.

Kde sa stratil Boh / Štefan Hríb / W PRESS 2017

Štefan Hríb vedie rozhovory o Bohu a svete okolo nás s kňazmi – Tomášom Halíkom, Markom Orkom Váchom a Karlom Satoriom. O Bohu hovoria z celkom iného pohľadu, než ako je to bežné v kostoloch.

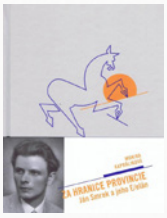

Za hranice provincie / Monika Kapráliková / Elán 2017

Monografia historičky o publicistickej tvorbe spisovateľa Jána Smreka s podtitulom *Ján Smrek a jeho E/elán*. Tento významný básnik napísal množstvo úvodníkov, besedníc, riportov, causerií či úvah a fejtónov. Novinárčina zohrala v jeho živote dôležitú úlohu.

KUPÓN
VYDAVATEĽSTVO EURÓPA

KUPÓN
SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ

KUPÓN
LIC

« **KUPÓNY**
do **12. decembra**

Slovenské dejiny II. (1526 – 1780) / Michal Bada / Literárne informačné centrum 2017

Historik približuje kľúčové i čiastkové problémy raného novoveku medzi rokmi 1526 – 1780. Zásadný vplyv na spoločnosť, kultúru i politiku uhorského štátu mala práve bitka pri Moháči 29. augusta 1526, kedy bolo porazené uhorské kráľovské vojsko. Publikácia pre širokú laickú i odbornú verejnosť tu nájde kalendárium, prehľad osobností, menný a miestny register. Vhodná je však aj pre študentov, pretože spolu s ďalšími titulmi v tejto edícii – *Slovenské dejiny I. (Od príchodu Slovanov do roku 1526)*, *Slovenské dejiny III. (1780 – 1914)*, *Slovenské dejiny IV. (1914 – 1938)* a *Slovenské dejiny V. (1938 – 1945)* – tvorí plnohodnotný vysokoškolský učebnicový materiál.

Knihu môžete získať v súťaži.

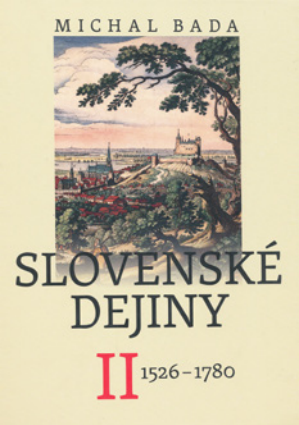

Flešbek / Mária Modrovich / Drewo a srd – Občianske združenie Vlna 2017

Tretia kniha súčasnej spisovateľky, ktorá už napísala prózy *Lu & Mira* (2011) a *Tichý režim* (2013). V desiatich textoch rozpráva príbeh jednej ženy alebo jeden príbeh viacerých žien konfrontovaných s malosťou aj nesmiernosťou tohto sveta.

Buchty švabachom / Zuska Kepplová / KK Bagala 2017

Reedícia knižného debutu víťazky literárnej súťaže Poviedka 2005 je zaujímavou generačnou výpoveďou o hľadaní si miesta v globalizovanom svete, o životných skúsenostiach v cudzine a o domove.

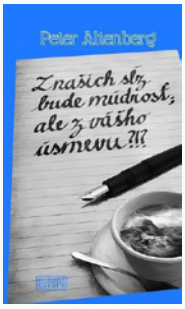

Z našich sĺz bude múdrosť, ale z vášho úsmevu?!? / Peter Altenberg / Z nemčiny prel. a doslov napísal Vincent Šabík / Vydavateľstvo Európa 2017

Výber krátkych próz z rozsiahlej tvorby rakúskeho spisovateľa. Zachytáva rozpätie od impresionistického opojenia životným momentom, lásky k žene a dieťaťu, až po reflexie filozofa a kritika.

Šľahačková princezná / Kamil Peteraj / Ilust. Peter Cpin / Ikar – Stonožka 2017

Príbeh o nevšednej šľahačkovej princeznej a jej pytačoch z celého sveta, z ktorých sa jej však ani jeden nepáči. Až na princa vo fraku z ružovej zmrzliny… Pre deti od 6 rokov napísal významný básnik a textár.

Temná dcéra / Elena Ferrante / Z taliančiny prel. Peter Bilý / Inaque 2017

Román talianskej spisovateľky píšucej pod pseudonymom zachytáva príbeh 47-ročnej profesorky angličtiny, ktorej dcéry odídu za otcom do Kanady a ona zostáva sama. Snaží sa vyrovnať s novou životnou situáciou.

Svorka / Katarína Holetzová / Marenčin PT 2017

Druhá kniha autorky, ktorá debutovala v roku 2016 titulom *Smrť prekliatych*, prináša kriminálny príbeh. Vražda známeho podnikateľa zavedie vyšetrovateľov do rozprávkového zámku uprostred strašidelných hôr.

Kotleba / Daniel Vražda / N Press 2017

Autor a novinár vykresľuje obraz Mariana Kotlebu, jeho myslenie a politické aktivity. Kniha má podtitul *Odkiaľ prišiel, a ako je možné, že sedí v parlamente*.

Svätý nepokoj / Pavel Gabriš / Limerick 2017

Príbeh protestantského pastora Dana o viere, neviere, pokore a hľadaní. Filozoficky možno knihu prirovnať k *Chatrči* Williama P. Younga.

V ďalšom čísle si prečítate:

- rozhovor so spisovateľom Pavlom Rankovom a recenziu na jeho novú knihu ***Miesta, čo nie sú na mape*** (Vydavateľstvo Slovart)
- anketu na tému: Čo sa chystajú čítať na Vianoce zamestnanci Literárneho informačného centra?
- reportáže z Dňa slovenskej literatúry, festivalov Medzihmla, Ars Poetica a Ypsalon
- interpretáciu Tomáša Straku na ***Spevník*** (OZ Laputa) Deža Ursinyho
- pohľad Tamary Janecovej na tvorbu Alexandra Bloka – výber z jeho lyriky vyšiel pod názvom ***Čo vietor spieva*** (VSSS)

Knižná revue 12 vychádza 14. decembra!

INZERCIA

KNIŽNÁ REVUE, mesačník o nových knihách.

Vydáva: Literárne informačné centrum. IČO 31 752 381. **Redakcia:** šéfredaktor Mgr. Matúš Mikšík, Mgr. Beáta Beláková, Mgr. Iris Kopcsayová. **Adresa redakcie:** Knižná revue, Námestie SNP 12, 812 24 Bratislava, tel.: 02/204 73 514, 0918 640 831, e-mail: *krevue@litcentrum.sk*, *www.litcentrum.sk*, *www.kniznarevue.sk*. **Spolupráca:** Združenie vydavateľov a kníhkupcov SR, Spolok slovenských knihovníkov. **Fotografia na obálke:** Beáta Beláková. **Grafika:** Mgr. art. Veronika Kružliaková. **Tlač:** ULTRA PRINT, s. r. o. **Rozširuje:** MEDIAPRINT-KAPA, PRESSEGROSSO, a.s. **Objednávky na predplatné prijíma:** ARES, Banšelova 4, 821 04 Bratislava, tel.: 02/4341 46 65 **a** L.K. PERMANENT, spol. s r.o., Poštový priečinok 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 02/4911 12 01. **Neobjednané rukopisy sa nevracajú. EV 2983/09, MIČ: 49 315. Podávanie novinových zásielok povolené RPP Ba-Pošta 12 dňa 21.10.93, č.j.129/93. ISSN 1210-1982 (tlač. verzia), ISSN 1336-247X (online).**

ROČNÉ PREDPLATNÉ: 10,80 €. Kontaktujte nás!

Panta Rhei

SOM KNIHOŽRÚT

A PORADÍM VÁM S VÝBEROM DARČEKU

PRESNE PODĽA VAŠEJ CHUTI

www.facebook.com/pantarhei.sk

PODUJATIA V PANTA RHEI

AŽ DO VIANOC SME SI PRE VÁS PRIPRAVILI MNOHO KRÁSNYCH KNIŽNÝCH PODUJATÍ V BANSKEJ BYSTRICI, BRATISLAVE, KOŠICIACH, NITRE, TRENČÍNE, TRNAVE A ŽILINE.

Viac o podujatiach na **www.pantarhei.sk** alebo **www.facebook.com/pantarhei.sk**

Čo je najkrajšia vianočná šifra?

Keď si lámeš hlavu, ktoré knižky najviac potešia tvojich blízkych.

5 €
k nákupu nad 39 €
do 26.11.

8 nálepiek na darčeky
ku každému nákupu

KNIŽNÁ ŠIFRA
Vyhraj stovky kníh:
www.kniznasifra.sk

NAVŠTÍVTE KNÍHKUPECTVÁ MARTINUS

Banská Bystrica
OC Terminal
Štefánikovo nábrežie

Bratislava
Obchodná 26
Staré mesto

Bratislava
OC Cubicon
Staré grunty

Košice
OC Galéria
Toryská 5

Lučenec
OC Galéria
Námestie republiky

OTVÁRAME 30.11.
Martin
OC Galéria Martin
Námestie SNP 2

Martin
M. R. Štefánika 58
(pešia zóna)

Nitra
OC CENTRO
Akademická 1

Poprad
OC Forum
Námestie sv. Egídia

Považská Bystrica
M-Park
Centrum 8

Žilina
SC Mirage
Nám. A. Hlinku 7/B

martinus